DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Macaristanlı György

Türkler

Türklerin gelenekleri, görenekleri ve hinlikleri üzerine inceleme

Michel Balivet

Türk Korkusu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Çeviren: Lale Aslan Özcan

YAYIN NO: 345

TÜRKLER
TÜRKLERİN GELENEKLERİ, GÖRENEKLERİ VE HİNLİKLERİ ÜZERİNE İNCELEME
Macaristanlı György

Latince aslı: *Tractatus de moribus, condicionibus et nequicia Turcorum*
Fransızcası: *Des Turcs, Traité sur les moeurs, les coutumes et la perfidie des Turcs*

© Anacharsis, 2003
© Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 0507-34-008622

1. Basım, Kasım 2009
ISBN: 978 - 9944 - 425 - 85 - 8

Yayın Yönetmeni : *Ahmet Nuri Yüksel*
Yayına Hazırlayan : *Murat Sirkecioğlu*
Baskı : *Yaylacık Matbaası (0212) 612 58 60*
Kapak Baskı : *Şekil Ofset*
Cilt : *Yedigün Mücellithanesi*

BİLGE KÜLTÜR SANAT
Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han No: 3 Kat: 1 34110 Cağaloğlu / İSTANBUL
Tel: (0212) 520 72 53 - 513 85 04 Fax: (0212) 511 47 74
bilge@bilgeyayincilik.com www.bilgeyayincilik.com

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Macaristanlı György

Türkler

Türklerin gelenekleri, görenekleri ve hinlikleri üzerine inceleme

Latinceden Joël Schnapp tarafından çevrilmiştir

ve

Michel Balivet

Türk Korkusu

Çeviren

Lale Aslan Özcan

BİLGE KÜLTÜR SANAT

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yayınevinin notu:

Özgün metinde, Türk gelenek görenekleri, İslamî inanış, düşünce ve hayat tarzı özellikle de ibadetler ve uygulama şekilleri (mesela namazların nasıl kılındığı, kaç rekat olduğu, vs) ile ilgili bazı hatalı bilgiler verilmesine rağmen, metnin özgünlüğünün bozulmaması için bu hatalı ifadeler düzeltilmeden, aynen aktarılmıştır. Ancak Macaristanlı György, "cami, imam, padişah" gibi ifadeler yerine "kilise, rahip, kral" gibi kendi kültüründe bunları karşılayabilecek en yakın anlamlı sözcükleri kullanmıştır. Metinde çok sık geçen bu ifadeler, çeviride ise okuyucu kitlesine yönelik olarak asıl karşılıkları ile verilmiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BASIMA ÖZEL NOT

Efsaneye göre, Büyük İskender, dünyanın doğu ucuna ulaştığında, Zülkifl Peygamber'in sözünü ettiği, Yecüc ve Mecüc adı verilen halklarla karşılaşır. Türlü mahlukattan, kanun nizam tanımayan canavarlardan, yamyamlardan ve sefih âdetli çirkin yaratıklardan oluşan bu garip topluluğun üzerine saldırır. Ardından onları geri püskürtüp, bronz kapılarla mühürlenmiş duvarların arkasına hapseder. Efsanenin devamında, mahşer günü geldiğinde kapıların açılıp bu korkunç topluluğun dünya üzerine sökün edeceği ve dünyayı kıyametin ilk alevlerine boğacakları anlatılmaktadır.

Bunun ardından, XIII. yüzyıl ortalarında Bizans'ta, Moğol süvarilerinin, köpek kafalı, vahşi, barbar, efsanevî bir halk olan Cynocephaluslar olduğu söylentisi yayıldı. Ancak bu noktada söylenti yerini tarihe bırakmış ve Moğollar, Anadolu Selçuklu Devleti'ni yıkmıştır. Oysa bundan iki yüzyıl öncesinde Selçuklular, Orta Anadolu topraklarını, Konstantinopolis'in elinden almış ve Ön Asya'dan Kafkasya sınırlarına kadar hüküm sürmeye başlamışlardı. Ancak kısa bir süre sonra, Cengizhan İmparatorluğu'nun yaptığı akınların neden olduğu büyük kargaşadan geriye kalan yıkıntılarından, yeni bir dünya doğacaktır.

Orta Asya'dan akın eden Türk-Moğol halkları aslında uzun bir süredir Balkan ovalarını ya da Kafkasya üstünden Yakın Doğu yollarını talan etmekteydiler. Attila'nın Hunları, Avarlar ve Slavlar, Bulgarlar, Macarlar, Kumanlar, Peçenekler, Alanlar,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Uygurlar ve Oğuzlar Batı'nın tarih sayfalarına birer birer dâhil oluyor ve her birini farklı bir son bekliyordu. İlhan Moğolları'na boyun eğen Selçukluların egemenliğinin son bulmasının ardından, büyük güç merkezlerinin uzağında kalan, göçebe ve yağmacı Türkmen boyları, Doğu Roma İmparatorluğu'nun gerileme döneminde olmasını fırsat bilerek, Ege Denizi kıyılarına yerleştiler. Ele geçirdikleri illerde, Efes'te, İznik'te, İzmir'de ya da Antalya'da özerk beylikler kurdular ve bu beylikler bölgenin siyasal çatışmalarında belirleyici bir rol oynadılar. Paralı askerler olarak ya da sadece kendileri adına, Venedikliler ve Cenevizliler arasındaki rekabetten, Bizans'ın son imparatorlarının değişken stratejilerinden, Balkan devletlerinin birbirleriyle çatışan hırslarından faydalanarak, yavaş yavaş egemenliklerini kabul ettirmeyi başardılar. Bunlar arasında, Bursa yakınlarında, Boğazlara uzak sayılmayan bir bölge olan Bitinya'da[1] etkinlik gösteren ve muazzam bir askerî örgütlenmeye dayalı bir devlet anlayışıyla incelikli bir şekilde yönetilen Osmanlı boyu, XIV. yüzyıl boyunca hâkimiyetini genişletti. Anadolu'da etkinlik gösteren öteki Türk beylikleriyle savaşan Osmanlılar, güçlerini kısa bir sürede Avrupa'ya kadar yaydılar, ardından da Balkanların fethine giriştiler. I. Murat (1361-1389) Trakya, Bulgaristan, Makedonya'yı fethetti ve Bosna kapılarına kadar dayandı. Bir yandan da Anadolu'daki topraklarını genişletiyordu. Hükümranlığının sonlarına doğru, I. Murat, *Sultan* unvanı aldı. Bu unvanı, ilk kez, Bağdat halifesinin onayıyla, XI. yüzyılda, Nişabur'da Büyük Selçuk Devleti'nin kurucusu Tuğrul Bey taşımıştı.

Yıldırım lakabıyla tanınan I. Beyazıt (1389-1403), Osmanlı fetihlerini devam ettirdi. Ordularını Macaristan'a kadar yürüttü ve Bourguignon Şövalyeleri tarafından desteklenen Kral Sigismund'un Haçlı ordusunu ezip geçti. Ardından Konstantinopolis'i kuşattı, ama bir sonuç alamadı. Doğuda ise bütün Anadolu'yu egemenliği altına almayı başardı. Ancak XV. yüzyılın hemen başlarında, Timur'un aniden ortaya çıkan imparatorluğuyla

1 Bitinya: Günümüzde İstanbul ilinin Anadolu yakasını, Kocaeli, Adapazarı, Bolu illerinin tümü, Zonguldak'ın batı yarısı ile Bilecik ve Bursa illerinin kuzey kesimlerini kapsar. Burası Antik Çağ'da eski bir Helen krallığı idi; halkın da Trakya kökenli olduğu sanılmaktadır (ç.n.).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

karşı karşıya geldi. II. Murat (1421-1451) atalarının Batı'da ve Doğu'da sürdürmüş olduğu fetihleri sağlamlaştırdı. Oğlu Fatih Sultan Mehmet (1451-1481) sonunda Konstantinopolis'i fethetmeyi başardı, ardından Peloponnessos'u (Mora Yarımadası), Trabzon'u, Bosna'yı ve Arnavutluk'u topraklarına kattı. Sonunda Osmanlılar, kendilerinden önce Ortodoks ve Helen Doğu Roma İmparatorluğu'nun yaptığı gibi, Tuna ırmağı boylarından İran sınırlarına kadar uzanan topraklarda, dilleri, inançları farklı pek çok halkı yönetir hale geldiler. "İkinci Roma"nın fethiyle II. Mehmet, imparatorluğuna, Bizans İmparatorluğu'nun sahip olduğu ve kendi Türk, Moğol ve Müslüman tarihiyle iyice genişleyen evrensellik özelliğini kazandırmak istedi. Böylece *Avrupa ve Asya Kıtalarının Autokrator'u, Basileus'u* unvanını aldı. Ayrıca artık, *Şah Cihan, Tatarların Kağanı, İslam'ın ve Müslümanların Sultanı*'dır.

Evet, bronz kapılar sonunda açıldı. Yecüc ve Mecüc halkları soylarını dünyaya yaydılar ve aldatıcı "Dünyevî Zevkler Bahçesi"ni kurdular. Bu "Zevkler Bahçesi"nde ömrünün yirmi beş yılını geçiren Macaristanlı György, tıpkı kendisinden önceki Batılılar gibi dehşet ve korkunun içine gömüldü. Belki de bunun nedeni özünde Türklerin, nihayetinde, ne daha fazla ne daha az, herkes kadar, insan olduklarını fark etmesiydi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖNSÖZ

Joel Schnapp

Macaristanlı György'ye atfedilen *Türklerin Gelenekleri, Görenekleri ve Hinlikleri Üzerine İnceleme* başlığını taşıyan kitap, büyük coğrafî keşiflerin arifesinde, 1481'de Roma'da yayımlanmıştır. Bu kitabın basılması aslında, Türklere ve Osmanlı İmparatorluğu'na adanan, polemik yaratmak amaçlı, tanrıbilimsel, tarihsel, etnografik ya da stratejik, pek çok yayının yanı sıra bu halklar ve bu imparatorlukla ilgili elçilik hatıratlarının ve seyahatnamelerin de içinde yer aldığı ve genel olarak *Turcica* başlığı altında anılan oldukça geniş bir edebiyatın başlangıcını işaret etmekteydi. XV. ardından XVI. yüzyılın en tanınmış neredeyse tüm yazarları, giderek artan bir ilgiyle, Türk tehdidi üzerine yazmışlardı. Erasmus ya da Luther bu konuya karşı özellikle duyarlıydılar. Reformcu Luther, Türkler hakkında *Turkenbüchlein* adını taşıyan üç küçük kitap yazmıştı. Bu açıdan bakıldığında, incelememizin 1530 yılında gerçekleştirilen Almanca ilk basımının önsöz yazarının Luther olması aslında hiç şaşırtıcı değildir. Daha sonra II. Pius unvanıyla Papalık koltuğuna oturacak olan ünlü hümanist Aeneas Piccolomini de, bir an önce, Türklere karşı Haçlı Seferleri düzenlenmesi gerektiğini hiç bıkmadan dile getirenlerden olmuştur. Papalık koltuğuna oturduğunda da, daha önce sözünü ettiği bu Haçlı Seferleri'nden birini düzenlemek için hiç vakit kaybetmemişti. Ancak o dönemde Avrupalı prensleri ikna edemeyince seferi yönetme işini bizzat

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kendisi yüklenmiş ve 1463'te Ancona'da kendisine söz verilmiş bulunan askerî birlikleri beklerken hayata gözlerini yummuştur. Dolayısıyla bu dönemde, hemen herkesin Türklerle ilgilendiğini söyleyebiliriz. Bu açıdan bakıldığında da büyük keşifler zamanında Amerika topraklarından söz eden kitapların iki katının, *Turcica* başlığı altında Türkler için yayımlanmış olmasında da en ufak bir çelişki yoktur.

Türklerin, Batı'da bu kadar yoğun bir ilgiyle karşılanıyor olmasında, Osmanlıların hiç durmadan bu toprakları tehdit etmiş olmalarının rolü büyüktür. Hristiyan devletlerin büyük askerî ittifaklarının, 1396'da Niğbolu'da, 1444'te Varna'da, 1448'de Kosovo'da Türkler tarafından hezimete uğratılmalarının ve en sonunda 1453'te Konstantinopolis'in düşüşünün uyandırdığı yankılar uzun bir süre Avrupalıların zihinlerinde yankılanıp durmuştur. Türkler, doğaüstü bir strateji uzmanı olan II. Mehmet'in dâhice planlarıyla her yere, Batı'ya olduğu gibi Doğu'ya da yayılmaya başlamışlardı. Kuşkusuz, 1456'da Belgrad, Macar Kralı Yanoş Hunyadi'nin ve Fransisken rahip Giovanni de Capistrano'nun kahramanca direnişleri sayesinde Osmanlıların saldırılarına karşı durabilmiş ve 1480'de Rodos başarıyla direnebilmişti, ama Türkler, Bizanslıların, Mora Yarımadası'ndaki, Peloponnessos'taki ve Trabzon'daki (1461) son topraklarını da ele geçirmişlerdi. 1462'de Bosna düştü ve Osmanlılar Doğu Akdeniz'deki önemli ticarî merkezlerinin kontrolünü ele geçirerek, Venedik'i ciddi bir biçimde tehdit etmeye başladılar. Ardından Negreponte (Eğriboz) 1470'te ele geçirildi. Anadolu'nun güneydoğu bölgesinde bulunan ve Venediklilerden de yardım alarak, uzun bir süre Osmanlı sultanlarına karşı direnen Karaman bölgesi de 1474'te Osmanlıların eline geçmiştir. Kısa bir süre sonra Bâbıâli, Kırım'ı (Kaffa şehrini) ve Azak Denizi'ne kıyısı olan toprakları (Tana şehrini) ele geçirmişti. 1480 dolaylarında, Osmanlılar doğuda olduğu gibi batıda da oldukça geniş bir alanı denetimleri altına almış bulunuyorlardı. Venediklilerin elinde Yunanistan ve Arnavutluk'taki birkaç küçük toprak parçasından başka bir şey kalmamıştı.

Batılılar açısından Osmanlıların genişleme niyetlerinin sadece Balkanlarla sınırlı kalmayacağı çok açıktı. II. Mehmet,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

uzun bir süredir İtalya'ya sefere çıkmayı düşünüyordu ve bu niyetini de gizlemek gibi bir derdi yoktu. Bu sefer için, Arnavutluk'ta son derece yararlı olacağını düşündüğü bir üs ele geçirmişti bile: Avlonya Limanı (Vlorë). Temmuz 1480'de Osmanlı donanması Otranto yakınlarındaki Puglia (Pulya) açıklarına demir attı ve ağustos ayında şehri ele geçirmeyi başardı. Ne yazık ki bu şehrin halkı korkunç bir kıyıma uğradı ve Türkler buradan Brindisi'ye, Lecce'ye ve Taranto'ya sefere çıktılar. Dolayısıyla II. Mehmet'in İtalya'yla ilgili isteklerinin, sadece bu küçük liman ilini ele geçirmekle sınırlı olmadığı gün gibi aşikârdı; ancak 1481 yılındaki ölümü, bu tasarıların gerçekleştirilmesini engelledi ve Türkler eylül ayında yarımadadan püskürtüldüler. Bununla birlikte, Osmanlıların İtalya'ya yapmış olduğu bu çıkartmanın anısı, Batılıları oldukça etkilemişti.

*

İşte *Türklerin Gelenekleri, Görenekleri ve Hinlikleri Üzerine İnceleme,* Hristiyanlık için oldukça karanlık olan bu günlerde kaleme alınmıştır.

Bu eserin yazarının Macaristanlı György olduğu konusunda bazı kuşkuların olmasının nedeni, hakkında çok az şey biliniyor olmasıdır. Aslında bu yazarla ilgili bildiklerimiz, kendisi hakkında *İnceleme*'de bize anlattıklarından ibarettir. Bununla birlikte oldukça sıra dışı bir ömür yaşamış olduğuna hiç kuşku yoktur.

Romanya Sebeş'te öğretim görmek için Macaristanlı György çok genç yaşta aile ocağından ayrılır. Ancak genç adam, 1438 yılında Macaristan'a sefere çıkan Sultan II. Murat ve ordusuyla karşılaşır. Yanındaki birkaç arkadaşıyla birlikte kâfirlere teslim olmayı reddederek alelacele yakınlardaki bir gözetleme kulesine sığınır. Osmanlı askerleri kuleyi kuşatırlar. Hikâye korkunç bir biçimde sonlanır. Türkler, kuleyi ele geçiremeyince ateşe verirler. Ve kuleyi savunanlar, "fırındaki ekmek gibi" canlı canlı yanarlar, bu korkunç kıyımdan sağ çıkmayı başarabilenler de Türklerin eline esir düşerler. György, köle olarak satılmak üzere, o sıralarda Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan Edirne'ye gönderilir. Burada merhametsiz bir köylüye satılan György, iki

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kez kaçmaya teşebbüs eder, ancak her seferinde acımasızca cezalandırılır. Bu adamın elinden "sözde köle tacirlerinin" yardımıyla kurtulmayı başarır. Ancak bu "sözde tacirler de" kölelerin kaçmasına, onları daha sonra yeniden satabilmek için yardım etmektedirler. György birkaç kez daha köle pazarında satıldıktan sonra özgürlüğüne kavuşmayı başarır. Köle tacirlerinin elinden kurtulduğunda György, Anadolu'nun "en ücra köşelerinden birinde" bulunmaktadır.

Serbest kaldıktan sonraki birkaç yıl neler olup bittiği konusunda bilgi sahibi değiliz. Macaristanlı György'nin, *İnceleme*'nin pek çok yerinde defalarca dile getirdiği gibi, yirmi yıl Türklerin elinde esir kaldığı sanılmaktadır. Bundan kuşkulanmak için bir neden yok, ancak György'nin *İnceleme*'de anlattığı yaşam öyküsündeki olayların tarihsel sıralaması dikkatle izlenince, arada beş yıllık bir sürenin karanlıkta kaldığı görülmektedir. Daha önce sözünü ettiğimiz olaylar György'nin tutsaklık süresinin ilk yılında geçen olaylardır, daha sonrasında György bize tutsaklığının son on beş yılını iyi bir efendinin yanında geçirdiğini söyleyecektir. Aradaki beş yılda ne olmuştur? Sanırız Batı'ya, evine dönmek için, kim olduğunu gizleyerek tüm Osmanlı İmparatorluğu'nu bir uçtan bir uca geçmenin imkânsızlığının farkına varmıştır. Üstelik, bu tutsaklığı sırasında Hristiyanlık dinine karşı içinde uyanan kuşkuları da bizimle paylaşmıştır. Tanrı'nın kendisini terk ettiğine inandığı için, selameti Türklerin dininde arayıp arayamayacağını kendine sorup durmuştur. Bu nedenle bu dini incelemeye başlar ve bir süre sonra o kadar yetkin bir bilgiye sahip olur ki, kitabının son sayfalarında itiraf ettiği gibi, bu dinin imamlarından biri ona kendi "camisinde bir görev" verir. Tüm *İnceleme* boyunca, Macaristanlı György'nin İslam dini hakkında oldukça derin ve ince bir bilgiye sahip olduğu, özellikle de dervişler konusunda gerçek bir uzman olduğu gözlerden kaçmamaktadır. *İnceleme*'nin ikinci basımının sonunda yer alan ekler kısmında, dervişlerin tipik şiirlerinden iki Türkçe şiirin çevirisi bulunmaktadır. Elbette, Macaristanlı György, daha sonra "Tanrı'nın yardımıyla" doğru yolu bulmuş ve sapkınlıktan kurtulmuştur. Bununla birlikte, yaşamının bu dönemiyle ilgili olarak bize yeterince açık bilgi vermediği için,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yazarın bir biçimde din değiştirmiş olduğu ve hatta dervişlere katıldığı varsayımında bulunabiliriz sanırız. Eğer Macaristanlı György, bu gizemli beş yılı bir Müslüman olarak geçirmişse tutsaklıktan kurtulup evine dönebildikten sonra Dominiken tarikatına katılan yazarımızın, engizisyon yıllarında bu tür bir itirafta bulunmasının çıkarına olmayacağı açıktır. Bu da bize neden bu aradaki beş yılın karanlıkta bırakılmış olduğunu bir biçimde açıklamaktadır.

Macaristanlı György, Türklerin elinde esir olduğu son on beş yıllık süre konusunda da çok konuşkan sayılmaz. Son efendisiyle bir özgürlük sözleşmesi yapmış olduğunu ve bu sözleşme uyarınca, bu kişinin hizmetinde geçirdiği uzun yıllar karşılığında özgürlüğüne kavuştuğunu biliyoruz. Ancak efendisine sunmuş olduğu hizmetlerin, ne tür hizmetler olduğu tam olarak bilinmiyor. Çobanlık yapmıştır. Bu süre içinde, kendisine bir camide sunulmuş olan görevini sürdürüp sürdürmediğini de bilmiyoruz. Fakat açık olan bir nokta da György'nin esir olarak geçirdiği bu son on beş yılın, bir köle olarak oraya buraya satıldığı ilk beş yıl kadar zorlu ve sıkıntılı geçmediğidir. *İnceleme*'den, efendisinin György'ye çok bağlandığını, hatta onu kendisine kendi oğlundan bile daha yakın gördüğünü ve özgürlüğüne kavuştuktan sonra evine dönmeye karar verince "ailesinin" ne kadar üzüldüğünü öğreniyoruz.

Macaristanlı György'nin geri döndükten sonra başından geçenler hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmiyoruz. Sadece bize, o dönemlerde İstanbul'un karşısında, Haliç'in karşı yakasında yer alan Ceneviz bölgesi Pera'da ve Khios (İstanköy ya da Sakız Adası?)'ta başından geçen birkaç olayı aktarır o kadar. Bununla birlikte Macaristanlı György, tutsaklığı sırasında öteki Türk tutsakların kendisine anlattıklarını da aktarır. Tüm bu yıllardan sonra, Dominiken tarikatına katılarak kendi açısından iyi bir iş yapmıştır. Daha sonra Macaristanlı György'nin, Roma'da, Papa IV. Sixtus (1471-1484)'un hizmetinde tercüman olarak görev yaptığını görüyoruz. *İnceleme* de 1481 yılında, büyük bir ihtimalle yolculuklarının son durağı olan Roma'da yayımlanmıştır. Zaten kendisinin önsözünde belirttiği gibi bu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İnceleme'yi kaleme alan, Türklerin geri dönmelerinden ve kendisini yine tutsak etmelerinden korkan yaşlı bir adamdır. Macaristanlı György'nin ileri yaşlarında kaleme aldığı bu kitap, XVI. yüzyılın ilk yıllarında Türkler hakkında en çok okunan metinlerden biri olacaktır.

*

Bu kitap, tanımlaması zor bir eserdir. Doğrusunu söylemek gerekirse elinizde tuttuğunuz bu kitap, yayımlandığı dönemde yaygın olan hiçbir edebiyat türü içine girmemektedir. Ne tanrıbilimsel bir araştırma ne bir öz yaşam öyküsü ne bir tutsaklık hikâyesi ne de Türkler üzerine sistemli ve düzenli bir incelemedir. Aslında bunların hepsinden bir miktar barındırır içinde. Sonuç olarak *İnceleme*'nin bizi şaşırtmaya devam eden özgün bir eser olduğu söylenebilir.

Bu eseri, tanrıbilimsel donanımından sıyırıp incelemek kolay bir iş değildir. Bu donanımın eser içindeki ağırlığı o kadar belirgindir ki bu *İnceleme*'yi dinsel bir eser olarak pekâlâ kabul edebilirsiniz. Macaristanlı György'nin, Türklerin elinde bulunan tutsakların inançlarını güçlendirmek amacıyla bu incelemeyi yazmış olması mümkündür. Bu anlamda, kitabın, dünyanın sonuyla ilgili tanrıbilimsel bir söylem üzerine kurulu bir inanç edebiyatı içinde yer alabileceğini söyleyebiliriz. Macaristanlı György, çağdaşlarının çoğu gibi, dünyanın sonunun yakın olduğuna ve Türklerin de Deccal'ın hizmetinde olduğuna inanmıştı. Kıyamet çok yakındı ve bu nedenle Tanrı kâfirlerin bu kadar çok zafer kazanmalarına izin veriyordu. Batı o kadar yozlaşmış ve yoldan çıkmıştı ki Tanrı Hristiyanları günahlarından dolayı cezalandırmak istemişti; Batı günahlarından arınmalıydı ve acımasız Türkler de onların günahlarından arınmaları için gönderilmişlerdi.

Kaynağını, Orta Çağ'ın apokaliptik geleneğinden, özellikle de XII. yüzyılda, Batı'da, büyük bir yankı uyandıran binyılcı tezlerin yaratıcısı ünlü Benedikten keşiş Joachim de Flore'dan alan kıyamet korkusu, *İnceleme*'nin yirmi üç bölümünün temel yapı taşıdır. Bu incelemenin amaçlarından biri, Türklerin ilerleyişinin, Hristiyanların cezalandırılacakları yeni bir çağın işareti

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

olduğunu göstermektir. Üstelik bu kez, önceki dönemlerden, Romalıların ya da ilk Sarazenlerin[2] ilerleyiş dönemlerinden farklı olarak sadece bedenler değil ruhlar da bu kıyımdan nasiplerini alacaklardır. *İnceleme*'nin ilerleyen bölümlerinde, Macaristanlı György "Türklerin dinlerinin" nasıl olup da bu kadar yayılabilmiş ve insanları çekebilmiş olmasının gerekçelerini –yani sebeplerini– irdelemeye çalışmıştır. Bu incelemede doğal gerekçeleri –Osmanlılarda devlet ve toplum örgütlenmesini– doğaüstü gerekçelerden –Türklerin erdemleri özellikle de dinsel inançlarından– ayıran, Joachim de Flore'a özgü ikilik modellerini kullanmıştır. Ancak kitabın ilerleyen bölümlerinde bu olumlu öğeleri olumsuz bir bakış açısıyla yorumlamaya çalışmıştır: Türkler, sinsilikleri ve kurnazlıkları sayesinde bu kadar büyük başarılar kazanmışlardır ve imamlarının gerçekleştirdikleri mucizeler de şeytanla iş birliği yapmış olmalarının bir göstergesinden başka bir şey değildir. Bu saptamalardan da, uzun vadede Türklerin aleyhine işleyecek olan somut gerekçeleri çıkarsamıştır. Macaristanlı György, kitabını, Hristiyanlık dininin üstünlüğünü kanıtlamaya çalışarak sonlandırmıştır. Dolayısıyla sonuç bölümünde bu dinin üstünlüğünü yedi savla ortaya koymuştur: Genel olarak karamsar bir havanın hâkim olduğu kitapta bir umut ışığı olarak Hristiyanlığın olumlu havasına gösterişli bir dönüş yapılmıştır.

Bu tanrıbilimsel söylem, Yeni Ahit'e özellikle de Macaristanlı György'yi derinden etkileyen, Aziz Yuhanna'nın İncil'indeki Vahiy bölümüne göndermeler ve Joachim de Flore'un bu metinle ilgili yorumlarıyla desteklenmiştir. Bu nedenle Macaristanlı György, kitabının 3. bölümünde, dünyanın sonunun yakın olduğunu gösteren işaretlerin incelemesine yer vermiştir. Aziz Yuhanna'yı temel alarak, Vahiy bölümünde sözü edilen iki canavarı, Türklerin ilerleyişiyle ve bunların Hristiyanlara çektirdikleri acılarla özdeşleştirmeye çalışır. Bu arada, özellikle 18. bölümde, yaklaşmakta olan büyük felaketlerle, afetlerle ilgili bir dizi kehanette bulunur. *İnceleme*'nin bu bölümleri, retorik yanları çok baskın olmasına karşın belli bir edebî güzelliğe de sahiptir.

2 Sarazen: Orta Çağ'da Avrupalıların Müslümanlara verdikleri ad (ç.n.).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bununla birlikte *İnceleme*'de tanrıbilimsel yön ne kadar ağır bassa da, bu kitap aracılığıyla yazarın kendi iç dünyasını da ortaya koyduğu izleniminden kendimizi alamıyoruz. Çünkü Macaristanlı György'nin din değiştirip bir derviş olduğu doğruysa belki de *İnceleme*'nin başlıca amacı, yalnızca önsözünde dile getirilenle kalmamaktadır. Yazar eserinin önsözünde niyetini açıkça ortaya koymaktadır: Sapkınlıklardan korunmanın en iyi yollarını sunmak; inananlara, Türklerin kötü niyetlerini anlamanın yol ve yöntemlerini göstermek; şeytanın insanı inancından vazgeçmeye sevkedebilecek baştan çıkarmalarına boyun eğmemek. Eski bir dönmenin sarsıntıda olan imanını güçlendirme kaygısı –kuşkusuz bu dinî amaçlara hizmet eden bir kaygıdır– aynı zamanda kuşkuları üzerinden çekme amaçlı bir günah çıkarma, tövbe etme isteğinden de kaynaklanıyor olabilir. Böylece yazar kendisine, belli bir saygınlık ve güvenlik konumu sağlama gayesi de taşıyor olabilir. *İnceleme*'nin, yazarının geçmiş yaşamındaki başıboş yolculuklarının bir doğrulaması olduğu varsayımı, her ne kadar biraz göreceli ve keyfî olsa da, tamamen göz ardı edilecek bir varsayım da değildir. Üstelik, Luther gibi, XVI. yüzyıl okurlarının, tanrıbilimsel sorgulamalara ilgisi çok büyük boyutlarda olmamıştır. Bu okurlar daha çok, kitabın Türkler hakkında verdiği yoğun bilgilerle ilgilenmişlerdir.

Türkler, şeytanın yeryüzündeki elçisi olabilirler, ancak Türkler aynı zamanda o dönemin bir parçasıdırlar ve bu dönemi anlamak kimileri için yaşamsal öneme sahiptir. Bu bakımdan, Macaristanlı György'nin eserinin, *Turcica* başlığı altında toplanan ve XVI. yüzyılda Batılıların Osmanlı İmparatorluğu'na duydukları ilginin göstergesi olan eserlerle aynı bakış açısına sahip olduğu söylenebilir.

İnceleme bu edebiyatın değerli bir örneğidir, ancak kimi yönleriyle bu eserlerden ayrılmaktadır. XVI. yüzyılda, kana susamış, çocuk katili, zalim Türk teması üzerine yazılan bir dizi yazılı tanıklığın sık sık yer verdiği betimlemelere başvurmaz. Aksine, Türklerle ilgili verdiği bilgiler oldukça nesnel bir bakış açısına sahiptir. Sultanın ordusunun tanıtılması ya da devlet örgütünün açıklanması öteki eserlerle karşılaştırıldığında oldukça

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

belirgin ve açıktır. Hatta kimi yerlerde neredeyse hayranlık uyandıran betimlemelere rastlarız. 12. bölümde Türk kadınlarından söz ederken, Batılı kadınlara kıyasla, davranışlarındaki terbiyenin altını çizer. Bir kez olsun Osmanlı'ya tutulan ayna farklı bir yansıma vermiş ve Batılılara kendi kusurlarını göstermiştir. Aynı şekilde, 14. bölümde dervişleri ve sema gösterilerini betimlerken ya da doğaüstü itidallerine övgüler düzerken, sözcüklerin yetersiz kaldığını hissetmekteyiz –ki artık bunda şaşılacak bir şey yoktur.

Turcica'lardan *İnceleme*'yi ayıran öteki özelliklere gelince, bunlar yazarın yeniden yakalanma korkusunu ortaya koyan bölümlerde ortaya çıkmaktadır. Macaristanlı György, kitabında, şaşırtıcı bir karamsarlık ve yenilmişlik duygusuyla Osmanlıların "dininin" bir "veba" gibi tüm Batı'ya sökün edeceği ve buraya yayılacağı öngörüsünde bulunmaktadır. Buna aksi bir örnek olarak XVI. yüzyılda Türkler üzerine bir metin yazmış olan Paolo Giovio'yu verebiliriz. Giovio, eserini yazma gerekçelerini açıklarken amacının "Hristiyan dünyanın imparator ve prenslerini, Türklerin tarihî ve askerî örgütleri konusunda bilgilendirmek ve böylece bunların, Türklere karşı hazırlıklı olmalarını ve bunları yenmelerini sağlamak" olduğunu yazmıştır. Macaristanlı György'de bunu göremeyiz. Türklerle mücadele etmek gerekir diyorsak, bu, sadece manevî anlamda verilebilecek bir mücadeledir, çünkü maddî anlamda zaten her şey çoktan kaybedilmiş durumdadır. Türklerin gelenek ve görenekleri hakkında yaptığı kesin, açık, neredeyse etnografik özellikteki betimlemeler ve bu baş döndürücü karamsarlık *İnceleme*'yi *Turcica*'lar içinde ayrı bir yere koymaktadır.

İnceleme'nin bu karma eser özelliği, bunun aynı zamanda bir seyahatname olmasıyla daha da güçlenir. Kuşkusuz bu kitapta anlatılan yolculuk aslında zorunlu bir yolculuktur ve Macaristanlı György'yi Osmanlı İmparatorluğu'nu "ziyaret etmek" durumunda bırakan koşullar acı verici koşullardır. Bununla birlikte eser, bu tür anlatılara özgü bir üslupla ilerlemektedir. Macaristanlı György'nin söylemi, anlatılanların özgünlüğünü ve doğruluğunu ispatlayan, son derece titiz, ayrıntılı ve derin bir

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

araştırma ortaya koyan özgünlük ilkesiyle yönlendirilmiştir. Eserde, yazarın, belli bir konuda düşüncesini belirtmek amacıyla varlığını sık sık hissettirdiğini görüyoruz. Zaten eserin daha giriş bölümünde: "Böylece, kimsenin, anlattıklarımın doğruluğundan kuşku duymayacağını düşünüyorum; çünkü herkes, anlattıklarımın masal ya da yalan olmadığını, tamamen gerçek olduklarını zira bunları bizzat yaşamış olduğumu bilecektir," der. György, Herodotos ve Marco Polo gibi, "ben gördüm" ve "ben işittim" ifadelerine sık sık başvurur. Zaten bu ifadeler, tüm gezi anlatılarının en temel özellikleridir.

*

Sonuç olarak karşımızda gizemli olduğu kadar da büyüleyici bir eser bulunmaktadır. Aslında Macaristanlı György'nin gerçek niyetlerini çözebilmek çok mümkün gözükmemektedir: György, gelecekte Türklerin eline esir düşebilecekler için tanrıbilimsel bir el kitabı mı yazmak istemiştir; kitabı Türklerin elinde esir olmakla ilgili bir anlatı mıdır yoksa Türklerle ilgili bir inceleme midir ya da kendi imanına karşı bir zamanlar işlemiş olduğu günahları unutturmak, hatalarının gerekçelerini açıklamak, kendini aklamak amacıyla kaleme aldığı bir öz yaşam öyküsü müdür? Bu soruların tek bir yanıtı yoktur. Yazarın arka plandaki düşünceleri konusunda bir bilgimiz olmadığı gibi yazarımızın bu incelemeyi yazdığı sıralardaki durumu hakkında da kesin bilgilere sahip değiliz. Elimizde yeterli belge olmadığından dolayı, bu konular hakkında çok da ikna edici olmayan kimi varsayımlarda bulunmaktan fazlasını yapamıyoruz. Bununla birlikte karşımızda, Türkleri ve sultanı o dönemin okurlarının hayal etmekte zorlandıkları durumlarda betimleyen, oldukça canlı ve uyarıcı kimi zamanlar da eğlendirici bir metin bulunmaktadır. György, Türkleri dua ederken olduğu kadar savaşırken de betimlemiş, şehir ve taşradaki yaşayışlarına ve özel hayatlarına ayrıntısıyla değinmiştir.

İnceleme'de Osmanlı İmparatorluğu'nun ve bu imparatorluğun tebaasının oldukça sistemli ve dogmacı bir tasvirini bulmak mümkündür. Kendi tanrıbilimsel kavramlarının içine hapsolmuş Macaristanlı György, Türklerin başarılarının gerekçelerini

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

olumsuz bir biçimde yorumlamak ve erdemlerini olduklarından aşağı göstermek için oldukça büyük bir çaba göstermiştir. Ancak kendisini köle edenlere karşı hayranlık duymaktan da kendini alamamıştır. Elbette esir olduğu günleri hiçbir zaman aramamıştır, ancak Osmanlı aynasını, kötü alışkanlıklara, sapkın gelenek ve göreneklere sahip olduğunu gördüğü Hristiyan toplumunu eleştirmek için kullanmıştır. György'nin söylemini temellendirdiği bu tersine döndürme işlemi (Hristiyanları ilgilendirenler olumlu, Türklerle ilgili olanlar olumsuz), François Hartog'un ifadesiyle bu başkalık retoriği tamamen tek yüzlü ve tek yönlü değildir. Hristiyanların şunu anlamaları önemlidir: Tanrı Türklerin bu kadar yayılmasına, kendi günahları yüzünden izin vermiştir. Bir açıdan Macaristanlı György'nin XVI. yüzyıl gezi anlatılarını öncelediği söylenebilir. Bu anlatılarda, farklı dünyaların incelenmesi ve betimi, Batı toplumunu radikal bir biçimde sorgulamak için bir vesile oluşturmuştur. Jean de Léry'nin "Yabanilerin arasında olduğum günleri sık sık özlüyorum," diyecek kadar ileri gideceği zamanlar çok uzak değildir. Dolayısıyla karma ve parlak bir metin olan *İnceleme* aslında, çelişkili bir biçimde yazarının inatla bir parçası olmayı reddettiği Rönesans döneminin bir meyvesidir sanırız.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Türklerin Gelenekleri, Görenekleri ve Hinlikleri Üzerine İnceleme

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖNSÖZ

Korkunç ejderha ve canavar görüntüleri, göğün ve gök cisimlerinin insanı dehşete düşüren hareketleri ve cennetteki ruhların tuhaf davranışları yoluyla, Eski ve Yeni Ahit'te geleceği önceden bildirilen ve açıklanan, insanların değil şeytanın işi olan tüm bu korkunç kıyımları, tüm bu işkenceleri, sıkıntıları ve kıyametin gelmiş olmasından dolayı duyulan korkuları, işte tüm bunları şimdiye kadar yalnızca kitapları okuyarak öğrendik. Ancak bugün, bütün bunları görebilmemiz için kitaplara ihtiyacımız kalmadı. Aslında şimdi, tüm bu dehşetin, gözleri kör eden bir ışıkla ve çok açık işaretlerle kapılarımıza dayanmış olduğunu ve hiç kuşkusuz çok yakın bir zamanda kafalarımızı uçurmak için hazır beklediğini görebiliyoruz.

Ama belki de bu kanlı Canavar'ı, Çarmıhtaki İsa'nın düşmanını, aramızdaki bu zalim Ejderha'yı –tabii ki kâfir Türklerden ve dinlerinden söz ediyorum– hâlâ fark edebilmiş değiliz? Önce tüm Doğu topraklarını yağmaladılar sonra da veba kokan nefesleriyle, inançsızlıklarının zehriyle, sayılamayacak kadar çok sayıda Hristiyan'a inançsızlıklarını ve kâfirliklerini bulaştırdılar. Şimdilerde İtalya sınırlarına yükleniyorlar ve tüm güçleriyle Roma Kilisesi'ne saldırmaya hazırlanıyorlar; bugüne kadar ellerinden kaçıp kurtulabilen ve harabeye döndürmek için yanıp

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tutuştukları Roma Kilisesi'ne.[3] Bu Canavar'ın, kocaman ağzıyla hiç yorulmak bilmeden yalayıp yuttuğu ve kendi lanetinin mirasçıları yaptığı o zavallı ruhlar için kim acı çekmez ki? Ah bu korkunç zulümler! Eşi benzeri görülmemiş bu cinayetler! Bu Canavar, kendinden önceki canilerin yaptığı gibi yalnızca bedenlere değil ruhlara da saldırıyor ve aşikâr bir iyilik gösterip bu zavallıların canlarını almazsa, insanların içindeki imanı çekip almaya ve ruhlarını şeytanî bir kötülükle tüketmeye çalışıyor.

Sayısız inanan bunun tanığı olmuştur; bunların arasında İsa'nın öğretisine gönülden iman edenler ve günahları bağışlanıp kurtuluşa ermek için canlarını vermeye hazır olanlar vardır. Ancak bu cinayetleri işleyenler, bu zavallıların bedenlerini öldürmeyip kendilerine esir etmişler ve ruhlarını yavaş yavaş zehirleyerek, alçakça bir şekilde inançlarını terk etmelerine neden olmuşlardı.[4]

Bu bizzat kendimin de tecrübe ettiği bir gerçek. Ben ki, İsa adına toprağa düşeceğim günleri büyük bir sevinçle beklemiştim. Oysa daha sonra anlatacağım gibi, ateşin içinden yarı ölü bir halde çekip alınan ben, zamanla yaşama döndürülmüştüm. Artık onların ellerinde tutsaktım ve neredeyse sapkınlıklarıyla zehirlenmek üzereydim. Hatta Hristiyanlık inancımı ciddi olarak sorgulamaya başlamıştım; Tanrı'nın inayeti ve bağışlayıcılığı olmasaydı, Tanrım beni koruyup esirgemeseydi belki de ben de alçakça bir biçimde dinimden, imanımdan dönecektim.

İşte bu nedenle, bu incelemeyi yazmaktaki amaçlarımdan biri, yaşadıklarım aracılığıyla, Türklerin gelenek göreneklerinden, âdetlerinden ve hinliklerinden ne öğrenebildiysem hepsini yazıya dökmek, kayda geçirmektir. Öyle ki eğer ikinci kez ellerine

3 Türkler, Güney İtalya'daki Otranto'yu 11 Ağustos 1480'den 10 Eylül 1481 yılına kadar ellerinde tuttular. Bkz. N. Vantin, R. Mantran'da, *Histoire de l'Empire ottoman*, Paris, 1989, s. 103.

4 Hatta bu Müslüman dünyada uzun bir süre yolculuk eden seyyahlar bile, zamanla Hristiyanlığı unuttuklarını ve Müslümanlar gibi dua ve ibadet etmeye başladıklarını söylemişlerdir. Macaristanlı György'nin çağdaşı Rus tüccar Athanase Nikitine de bu seyyahlardan biridir. Bkz. A. Nikitine, *Le Voyage au-delà des trois mers*, Paris, 1982, s. 42-47.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

düşürsem, artık yaşlandığım için –Tanrı beni korusun, korktuklarıma uğratmasın– gençliğimde yaptığım hataları tekrar etmeyeyim ve onların günahlarına karşı kendimi koruyabileyim. Bu zor günlerde, her inananın, bu türden sözleri duymasının, incelemesinin ve okumasının büyük yararı olduğuna inanmaktayım. Özellikle bugünlerde çok yararlı olacağına inanıyorum; çok açık bir biçimde görebilmekteyiz, pek çok Hristiyan hatta sayılamayacak kadar çok sayıda Hristiyan her geçen gün İsa'ya olan inançlarını reddediyorlar. Çünkü Türklerin kötülüklerini bilmiyorlar[5] ya da daha doğrusu onlar hakkında anlatılanlara inanmıyorlar, ta ki tuzaklarına düşene kadar ve eskiden inanmamış olduklarını kendileri tecrübe edene kadar.

5 XIV. yüzyılda, Türk istilasına tanık olan Bizanslı Démétrios Cydonès "Her gün bir yığın Hristiyan Müslüman oluyor," diye anlatmıştır. Bkz. *Studi et Testi*, 56, Vatikan, 1931, s. 374.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖNDEYİŞ

Şimdi sizlerle talihsizliğimin hikâyesini paylaşmak ve Türklerin eline ne zaman ve nasıl düştüğümü ve nasıl onların esiri olduğumu anlatmak istiyorum. Böylece, kimsenin, anlattıklarımın doğruluğundan kuşku duymayacağını düşünüyorum; çünkü herkes, anlattıklarımın masal ya da yalan olmadığını, tamamen gerçek olduklarını yani bunları bizzat yaşamış olduğumu bilecektir.

1436'da İmparator Romains Sigismund, ardında yasal bir vâris bırakmadan ölünce[6] yeni hükümdarın kim olacağı konusunda Macarlar ile Almanlar arasında büyük bir kavga patlak vermişti. Şu anda hüküm süren Mehmet Bey'in (II. Mehmet) babası, Büyük Türk Murat Bey (II. Murat),[7] büyük bir orduyla bu bölgeye girdi. Anlatılanlara göre ordusu, hepsi de Macaristan'ı yakıp yıkmak için yanıp tutuşan üç yüz binden fazla süvariden oluşuyordu. Tanrı'nın inayetiyle eğer taşkın bir nehir onları engellemeseydi olacağı da buydu zaten. İşte bu nedenle, Murat Bey, ilk baştaki projesini gerçekleştiremediği için ordularını başka bir yöne, dağların öte tarafından kırsal bölgelere doğru

6 Burada ufak bir tarih hatası yapılmıştır çünkü Macaristan Kralı Sigismund 9 Aralık 1437'de ölmüştür.

7 Burada anlatılan olaylar 1438 yılının yaz aylarında gerçekleştirmiştir. Bkz. Hammer, *Histoire de l'Empire ottoman*, Paris, 1835, yeniden basım, İstanbul, 1993, II. Cilt, s. 141-142.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yönlendirdi. Burası *Septem Castra*[8] yani Yedi Şato Bölgesi adını taşıyan bölgeydi ve kimse onu engelleyemediği için, önüne çıkan ne varsa yaktı yıktı, acımasızca katletti.

O sıralarda, bu bölgede doğmuş, on beş, on altı yaşlarında genç bir delikanlıydım. Doğduğum yerleri önceki yıl terk etmiş ve eğitimime devam etmek için Macarların Schebesch, Almanların da Muelenbag adını verdikleri bir kaleye daha doğrusu küçük bir şehre[9] gelmiştim. O dönemlerde bu şehir oldukça kalabalıktı, ama çok iyi savunulan bir yer değildi. Büyük Türk buranın kapılarına dayandığında, surların önüne ordugâhını kurup şehri kuşatma altına aldığında, onunla birlikte buralara kadar gelen Eflak prensi,[10] şehir sakinleriyle bir zamanlar kurmuş olduğu dostluk ilişkileri sayesinde, surların önüne yanaştı, çatışmanın durmasını sağladı ve halka seslendi. Onları önerilerine kulak vermeleri ve Büyük Türk ile savaşa girişmemeleri –çünkü şehrin surları bu tür bir direnişi gerçekleştirecek sağlamlığa sahip değildi– konusunda ikna etti. Halka verdiği öğüt ise şuydu: Hiçbir direniş göstermeden şehri Büyük Türk'e teslim etmek. Eflak prensi Büyük Türk'ten, şehrin ileri gelenlerini, kendi iline götürmesine izin vermesini isteyecekti. Daha sonra kendi ülkelerine dönmek ya da orada kalmakta özgür olacaklardı. Nüfusun geri kalanını da, Büyük Türk, maddi ya da manevi herhangi bir zarar vermeden kendi ülkesine götürecek ve onlara toprak verecekti. Ardından isterlerse kendilerine verilen topraklarda huzur içinde yaşamayı sürdürecekler ya da uygun bir fırsatını bulduklarında ülkelerine geri dönebileceklerdi. Gerçekten de her şey söz verildiği gibi gerçekleşti.[11]

8 Yedi Alman ilinin yer aldığı, o günlerde Macaristan, bugün ise Romanya sınırları içinde yer alan Transilvanya'nın bir bölgesi.

9 Romanya'da Sebeş.

10 II. Vlad Drakul ("Şeytan"): 1435 ile 1447 yılları arasında hüküm süren Eflak voyvodası. Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı beylerdendir. "Kazıklı Voyvoda" lakabıyla tanınan ünlü III. Vlad Drakula'nın babasıdır.

11 Türkler kendilerine direnmeden teslim olanlara son derece düzgün koşullarda muamele ediyorlardı. Görüşmeler burada Voyvoda Vlad'ın yaptığı gibi, genelde Osmanlı ordusunun yedek kuvvetlerinde yer alan Hristiyan birlikler arasından seçilen bir arabulucu aracılığıyla gerçekleştiriliyordu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ayrıca, ertesi güne kadar ateşkes ilan edilmesi karar verilmişti; böylece herkes, ailesini ve mallarını hazırlayabilecekti. Ancak Türklerle pek çok kez çarpışmış, eski derebeylerinden ve bölgenin ileri gelenlerinden bir soylu, kardeşiyle birlikte, bu tür bir anlaşma ve öğüdü hiçbir durumda kabul etmeyeceklerini ve eşleri ve çocuklarıyla birlikte Türklere teslim olmaktansa yüz kez ölmeyi tercih edeceklerini bildirdi. Bu soylu, toplayabildiği kadar adam toplayarak, kalenin kulelerinden birini seçip buraya konuşlandı. Bütün gece buraya erzak ve cephane yığıp burasını mümkün olan en sağlam biçimde berkitti. İşte ben de bu kişilerle bu kuleye sığındım ve tüm bu bekleyiş sırasında yaşamaktansa ölmeyi dileyip durdum.

Sabah olup da Büyük Türk şehrin kapılarına kadar şahsen gelip ailelerini de alarak surlardan çıkıp teslim olanların hepsinin kayıtlarının tutulmasını emrettiğinde durum buydu. Aynı zamanda teslim olanların, canlarına ya da mallarına en ufak bir zarar gelmeden, yanlarında bir muhafız birliğiyle birlikte, Türk topraklarına kadar götürülmelerini buyurdu. Ayrıca Eflak prensine kimi şehir sakinleri ve ileri gelenlerinden bazılarını, aynı şekilde kendi ülkesine götürme izni vermişti. Elbette bu koşullarda savaş ganimetlerinden paylarına hiçbir şey düşmeyeceğini anlayan askerler de, zapt edilemez bir taşkınlık ve korkunç bir şiddetle, bir şeyler ele geçirebilme umudu taşıyarak bizim bulunduğumuz kuleye akın ettiler. Bu korkunç fırtınanın şiddetini anlatmaya hiçbir sözcük kâfi gelmez. Ok ve taş yağmuruna tutulmuştuk. Savaşanların çığlıkları, haykırışları, silahların gümbürtüsü, patırtısı, etraftaki koşuşturmanın gürültüsü o kadar fazlaydı ki sanki gök ve yer aynı anda sarsılıp yıkılmış gibiydi. Oldukça dik ve sarp bir yerde bulunduğundan kulenin çatısını ok ve taşlarla delik deşik etmişlerdi. Ancak duvarları çok kalın olduğu için, yıkmayı ya da buralarda gedikler açmayı başaramamışlardı. Vakit oldukça ilerlediği –neredeyse öğleden sonra olmuştu– ve henüz kuleyi ele geçiremedikleri için bir plan yapmışlardı: Kimileri çarpışmaya devam ederken ötekiler dağılıp çalı çırpı ve odun toplayıp bunları kulenin etrafına yığmaya başlamışlardı. Odun yığını neredeyse kulenin boyuna ulaşmıştı. Ardından bunları ateşe verdiler ve bizi fırındaki ekmekler gibi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

pişirmeye başladılar. Bir süre sonra neredeyse hemen herkesin öldüğünü, kimsenin kıpırdamadığını anlayınca ateşi söndürdüler ve kuleye girdiler. Bu sırada şans eseri ölmeyenleri de birer birer kuleden dışarı çıkardılar.

Beni de aynı şekilde yarı ölmüş bir durumda kulenin dışına çıkarttılar ve satmaları için köle tacirlerinin eline verdiler. Bu köle tacirleri beni de öteki kölelerle birlikte zincirlediler ve hepimizi Tuna Irmağı üzerinden Andrinopolis'e (Edirne) kadar götürdüler. Burası Büyük Türk'ün tahtının bulunduğu şehirdi. Dolayısıyla daha önce sözünü ettiğim 1436 ile 1458 yılları arasında dayanılmaz koşullar içinde bir köle olarak oradan buraya sürülürken, korkunç acılardan ve sınamalardan geçmek zorunda kaldım. Bu süre içinde bedenim olduğu kadar ruhum da büyük tehlike altındaydı. Nihayetinde de Tanrı'nın yardımıyla, daha sonra da göreceğimiz gibi, tüm bu güçlükleri aşıp özgürlüğüme kavuşabildim.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BİRİNCİ BÖLÜM

Türkler Batı'daki Ülkelere ve Topraklara Nasıl Sahip Oldular ve Nasıl Yerleştiler

Tüm tarihçilere göre, Muhammed'in ve Sarazenlerin dini 600'lü yıllarda, Papa IV. Bonifacius ve İmparator Herakleios'un zamanında ortaya çıkmıştır.[12] Ancak asıl yayılımlarını ve atılımlarını 800'lü yıllarda Papa IV. Leo ve İmparator II. Ludwig'in zamanında gerçekleştirmişlerdir.[13] Bu tarihten sonra da Sarazenlerin sayıları giderek artmış ve her geçen gün kiliseye karşı giderek daha acımasız ve vahşice davranır olmuşlardır. Çok uzun yıllar önce, Kudüs'ü ele geçirdiklerinde örneğin, Roma'ya gelmişler, burayı kuşatmışlar ve surların dışında olan ne varsa yakıp yıkmışlardır. Hatta Aziz Petrus Kilisesi'ni ahıra dönüştürmüşler, temellerini bile harap etmişler ve dönüş yolunda İtalya'da ve Sicilya'da taş taş üstünde bırakmamışlardır. Bu arada bu din, kötülüklerinin ve hainliğinin meyvelerini, 1280'li yıllara doğru, gerçekleştirdiği söylenen sözde mucizeler ve kutlu olaylarla toplamaya başladı. Bugün bile pek çok mucize gerçekleştirmektedir.

12 IV. Bonifacius Roma'da papalık koltuğuna 608 ile 615 yılları arasında oturmuştur. Herakleios ise 610 ile 641 arasında Bizans imparatoru olmuştur.

13 IV. Leo (847-855) Roma'yı savunmak için *Civitas Leonina* (Leo'nun Şehri) adı verilen bölgeyi surlarla çevirmiştir. II. Ludwig (855-875), Kutsal Roma Germen imparatoru.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Aslında Tanrı'nın yardımıyla Büyük Sultan, güneyden gelip Doğu'ya seferlere çıktı.[14] Ardından Karadeniz'e kadar tüm bölgelere ve tüm kalelere sahip oldu. Bu engin toprakların ganimetlerle dolu olduğunu fark ettiğinde de bunları daha da çok sömürebilmek için burayı yedi bölgeye böldü. Ordusunun ileri gelen kumandanlarından her birini bir bölgeye gönderdi ve bunları buraya hükümdar kıldı. Ancak bu beyler, kendilerine tahsis edilen bölgede, veliahtlık hakkına dayanarak hükümranlık edeceklerdi. Bu beyler, Osman Bey, Ermen Bey, Germen Bey, Saruhan Bey, Aydın Bey, Menteşe Bey ve Karaman Bey'di.[15] Zaman ilerledi ve bu beylerden her biri topraklarını barış ve huzur içinde yönetmeye devam etti. Bu arada Osman Bey topraklarını büyütüp sınırlarını genişletmeye devam etti. Doğudaki komşu beyliğin topraklarını işgal etti. Bu bey Osman Bey'e karşı duramadığı için Karaman Beyliği'ne sığındı. Osman Bey bu beyliği ele geçirdikten sonra tam tersi yönde ilerlemeye devam etti ve bu kez de kendi beyliğinin batısında bulunan beyliğe saldırdı. Bu beyliği de aynı şekilde ele geçirdi, ardından üçüncü, dördüncü ve beşinci beylikleri de topraklarına kattı. Böylece, Karamanoğullarının toprakları dışındaki tüm topraklara sahip olmuş, bölgenin tek efendisi olmuş oldu. Karamanlıların beyliğini ele geçirememiş olmasının gerekçeleri çok basitti. Öncelikle topraklarını ele geçirdiği diğer beyler, Karaman Bey'e yardım ediyorlardı, ayrıca bu beylik ulaşılması ve kuşatılması zor bir

14 Buradaki "Büyük Sultan" büyük bir olasılıkla Mısır Hükümdarı Baybars'tır. Sultan Baybars, Anadolu Selçukluları ve Moğolların kendisine karşı birleşmiş ordularını 1277 Nisan ayında, Anadolu'da yenilgiye uğratmıştır.

15 Bunlar XIV. yüzyılda Anadolu'yu kendi aralarında paylaşan Türk beylikleridir: Osmanlılar (Ertuğrul Bey'in oğlu Osman Bey –1280-1324 civarları– Osmanoğulları hanedanlığının kurucusudur), Germiyanoğulları, Saruhanlar, Aydınoğulları, Menteşeoğulları ve Karamanoğulları –bkz. M. Balivet, J.-Cl. Garcin, *Etats, sociétés et cultures du monde musulman médiéval*, Paris, 1995, I. Cilt, tablolar CLXI-CLXII ve s. 371-395; bu listede ikinci sırada yer alan Ermen Bey konusu biraz belirsizdir; çünkü bu kişi, büyük bir olasılıkla, bu dönemde, bu toprakların çok uzaklarında bir yerde hayata veda eden Şah Arman değildir. Belki de *Amiramanai* beylerinden biridir (Emir Yaman mı?), bunlardan Bizans vakanüvisi Pachymeres söz etmiştir. Bkz. A. Failler, *Revue des études byzantines*, 52 (1994), s. 81-84.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bölgede bulunuyordu. Bu da hiç kuşku olmasın ki Tanrı'nın inayetinden başka bir şey değildi. Tanrı, İsrail'e saldırmak isteyen, yenilmez halkları nasıl ki çölün içinde bıraktıysa bugün aynısının Osman Bey'in başına gelmesini sağlıyor. Çünkü bugüne kadar Karamanoğulları yenilmedi; Osmanlı'ya karşı pek çok tuzak kurmuş, önlerine pek çok kez engeller dikmişti. Karamanoğulları kendisiyle barış yapmadığı sürece, Osmanlılar bir başka beyliğe saldırmaya cesaret edemezdi. Eğer böyle bir riske atılırlarsa, Karamanoğulları ülkelerini işgal edebilirdi. Hatta, ülkelerinde yaşadığım dönemde, Karamanoğulları üç kez Osmanlı ile savaştı ve topraklarını işgal etti. Osmanlı topraklarını talan etti, her yeri yakıp yıktı, kasabaları, köyleri yağmaladı. Osmanlı da Karamanoğullarına karşı pek çok kez sefere çıkmış ancak bu seferlerden çok az kazanç sağlamıştı. Bir keresinde öfkeden deliye dönmüş bir halde, Karaman beyini ortadan kaldırmak için üstüne yürüdü. Muazzam bir ordu toplamıştı (ellerinde baltalarla ve türlü silahlarla meydanda toplanmış yirmi bin askeri olduğu söylenir). Amacı burayı viran etmek, her şeyi yakıp yıkmak, tarlaları bozmak, hatta bütün ağaçları söküp atıp, burasını yaşanılır bir yer olmaktan çıkarmaktı. Ancak barış yaptıktan sonra, hiçbir şeye zarar vermeden kendi topraklarına döndü. Belki de bu nedenle Türklerin Karamanoğulları Beyliği'nin hiçbir zaman yok olmayacağını söyleyen özdeyişlerine inanmamız gerekiyor.[16] Böylece Osman Bey ve Osmanlı adını alan ardılları, bugün tüm Türk yurdunun efendileri ve hükümdarları oldular. Osmanlılar geniş topraklara yayıldılar ve bugün de yayılmaya devam ederek, yalnızca Doğu'ya değil Batı'ya da korku salıyorlar. Her ne kadar efendimin sık sık anlattığı gibi Doğu diyarından gelen Büyük Tatar[17] Osmanoğullarını bir kere yenmişse de –çünkü Türkler o zamanlarda henüz denizin öte kıyısındaki

16 Karaman, Anadolu'nun güneydoğusunda bulunan bir bölgedir. Macaristanlı György bu satırları yazdığı sıralarda, Karamanoğulları, Osmanlılar karşısında, 19 Ağustos 1472'de aldığı ağır yenilgiyi henüz yaşamamıştı. Bu da *İnceleme*'nin yazılma tarihiyle ilgili bir bilgi daha veriyor bize. Bkz. F. Babinger, *Mahomet II le conquérant et son temps*, Paris, 1954, s. 270.

17 Timur'a gönderme yapmaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

toprakları ele geçirmemişlerdi ve ellerinde bu güce karşı koyacak imkânlar yoktu– Türk otoritesi günümüzde o kadar güçlüdür ki tüm Doğu'da onlar kadar güçlü olan ya da güçlü olduğu söylenen başka bir toplum daha yoktur. Sonuç olarak, denizin ötesinde yer alan her beylik, bugün eski sakinlerinin adını taşımaktadır hâlâ, örneğin Osmaneli, Ermeneli, Saruhaneli, Aydıneli, Menteşeli, Karamaneli.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İKİNCİ BÖLÜM

Türklerin Dini Nasıl Yayıldı ve Türkler Nasıl Türk Adını Aldı

Türklerin dinine gelince, bir önceki bölümde şöyle bir değinmekle yetindiğim konuya yeniden dönmek gerekmektedir: Bu din, burası çok açıktır, Hristiyanların, İsa'ya olan imanlarını kaybetmeleri sonucunda, kötülüğünün tohumlarını her yere saçmış ve bunların meyvelerini toplamıştır. Hristiyanlar bu günahı hâlâ işlemektedir. Ve eskiden de durumun böyle olduğundan kimsenin kuşkusu olmasın. Daha önce de söylenildiği gibi, Sarazenler yani Muhammed'in ümmeti, Hristiyanları katletmeye ve ellerinden topraklarını almaya başladıklarında, pek çok Hristiyan, can korkusuna düştüğünden, kendi isteğiyle onlara boyun eğmişlerdi. Bugün de, Türk egemenliği altındaki pek çok şehir ve kale, eski Yunanlılara ait olup kendi istekleriyle bu boyunduruk altına girenlerdir.[18] İşte bu şehirler ve kaleler ancak böyle harap edilmeden kalabildiler. Fakat yine bu sayede, Hristiyanlar başka Hristiyanların katledilmesine dolaylı yoldan yardım ettiler. Bu Hristiyanların günahı, kilisenin buyruklarına uymak konusunda giderek daha da umarsızlaşmaya başlamalarıyla daha da arttı. Bununla birlikte, Hristiyan oldukları için, aynı

18 XV. yüzyılda, Anadolu'daki ve Balkanlar'daki Hristiyanların Türklere katılmasıyla ilgili olarak bkz. M. Balivet, *Byzantins et Ottomans: Relations, interaction, succession*, İstanbul, 1999, s. 31-47.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

inancı paylaşıyor olma bahanesiyle, yenilen Hristiyanları koruyup gözetmeye ve bunları köle ya da hizmetçi olarak kendi ülkelerine götürmeye başlamışlardı. Bunun sonucunda, bugün hâlâ bu dine inananlar içinde var olan, köle ve hizmetçi edinme arzusu, bu kâfir arzu ortaya çıktı. Hattâ aynı inancı paylaştıkları bahanesiyle, sözde merhamet göstererek işledikleri bu günah öyle noktalara geldi ki, Hristiyanların kötülükleri, Hristiyanları katleden kâfirleri bile geçti. Bu alanda bu kâfirlerin hem hocası hem de rehberi oldular, bunlara akıl hocalığı yaptılar. Ve ruhlarını sattıkları ve efendileri kabul ettikleri bu inançsızlarla aynı günahı işleyip bunların adımlarını takip ettiler. İşte bu tarihten itibaren de, Deccal'ın habercisi, Muhammed'in ruhunu taşıdığına inanılan yeni ruhanî lider ortaya çıktı ve bunun adımlarını izleyenlere de artık Sarazenler değil *"Theoriciler"*[19] yani "Ruhanîler" denilmeye başlandı. Çünkü Hristiyanları kendi dinlerine, kendi kötülüklerine doğru çekmek, İsa'ya olan inançlarından döndürmek ve kilise topluluğundan çıkarmak konusunda doğaüstü yeteneklere ve güce sahip olduklarına inanılıyordu.

Kilise, bunları, halkın önünde açıkça kınayarak doğru yola götürmeye çalıştığındaysa da günahlarını bağışlatmak ve kendilerini savunmak istemişlerdir. Kiliseye sadık kaldıklarını ve ona hizmet ettiklerini, çünkü Hristiyanları Sarazenlerin saldırılarından koruduklarını ileri sürmüşlerdir. Böylece daha önce işlemiş oldukları günaha bir yenisini daha eklemişlerdir. Bu günah

19 Bu bölümde, Macaristanlı György, XV. yüzyılda çok fazla tartışılan bir konuya, Türklerin kökeni konusuna ve tartışmalarına gönderme yapmakta ve bir biçimde kendi görüşünü belirtmektedir. Anlatıldığına göre, Konstantinopolis'in fethinin ardından, II. Mehmet, maiyetinde kendisine yakın olan Rum ve İtalyan danışmanlarının da ısrarıyla, soyunun Truvalılara dayandığını iddia etmiş hatta *Turci* adının da *Teucri*'den geldiğini ileri sürmüştür. Ancak Batılılar açısından, bu kesinlikle kabul edilemez bir iddiadır; çünkü İtalyanlar ve Fransızlar da soylarının Truvalılardan geldiğini ileri sürmektedir. Aenas Piccolomini bu tartışmaya, Türklerin Truvalıların bağdaşığı İskitlerin soyundan geldiklerini belirterek katılmıştır; bu arada yabanilik ve vahşilik konusunda İskitlerin ünü de Türklerden aşağı kalmamaktadır. Macaristanlı György ise kendi açısından, ilginç bir biçimde *Turci* sözcüğünün, Yunanca "thé-ria"dan yani "hayranlıkla, büyülenerek seyretme"den gelen *Theorici*'den türetildiğini ileri sürmüştür.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

da göstermiş oldukları sözde alçak gönüllülüktür; alçak gönüllülük örtüsü altında aslında kiliseye karşı gelmiş, isyan etmişlerdir. Bunun ödülü olarak da dürüstlük nişanesi, örnek inananlar ve imanlı müminler olarak kendilerini göstermişlerdir. Ancak bütün bunların sadece sözde kaldığı bilinmiştir. İşte bu nedenle de gerçekte oldukları gibi, ikiyüzlüler olarak tanınmışlar ve bunu da hak etmişlerdir.

Zaman geçtikçe günahları daha da ağırlaşmış ve kötülükleri daha da artmıştır. Kilise seçtikleri yolda giderek sapkınlaştıklarını görünce dünyevî kolu olan iman ordusunu üstlerine sürmüştür. Yine de günah işlemiş olduklarını kabul etmemişlerdir; dahası kendilerini savunmuşlar ve açıkça, herkesin önünde kiliseye karşı gelmişlerdir. Kilisenin ordusunu yendikten sonra da Hristiyanların topraklarını işgal etmişler ve tiranlar gibi her şeyi yakıp yıkıp sonunda da tüm Doğu'ya hâkim olmuşlardır. Bu tarihten sonra da, kilisenin ve Tanrı'nın düşmanı olmuş ve kilisenin birliğinden ayrılmışlardır. Kendi istek ve rızalarıyla, insanoğlunun düşmanlarının safına geçmişlerdir. Bu düşmanın gücünden medet umarak ve bundan yardım alarak sözde erdemleri ve gerçekleştirdikleri söylenen sözde mucizelerle yıldızları giderek daha da parlamaya başlamıştır. Ve inançlarını yitirmiş olmalarının ödülünü fazlasıyla alarak ve kötülüğün hizmetinde giderek daha da sapkınlaşarak, şeytanın buyruklarına giderek daha kolay ve çabuk biçimde boyun eğmeye, onun arzularına göre hareket etmeye ve ruhları kayboluşa götüren yolda ustalıkla yürümeye başlamışlardır. Bu nedenle de bu sözde ermişler, üçüncü bir nitelemeye daha kavuşmuşlardır: "Putperestler", bu yeni adları da tamamen doğalarına uygun bir ad olmuştur.

İşte bu yeni dinin ortaya çıkışı böyle olmuştur; Vahiy'in 14. babının, 20. mısrasında[20] anlatıldığı gibi. Bu bölümde, sapkınlığın son derecesinin doğası bize, yerden çıkan, kuzununkileri andıran iki boynuzu olan ve ejderha gibi sesler çıkaran bir Canavar biçiminde tasvir edilmiştir. Gerçekten de bu Canavar,

20 Yazar burada ufak bir hata yapmıştır. Çünkü söz konusu olan 13. baptır. (Bundan sonra başka bir canavar gördüm. Yerden çıkan bu canavarın kuzu gibi iki boynuzu vardı, ama ejderha gibi ses çıkarıyordu.)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

topraktan çıkmıştır; çünkü Hristiyan dininin dayanışmasından ve sağlamlığından doğmuştur. Kuzununkileri andıran iki boynuzu vardır; çünkü iman görüntüsü altında kösnül arzuya ve itaatkârlık ve alçak gönüllülük kisvesi altında sapkın kibre sahiptir. Ejderha gibi sesler çıkarmaktadır çünkü şeytanî gücü sayesinde sahte mucizeler yaratan olarak göstermiştir kendisini.

Sonuç olarak, Deccal'ın kilisesinin nasıl da İsa'nın kilisesine benzediğini şimdi görebiliriz, ancak Deccal'ın kilisesi sapkınlığın kilisesidir. İsa'nın kilisesi, kutsal Üçlü Teslis'in üzerine inşa edilmiştir; Üçlü Teslis'i oluşturan her ögenin kendi alanı vardır. Aslında ruhanî otorite, Baba'nın tezahürü olan Teslis'in eseridir. Yeniden diriliş ve itaatte can bulan misal olma nitelemesi ise Oğul'a bağlı Teslis'in nitelemesidir. Son olarak da mucizeleri yaratan da Kutsal Ruh yani yine Teslis'tir. Ruhun kurtuluşuyla ilgili olan her şey bu üç ögeye bağlıdır. Doğal gerekçe olarak bir insanın tamamen lanetlenmesi de Deccal'ın kilisesinin doğuşuyla ilgili olarak anlattığım üç ögenin marifetidir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Türklerin Dini Ne Kadar Korkunçtur ve
Ondan Ne kadar Korkmak Gerekir

Çağımızda yaşanan pek çok olay ve olgu, hatta neredeyse hemen hepsi, son derece büyük bir açıklık ve özenle bizi dünyanın sonunun geldiği konusunda ikna etmiştir. Öyle ki her geçen gün, dünyanın sonunu yaşayacak kuşak olduğumuza daha da çok inanıyoruz. Her iki Ahit'te yer alan kutsal metinler de bize bunu öğretir; özellikle de dünyanın sonunun anlatıldığı Vahiy bölümü ve elbette Danyal ve Zülkifl bölümlerinde yer alan, dehşet uyandıran, korkunç imgeler... Bu imgeler, bize dünyanın sonunun korkunç ve tehlikeli olaylarını tanıtmak ve bunları anlamamızı sağlamak amacından öte, bizi korkutmak amacına hizmet etmektedirler. Anlatılanlar ne kadar korkunç olursa olsun, hiç kuşkusuz önemli olan anlatılanların daha korkunçlarıyla gerçek hayatta karşılaşmaktır. Dünyamızın şu halihazırdaki durumu bile bize onun ne kadar yaşlı, sonunun da ne kadar yakın olduğunu açıkça ortaya koymaktadır; toplumun tüm sınıflarının giderek günaha daha da fazla bulanması, iyilik ve güzelliğe giderek daha az eğilim duyulması, iktidar hırsı, her şeye boyun eğme eğilimi, sanata olan merakın artışı, binaların ve mekânların giderek daha gösteriş ve ihtişamla dolması, bilimlerin sözde modernliği ve Antik Çağlara duyulan merakın ve ilginin

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

eklenmesiyle ortaya çıkan yeni tür bir kibir ve gösterişin öne çıkışı, hepsi bize sonunun yaklaştığını gösteriyor. Ancak tüm bunların içinde, şu kanlı Canavar, yani gün geçtikçe daha gelişip yayılan, katliamlarına ve saldırılarına inatla ve büyük bir kararlılıkla devam eden, bir türlü yok olmayan, hatta gün geçtikçe daha güçlenen Türklerin dini, bize büyük felaketin, en korkunç acıların ve dehşetin haberinden başka bir şey vermeyen bu din bizi en çok kaygılandırması gerekendir. Oysa bu konuda içimizde en ufak bir kaygı uyanmış değildir. Belki de bunun nedeni, Rahip Joachim'in yorumladığı haliyle Vahiy'in 13. babında söylenildiği gibi gözlerimizin kapalı olmasıdır: "Bu Canavar'ın benzeri var mıdır? Var mıdır Bu Canavar'ı yenebilecek ve şöyle diyecek olan: 'Ne yazık! Ne yazık! Bu kadar büyük ve korkunç bir kıyımdan kurtulamayacak olan ne kadar çok çocuk vardır yeryüzünde kim bilir? Ama bu hâlâ saklıdır gözlerimizden. Böyle çocuklar dünyaya getiren zavallı anneler! Bu oğullara süt veren zavallı, kadersiz göğüsler! Bu çocuklar için dünya zenginliklerini toplayan ve Ulu Tanrı'nın, dünyanın zenginliklerine biçtiği korkunç kötülüğü bilmeyen bahtsız anne babalar! Dinleyin, Dinleyin beni yalvarırım, siz, siz çocuklarını bunca sevenler! Dinleyin, bebeklerini bu kadar büyük şefkatle kucaklayıp onları emzirenler! Çocuklarınızdan öğrenin ormanlarda oturmayı, çölde bitki kökleriyle beslenmeyi, sürekli sizlere sunulan zevklerden başınızı öte tarafa çevirmeyi, et yemeklerinden yüz dönmeyi, vahşi hayvanlarla onlar gibi yaşamayı, taa ki bu öfke geçip gidene kadar.' "

İşte Joachim'in yorumu budur ve ben tamamen ona inanmaktayım: Aynı Nuh'un zamanı gibi, nasıl Tufan'ın suları inançsızları silip süpürmüşse, bizim dönemimizde de, Tanrı'nın kaçınılmaz ve sonsuz öfkesi ile tüm dünyayı saran dehşeti insanları hazırlıksız yakalayacaktır.

Bu nedenle Kurtarıcı, İncil'de bize bu korkunç ve büyük acıdan kaçınmayı ve buna dayanmayı öğretmiştir: "Bedeni öldürenlerden korkmayın." vb. Daha ilerideki bölümlerde "Sizi öldürdükten sonra ruhunuzu da cehenneme göndermeye muktedir olanlardan korkun," gibi ifadelere rastlarız. Evet özellikle

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"sizi öldürdükten sonra" denilir, başka bir açıklama getirmeden. Aslında burada kastedilen bedeni öldürmek değil, şeytanî bir öldürmedir. Çünkü bilinen öldürmek yönteminde beden ruhtan ayrılır; oysa bu insanlık dışı hatta şeytanî durumda, kastedilen, ruhu öldürmek ve bunu henüz canlı bedeninin içine, çürümekte olan bir ceset gibi gömmektir. Böylelikle ötekileri de kendi çürümüş soluğuyla etkileyebilecektir. Gerçekten, seçilmiş kulların, herkese örnek oluşu ve ruhun kurtuluşunu ve iyiliğini isteyen erdemlerini dışarıya vuruşu, kutsal ruhu bedene bağlayan İsa'nın güzel kokusuyla gerçekleşir; onlar bu kutsal kokuyu yayarlar. Oysa yozlaşmış ruhların, ruhları aldatmaya çalışan kötülükleri de bedenin içinde ruhun çürümüşlüğünü ortaya koyan pis kokuyla dışarıya vurulur. Bunlar kâfirlik yayan pis kokuları tüm Doğu'ya yayılmış olan ve şimdi de Batı'ya yayılmaya başlayan, kireçle beyazlatılmış mezarlardır. Ama bu sözlerin ardından gelen çok daha korkunçtur: "Cehenneme göndermeye muktedirdir." Tanrım bu ne kötülük! Şeytanın bütün kurnazlıklarından, daha da habis bir kötülük! Ki şeytan insanları kötülük yapmaya itendir! Ayrıca kötülük yayan bu din sadece şiddetle değil sabır ve iknayla da çekip almaktadır zavallı ruhlardan kurtuluş arzusunu. Ruhları en derininden etkilemekte ve bunların kararlılıklarını kırmaktadır, en sadık en bağlı kalpleri bile fethetmekte, insanın tüm dimağını kör etmektedir; öyle bir noktaya varır ki bu körlük, bu korkunç kötülük hastalığına yakalanan ve yenilen ruh, bir zamanlar canını uğruna feda edebileceği imanını en aşağılık biçimde reddetmekte, bu inanca arkasını dönmektedir. Bu kadar kötü bir güçten kim kaçabilir? O kadar vahşi ve acımasız ki, bir insanın hem bedenini hem de ruhunu öldürüyor; üstelik bununla da kalmıyor, ruh hâlâ bedendeyken, ruhu cehenneme mahkûm ediyor. Öyleyse, ölüm tehlikesiyle bu kadar iç içe yaşayan ve sürekli olarak para için satılan birinin yaşadığı söylenebilir mi? Kendi bedeninin hâkimiyetini kaybetmiştir bu zavallı! Sürekli olarak ölmeyi arzulayan ve ölmeyi dileyen birinin yaşadığını söylemek mümkün müdür? Tecrübelerime inanacak olursanız Türklerle yaşadığım günler boyunca canlı olmaktan çok bir ölüydüm ben.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ama dahası da var. Bir kuzu, doğal bir içgüdüyle düşmanı olan kurdun elinde nasıl ki bir saat bile yaşayamıyorsa bir Hristiyan, doğaüstü hatta ruhsal bir düşmanlık bağının karşı karşıya getirdiği Türklerin elinde nasıl olur da yaşayabilir? Her Hristiyan'a olabildiğince bu kötülükten uzak durmasını öneriyorum. Bu leş kokulu kötülükten her insanın mümkün olduğunca uzak kalmasını umut ediyorum. Çünkü bu güç bir kere ele geçirdi mi bedeni, insanın kalbinin en derinine kadar nüfuz etmekte ve ruhun en mahrem en korunaklı parçasını da ele geçirmeden, kötülüğünü buraya kadar bulaştırmadan onu terk etmemektedir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bedenleri Katletmek ile Ruhları Katletmek Arasında Ne Fark Vardır

Kilise'ye karşı yürütülen bu ilk kıyım ile son kıyım arasındaki farkı gözler önüne serebilmemiz için, Vahiy'in 13. babındaki imgeyi kullanmamız uygun olacaktır. Aslında bu bapta iki Canavar'dan söz edilir, biri denizden öteki de yerden çıkmaktadır. Denizden çıkan Canavar'ın korkunç görünümü, aslında o kadar da korkunç değildir. Ancak yerden çıkanın görünüşü o kadar da korkunç tasvir edilmemiş olsa da, aslında en iğrenç, en aşağılık olanı odur. Dolayısıyla Tanrı'ya tapınma, biri özde diğeri de yüzeyde olmak üzere iki biçimde ele alınabilirse aynı biçimde, iki türlü kıyım gereklidir, tıpkı bu iki Canavar'ın temsil ettiği biçimiyle.

Öncelikle gerçek Tanrı'ya tapınma, maddesel alanda, putperestlikle çarpışır ve bu nedenle ilk Canavar ile ilgili olan her şey dışarıdan görünenleri kapsar. Aslında Tanrı tapıncı, maddesel alanda, gelenek ve göreneklerin dürüstlüğüne, alçak gönüllülük ve yoksulluğa, nefisle mücadeleye ve iffete, azla yetinmeye, ılımlılığa, imana, ibadete ve duaya, sunaklara, adaklara, sadakalara, haclara, kiliselerin bakım ve onarımına ve fiziksel olarak gerçekleştirilen bu türden pek çok erdeme dayanır. Bununla mücadele etmek için, putperestler, maddi araç gereçle ve maddiyatla ilgili

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ne varsa onunla donanırlar. Burada, ilk Canavar'ın tasvirinden söz edebiliriz; bu Canavar'ın on boynuzu, boynuzların üzerinde de on elmas taç vardı ve yedi başlıydı ve bunların üzerinde de Tanrı'ya küfür niteliği taşıyan adlar yazılıydı.[21] Bu on boynuz, dünya zevklerinin ve mallarının elde edilmesini, bu malları idare etmeyi, düzenlemeyi, paylaştırmayı, yeteri kadarını kendine ayırmayı ve bunların getirdiği tüm şatafatı simgelemekteydi. Elmas taçlar da Eski Romalıların, dünyanın hâkimi olduklarında ulaştıkları, lüks, zevk, zafer ve ihtişam dolu büyümeyi, açılıp serpilmeyi anlatıyorlardı. Ve yedi başı da son derece doğru bir biçimde, bir halka boyun eğdirmek ve bunu yönetmek söz konusu olduğunda birbirlerinden ayırt edilmelerini sağlayan enerji, bilgelik ve kurnazlık nitelikleriyle yorumlamak mümkündü. Küfürlere gelince, tapındıkları ve sayelerinde kiliseye karşı onca suç işleyebildikleri şeytanlardan edindikleri korunma, yardım ve destek olmayacak da ne olacaktı ki bunlar? Son derece özel bir biçimde, bu Canavar'ın tasviri, kiliseye karşı işlenen bu ilk kıyımın tüm kötü niteliğini canlandırmaktaydı. Bu kötülüklerin amacı Tanrı tapıncını yeryüzünden silmekti. Ancak görünürde kesilmiş, yara almış gibi duran başla ilgili söylenenlerse –ki bu ölümcül yara sonradan iyileşmiştir–[22] başka bir anlama gelmektedir: Bu ilk kıyım tüm kötülüğüne karşın hiçbir başarı sağlayamamıştır; gerçek Tanrı'ya imanı yok etmek için, şehitlerin bedenlerini en korkunç, en acı verici işkencelere tutmuş ve bunları türlü biçimlerde öldürmüştü; ancak kiliseye hiçbir zarar verememiş olmakla kalmamış sonsuz yaşamı şehitlikleriyle elde eden azizlerin ruhlarına ve bedenlerine büyük bir hizmet de sunmuştu. İşte ölümcül yara bu nedenle, kilisenin

21 Osmanlı döneminde yaşamış bazı Yunanlı uzmanlar, Yuhanna'nın metninin yorumunda biraz daha ileriye gitmişlerdir: Bu elmas taçlar ve kafalar aslında XV. yüzyıla kadar Osmanlı'nın başına geçmiş Osmanlı padişahlarını simgelemektedir.

22 Yuhanna canavarla ilgili olarak şunları söylemiştir: "Canavarın başlarından biri, ölümcül bir yara almışa benziyordu. Ne var ki, bu ölümcül yara iyileşmişti. Bütün dünya, şaşkınlık içinde canavarın peşinden gitti. İnsanlar, canavara yetki veren ejderhaya taptılar. "Canavar gibisi var mı? Onunla kim savaşabilir?" diyerek canavara da taptılar." (Vahiy, 13, 3)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

duaları sayesinde, katilin günahı son aşamasına ulaşamasın ve Tanrı'nın düşmanını canlandıramasın diye iyileşmişti. Yara, ancak kilisenin duaları şeytana karşı hiçbir yardım sağlayamadığında tedavi edilemezdi, iyileşemezdi. Bu nedenle putperestler, ilk kıyımlarının sonucunda, İsa'nın inancına dönme, bu inanca bağlanma ödülüyle ödüllendirilmiş oluyorlardı.

İkinci kıyıma gelince, Tanrı tapıncının temellerini sarsmak amacı taşıdığı için ruhsal silahlarla donanmıştı. Aslında Tanrı tapıncının özü, ruhta ve ruhun güçlerinde bulunuyordu. Bu nedenle ikinci Canavar, kuzunun boynuzlarına benzer iki boynuz taşıyordu sadece. Kuzu boynuzları ruhun iki gücünün karşıtını yani kutsallığın ve erdemin bozulmasını simgeliyordu. İşte bu nedenle Canavar, ruhun üçüncü gücünün karşıtı, sahte güçlerle gerçekleştirilen sahte mucizelerin simgesi ejderha gibi konuşuyordu. Bu Canavar'ın, gökten yeryüzüne ateş yağdırmasını da günümüzde basit ruhların özelliği olan, doğaüstü deneyimlere ölçüsüz bir biçimde eğilimli olmak, bunlara karşı arzu duymak ve Tanrı'nın sırlarını ortaya çıkarma merakı duymak olarak anlayabilmemiz pekâlâ mümkündür. Canavar'ın temsili ve imgesiyle ilgili olarak şu yorumda bulunabiliriz: Yapmış olduğu sevaplardan dolayı, vahiyler ya da ruhsal görüngüler bekleyen ya da bunlara ulaşmaya çabalayan kişi, sağ elinde ve alnında Canavar'ın işaretini taşır. Yani ilk kıyım, tüm dünyayı, işlemiş olduğu günaha nasıl ortak etmişse, putperestliği tüm dünyaya yaymış olan Romalılarda olduğu gibi, ikinci kıyımın da kötülük vebasını bulaştırmadığı kimse kalmayacaktır. Kendisinde biraz olsun inanç ve iman olduğuna inanan hangi basit ruh, hangi putperest, vahiylere, görüngülere ulaşma ve Tanrı'nın sırlarını tanıma arzusuna sahip olmaz ki? Ve ruhanî sınıfa dâhil olmanın sunduğu ayrıcalıklara, onura duyulan iştaha ve ölçüsüz arzuya ne diyebiliriz ki? Kendisine ruhanî bir görev sunulup da bu görevi, kendi cehaletini ya da yetersizliğini düşünüp en ufak bir utanca kapılmadan, hiç ikiletmeden, hemen kabul etmeyecek biri var mıdır gerçekten? Ya bu tür görevleri şiddet yoluyla ele geçirenler, bu makamları satın alanlar ya da bu görevlere, makamlara, haksız yollarla zarar vereceklerini hiç düşünmeyenlerle,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tüm bunlarla ilgili eğer şu aşağıdaki yorum geçerli değilse hiçbir şey söylemeye dilim varmaz: Bu betimlemede, Canavar'ın işaretini üzerinde taşımadan hiç kimse bir şey satın alamaz ya da satamazdı; bu betimleme, kilisenin güncel durumunu parmağıyla işaret etmektedir, çünkü kilisenin içinde, din sömürücülüğü günahına bulaşmadan kimse bir şey yapamazdı. Bu bölümü sonlandırmanın zamanıdır şimdi: Her ne kadar tüm cehennemliklerin Türklerin içinden çıktığını söylemek mümkün olmasa da ruhanî düzlemde bireysel günahları, topluluklarının günahından ayırt etmek mümkün değildir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BEŞİNCİ BÖLÜM

Türklerin Hristiyanları Bulmak ve Yakalayıp Tutsak Etmek Konusunda Gösterdikleri Dikkat Üzerine

Bir önceki bölümde sözünü ettiğim iki kıyım türü, doğaları gereği farklı hatta birbirine karşıt olduğu için, bu iki tür adına kullanılan yöntemlerin de farklı hatta karşıt olmaları kaçınılmazdır. Dolayısıyla ilk kıyım türünü tercih eden caniler, Hristiyanları izlemek ve bulmak konusunda çok da çaba göstermemişlerdir, daha çok Hristiyanlar kendileri teslim olmaktadır. Çünkü bu kıyımlara kendi rızalarıyla boyun eğip kaçmaya yeltenmeyenler Türklerin yakaladıkları ya da uzun aramalar sonucunda yerlerini buldukları Hristiyanlara göre çok daha iyi durumdadırlar. Ruhun kurtuluşu için, İncil bize, ruhumuzu ele geçirmek ve onu felakete götürmek isteyenler söz konusu olduğunda kaçmamızı, ruhumuzu kurtarmamızı öğütler ve bunu da şu ifadeyle belirtir: "Korkmanız gerekenleri size göstereceğim." Dolayısıyla, ruhunu bilerek tehlikeye atan mümin tamamen günahsız sayılamaz. İşte bu nedenle, Hristiyanları kovalamak ve yakalamak için, Türklerin, şeytanî içgüdülerinin de yardımıyla kullandıkları kimi kurnaz ve sinsi teknikleri ele almak gereklidir.

Büyük Türk, normal ordusu dışında, fiziksel güçlerinden daha çok dövüşte gösterdikleri hüner ve beceriklilikle diğer askerlerden

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ayrılan, 20.000 ilâ 30.000 arasında askerden oluşan özel bir birliğe daha sahiptir. Bu birlik, ordudaki en kıdemli asker tarafından idare edilir. Birlik, tıpkı hırsız çeteleri gibi, gündüze oranla geceleri daha iyi iş görür. Bu askerlerin yılda hiç değilse bir kez, eğer koşullar elverirse iki ya da üç kez de olabilir, yağmalama hakları vardı. Baskına kalktıklarında, hazırlıklarını o kadar gizlice ve sinsice yürütürlerdi ki, ancak saldırıya geçtiklerinde komşularının olanlardan haberi olurdu; bu konuya daha sonra değineceğim. Bütün harekâtlarını at üzerinde yaptıkları için, hazırlıklar sırasında, kendileri kadar, atlarını da hazırlayıp düzenlemeleri gerekir. Ancak bunu kesin çizgilerle belirlenmiş belirli manevralarla ve katı bir disiplin içinde gerçekleştirirler; öyle ki, koca bir hafta boyunca, gece gündüz demeden yol almaları gerektiğinde, bundan kendileri de atları da etkilenmez, şikâyet etmez. Ayrıca, baskına çıkmadıkları dinlenme zamanlarında, hiçbir şey yapmaz, sadece kendileri ve atlarıyla ilgilenir, tıka basa karınlarını doyurur, yağlanır,[23] şişmanlar, dinlenir ve güçlenirler. Bununla birlikte, kamp yerlerinden ayrılma vakitleri yaklaştığında yedi ya da sekiz gün öncesinden, kendilerini ve atlarını hizaya sokmaya önem verir, yine aynı katı disiplin içine girerler. Yiyecek ve içeceklerini kısarlar, düzenli olarak alıştırma yapmaya başlarlar; böylece fazla kilolarını eritmeye çalışır, bu süre içinde vücutlarında biriken tüm yağların kasa dönüşmesini sağlar ve at sürmek için gerekli enerjiyi kazanır, hazır olurlar. Yola çıkmadan önce de hangi yollardan gideceklerini ve nereye varacaklarını açıkça belli ederler. Aslında buraya hiçbir zaman varmaya niyetleri olmaz; bunun nedeni eğer içlerinde bir casus varsa onu aldatmak, yanıltmaktır. Yanlarına güvenebilecekleri, yol alacakları ülkenin tüm yollarını ve güzergâhlarını avcunun içi gibi bilen bir ya da iki rehber almadan yola çıkmazlar. Bir kere yola çıktıklarında hiç yorulmak bilmezler, öyle hızlı ve atak bir biçimde hareket ederler ki bir gece içinde üç ya da dört günlük yol gidebilirler. Meğer ki biri onları fark edecek olsun, önlerine geçip ötekilere ani baskınlarını haber vermesine olanak olmaz.

23 Orta Çağ fizyolojisinde, "etli butlu, yağlı" olmanın, enerji ve canlılık gösterdiği için olumlu bir yan anlamı vardı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Atlarının kusurlarını ve yeteneklerini o kadar iyi bilirler, onları o kadar mükemmel bir biçimde idare ederler ki hayvan ilminin tüm inceliklerine hâkim olduklarını sanırsınız. Bir atın kusurlarını, yeteneklerini, yaşını, değerini ve ne işe yarayabileceğini anlayabilmeleri için bu ata bir kez bakmaları yeter. Bu birliğin meziyetleri bunlarla kalmıyor elbette. Kışın soğuğundan yazın da sıcağından etkilenmezler, mevsime ya da hava durumuna bağlı hiçbir koşul onları zorlayamaz; geçtikleri yolların aşılmaz, geçilmez yerler olması, tehlikeli olması ya da katetmeleri gereken yolların uzunluğu onları ne korkutur ne caydırır ne de yorar. Üstelik yolculukları sırasında onlara yük olacak hiçbir şeyi yanlarında taşımazlar, ne yiyecek ne içecek ne silah ne de giysi... Bu gerçekten hayranlık uyandıran bir özelliktir. Çok az şeyle yetinirler, hattâ uzun yolculuklarda hiçbir ihtiyaçları olmaz; ani bir baskınla birkaç şaşkının tepesine binmedikçe ve bu baskınlarda tüm ihtiyaçlarını görmedikçe kesinlikle durmaz, dinlenmezler.[24] Ancak bu konuyla ilgili olarak şunu söyleyebilirim, bu adamlar hakkında anlatılanlar inanılmazdır. Gerçeği söylemek gerekirse ben şahsen bu yeteneklere şahit olmadım hiç. Dolayısıyla gözlerimle görmedikçe bu anlatılanların hiçbirine inanmam mümkün değildir. Son olarak şunu söylemek istiyorum: Türklerin yapmış oldukları hinliklerle ilgili yazmak isterseniz, ciltlerce kitap yazabilirsiniz.

Hiç beklenmedik bir anda, tepelerine çöktükleri zavallılarda uyandırdıkları korku ve dehşeti insan hayal bile edemez! Bu kadar ani bir baskın karşısında insan ister demirden isterse elmastan yüreğe sahip olsun ne yapabilir ki; geri püskürtülmekten

24 Macaristanlı György, Türklerin, Batılıların Haçlı Seferleri'nden bu yana hayran olduğu, savaşçı yeteneklerini sıralamaktadır: kavgacılıkları, disiplinleri, atlı birliklerinin çevikliği ve ataklığı, azla yetinebilmeleri vb. Örneğin XI. yüzyılda, ilk Haçlı Seferini anlatan bir vakanüvis, "Türklerin üstün savaşçı yetenekleri, yiğitlikleri ve keskin zekâları" üzerinde durur -L. Bréhier, *Histoire anonyme de la première croisade*, Paris, 1924, s. 50; beş yüz yıl sonra, İstanbul'daki Habsbourg elçisi de aynı nitelikleri övecektir. Türklerin eşi benzeri olmayan kuvvetleri, nişancılıkları, yılmaz karakterleri, kazanma hırsları, dayanıklılıkları ve disiplinleri vb. bu elçinin dikkatini çekecektir -Ogier Ghiselin de Busbecq, *The Turkish Letters*, Oxford, 1968, s. 60-61 ve 111-112.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ve boyun eğmekten başka ne yapılabilir ki. Karşısında aniden, hiç beklenmedik bir biçimde, en ölümcül düşmanını, kılıcını kınından sıyırmış bir halde üzerine doğru tüm hızıyla gelirken gören zavallı ne yapabilir, kime dönebilir ki yüzünü? Kuşkusuz bunu düşünmesi bile korkunçtur, ama inanın böyle bir saldırıyı yaşamak çok daha dehşet vericidir, biliyorum, çünkü kendi gözlerimle gördüm. Peki bu ani baskınların amacı nedir? Bunun tek bir açıklaması var: Böylece insanları fazla kan dökmeden, kıyım yapmadan teslim alıyor ve zamanla ruhlarını ele geçirip felakete sürüklemeyi düşündüklerini de canlı ele geçirebiliyorlar. Aslında rehberleri şeytan olmasa ve bunlar ondan güç almasalar hiçbir zaman bu tür eylemlerde bulunma cesareti gösteremez ve başarıya ulaşamazlar. Çünkü onlar için tek bir adamın ölümü bile büyük bir kayıptır. Bu nedenle Büyük Türk, gücünün doruğundayken ve ordularıyla pek çok ülkeyi ve adayı ele geçirebilecek kudretteyken bile fazla kıyım yapmamaya özen göstermiştir; yenilenleri canlı ele geçirmeyi tercih etmiştir; insanlara, kan dökerek zorla boyun eğdirmek yerine onları tutsak etmeyi ve sonra da onlara vergi ödetmeyi yeğlemiştir. Buradan da Türklerin kimseyi öldürmek istemedikleri sonucunu çıkarabiliriz, gerçekten gerekmedikçe, zor bir durumda kalmadıkça, yani kendilerini savundukları ya da kaçtıkları durumlar dışında kimseyi öldürmek istemezler. Genelde insanları canlı ele geçirmeye çalışırlar. Böylece bir taşla iki kuş vururlar, yani tek bir adamla iki türlü hırsızlık yaparlar. Türkler, köle pazarında satacakları adam arayışındadırlar, bu konudaki açlıkları hiç bitmez ve şeytan da bu zavallı adamın ruhunu ele geçirmeye çalışır, kendisiyle birlikte cehenneme götürebilmek için.

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
GAZİOSMANPAŞA HALK KÜTÜPHANESİ
MÜDÜRLÜĞÜ

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ALTINCI BÖLÜM

Türkler Esirlere Nasıl Bakıyor ve
Onları Nasıl Alıp Satıyorlar

Kölelere daha kolay ve daha rahat bir biçimde bakabilmek amacıyla her şehirde köle satışı ve alımında uzmanlaşmış tüccarlar bulunur. Bu tüccarlar, diğerlerinden farklı olarak yetkilerini doğrudan padişahtan aldıkları bir ayrıcalığa sahiptirler. Yine padişahın koymuş olduğu kanunlar çerçevesinde, kimsenin karşı çıkamayacağı bir biçimde, istediklerinden köle alabiliyor, istediklerine satabiliyor, istediklerine rehin olarak verebiliyor ve tekrar satabiliyorlar. Bu tüccarlar, köle ticaretini sadece şehirlerde yapmakla kalmaz, ordularla birlikte sefere çıkar, savaşlarda ya da çatışmalar sırasında esir düşenleri doğrudan askerlerin elinden satın alıp hemen orada zincire vururlar. Bu kölelerı de koşullara göre ellerinde yeterince köle olup olmamasına bağlı olarak kimi zaman çok ucuz fiyattan kimi zaman da oldukça yüksek bir fiyattan satarlar. Genelde de, benim de onlardan sık sık duyduğum gibi, ellerinde o kadar çok köle olur ki bir köleyi üç kuruşa sattıkları olur. Sonuç olarak bu tüccarlar, esirleri istedikleri gibi satın alıyor ve kimi zaman on kimi zaman da yirmi esiri birbirine zincirleyerek beraberinde dolaştırıyorlar. Şunu da belirtmeliyim, insan bilimlerinde, insanların yeteneklerini ve donanımlarını inceleme ve değerlendirme konusunda bu adamlarla kıyaslanabilecek ne bir doktor ne de bir uzman

vardır. Çünkü bu adamlar, birinin suratına bakar bakmaz onun değerini, yaptığı işi ve toplumsal durumunu bilir. Sadece yetişkinler değildir köle tüccarlarının eline düşen; insanların kaçarken, ayak bağı olmamaları için geride bıraktıkları, kundaktaki bebekler ve küçük çocuklar da bir mal gibi alınıp satılırlar. Küçük çocukları ve bebekleri bulduklarında, hemen torbalara sokup yanlarında taşır, ama onlara büyük bir özenle bakarlar.

Ayrıca her şehirde, bütün mallar için olduğu gibi, insan alım satımı piyasası ve bu iş için resmî olarak belirlenmiş bir meydan bulunur. İşte zavallı köleler, zincirlerle ya da iplerle bağlanmış bir halde, mezbahaya götürülen koyunlar gibi bu meydana getirilirler. Bu zavallılar bu meydanda sergilenir, incelenir, soyulur, evrilip çevrilir; Tanrı'nın kendi suretinde yarattığı, akıl ve mantıkla donattığı bu güzel varlık, akıldan yoksun bir hayvan gibi buralarda aşağılık fiyatlara satılır. Burada, bunu söylerken bile utanıyorum, erkeklerin ve kadınların mahrem yerleri ulu orta açılır, gösterilir ve herkese sergilenir. Hatta erkek ya da kadın, yaşlı ya da genç, bakire ya da dul olsun bütün köleler herkesin önünde çırılçıplak vaziyette koşmaya, yürümeye ve oradan oraya zıplamaya zorlanır. Birinin utançtan kızardığını gördüklerinde buna daha çok işkence eder, bu zavallı, kızararak yaptığını herkesin önünde gönüllü olarak yapana kadar zavallıyı tekmelerler, kırbaç ve yumruk darbeleriyle döverler. Dahası da var. Bu meydanda oğul, annesinin gözü önünde, biçare gözyaşlarına boğulmuş bir haldeyken satılır. Kadın, kulaklarına kadar kızaran kocasının önünde, bir fahişe gibi muamele görür ve sonunda da başka bir adama satılır. Bu meydanda, süt emen bebek annesinin göğsünden koparılarak alınır, en derinden yaralanmış zavallı anne, bebeğinden koparılarak götürülür. Burada ne soyluluk ne toplum içindeki konum, hiçbir şey saygı görmez. Rahip de dilenci de aynı paraya satılır. Askerin de köylünün de ağırlığı aynıdır. Ama bütün bunlar çekecekleri ızdırabın daha başıdır. Daha sonra başa gelenler daha korkunçtur. Bir kere satıldıktan ve yeni efendinize verildikten sonra; sonsuza kadar sürecek bir mahkûmiyet içinde, aşağılık olduğu kadar da iğrenç ve sinsi bir köylünün elinde, en sefil köle olarak yaşamaya mahkûm olursunuz. En ufak bir kurtuluş umudu olmadan, en

ufak bir rahat yüzü görmeden, en ufak bir teselliden mahrum bir vaziyette kalakalırsınız. Köle olan, yaşadığı felaketin aşağılayıcı durumunu daha da artıran bir biçimde, o günden sonra, tüm evin en ağır yükünü sırtlamak ve bu evi idare etmekle ilgili tüm işleri görmek zorunda kalır. Daha sonra göreceğiniz gibi artık bu yükü taşıyamadığında da, bir eşek gibi sopalanır ve sopa darbeleri altında, İsa'ya olan aşkı ve sevgisiyle, imanıyla dalga geçirilerek olmadık hakaretler işitir. Bu arada dayanılmaz işlerden, açlıktan, susuzluktan ve çıplaklığın verdiği aşağılanmadan söz etmiyorum bile. Sözlerime sadece şunu ekleyebilirim: Bu köleliğin ruha ve akla verdiği azap o kadar derin ve büyüktür ki ölüm bile bununla kıyaslanamaz. En ufak bir iyilikten bile mahrum bırakılmış ve tamamen kötülüğün eline kalmış zavallı bir ruh ne yapabilir ki? İsa'nın haçına düşman olanların ellerindedir; her türden pek çok işin ve ağır yükün altında ezilmektedir; Aziz İsa'nın sürüsünden koparılmıştır ve kurtların eline düşmüştür. Üstelik her tür kurtuluş umudundan yoksun bir halde sonsuz bir hücreye, mahkûmiyet içine kapatılmıştır. Hatta artık Tanrı bile terk etmiştir onu ve şeytanın eline teslim edilmiştir. Kuşkusuz eğer tercih ona bırakılsaydı yaşamaktansa ölmeyi tercih ederdi. Ah! Artık bu acıya daha fazla dayanamayıp umutsuzluk uçurumuna sürüklenenler kim bilir ne kadar fazladır? Ölümün her türünü göze alıp kaçanlar ve dağlarda, ormanlarda açlıktan ve susuzluktan ölen ya da çok daha kötüsü, kendi elleriyle yaşamlarına son veren, kendini asan, bir nehre atan, bedenlerini öldürmekle kalmayıp ruhlarını da sonsuza kadar kaybedenlerin sayısı ne kadar çoktur?

YEDİNCİ BÖLÜM

Köle ve Hizmetçi Edinme Tutkuları,
Kölelerin Kaçışı ve Özgürlüklerini Elde Edişleri Üzerine

Tüm Türkiye'de köle ve hizmetçi edinme tutkusu o kadar fazladır ki herkes şu görüşü kabul etmiştir: Her kim bir köle ya da bir hizmetçiye sahip olursa bir daha yokluk çekmez. Bu konuda da yanılmazlar. İşte bu nedenle, kanımca, Tanrı'nın laneti, köle ve hizmetçi bulunduran evlerin üstünedir; böylece bu kimseler, ahiret mutluluğu umudunu tamamen yitirdikleri için dünya zevklerinin tadını sonuna kadar çıkarmaktadırlar. Bu nedenledir ki doymak bilmez bir iştah, köle sahibinin kalbini ele geçirmiştir ve daha ilk kölesini ya da hizmetçisini alınca hemen ikinci köle ya da hizmetçinin hayalini kurmaya başlar ve bu böyle gider; ikinciyi alınca üçüncüyü, üçüncüyü alınca da dördüncüyü ister. Bu biçimde günahları giderek katlanır ve en sonunda dünya zevklerine tamah etmeye kadar varır: Çünkü çiftliklerini kölelerle ve hizmetçilerle dolduran ve kölelerini hizmetçileriyle evlilik yoluyla birleştirip bu konudaki doymak bilmez iştahlarını bu birleşmelerden doğan kız ya da erkek çocuklarla doyurmaya çalışanların sayısı o kadar fazladır ki. Tüm Türkiye'de kölesi ya da hizmetçisi olmayan neredeyse tek bir ev bile bulmanız mümkün değildir. Bu aşırılığın sonucunda kölelerin ve hizmetçilerin sayısı giderek arttıkça sanılanın aksine değerleri ya da fiyatları düşmek yerine daha da artmıştır. Doğal

olarak da insanları tutsak etmek isteyenler ve köle ticareti yapanlar bu konuda daha istekli ve daha azimli davranmaya başlamışlardır, çünkü ne kadar çok köle ya da hizmetçiye sahip olurlarsa fiyatlarının da o oranda arttığını görmüşlerdir.

Ama efendilerin köle sahibi olmak konusundaki iştahları arttıkça kölelerin kaçıp kurtulma istekleri de aynı oranda artmıştır. Köleler aralarında başka hiçbir konuyu konuşmaz ve başka bir şey düşünmez olmuşlardır: "Nasıl ve nereye kaçabilirler?" Ancak efendileri de kölelerin bu hararetli tartışmalarını fark ettiklerinde ya da bunlara tanık olduklarında, onlara daha az yemek vermeye başlarlar; böylece kaçarlarsa bu yemeklerden aşırdıkları fazlalıkları yanlarında yolluk olarak götürmelerini engellemeyi amaçlarlar..

Köleler kaçmak için pek çok yol kullanmaktadır, ancak bu yolların hiçbiri de işe yaramaz. Çünkü bu köle tacirlerinin ve sahiplerinin elinden hemen hemen hiç kimse kaçabilmiş değildir. Köleleri denizlerin ötesinden aşırıp getiren bu açgözlülerin elinden kurtulabilmek mümkün değildir. Çünkü Türkler, köleleri kilit altında tutacak, kaçtıklarında da onları arayıp bulabilecek pek çok ve çeşitli tekniğe sahiptirler. Kaçan köleler de bulunup geri getirildiklerinde zavallıların işkenceleri iki katına çıkmaktadır. Eğer bir kez daha kaçar ve yine geri getirilirse zavallının en ufak bir bağışlanma umudu kalmaz; hiçbir merhamet gösterilmeden dövülür, işkence edilir ve acılar içinde kıvrandırılır. Eğer yine de kaçmaya devam ederse yeniden satılır ya da çeşitli yollarla bir daha kaçmaları engellenir. Kimileri sürekli kaçanlara yiyecek, içecek ve giyecek vermez, ölüme terk eder. Kimisi ayaklarına gülle bağlar, ötekiler boyunlarından zincire vurur, başkaları bu zavallıların eklem yerlerini yakar ve onları sakat bırakır. Kimisi de işe yaramaz, şekilsiz ve tanınmaz hale gelmeleri için burunlarını ya da kulaklarını keser. Kimileri de bu zavallıları acımasızca kılıçtan geçirmeyi tercih eder.

Bu arada bu kaçış sorununa bir çözüm de bulunmuştur ancak bu uygulama genelleşmemiştir. Sadece içlerinde en efendi ve en yumuşak başlı olanlar bu çözüme başvurmuşlardır. Kaçmalarını engellemek ve bulundukları yere bağlanmalarını sağlamak için,

köleleri azat edilme anlaşması imzalamaya zorlarlar. İkna olan köleleri kadının huzuruna çıkarmakta ve bunlarla belli bir süre ve belli bir miktar para karşılığında anlaşmaya varmaktadırlar; yargıcın ve tanıkların huzurunda anlaşmaya varıldığında da şartlar yazıya geçirilir. Böylece esirlerin bir gün özgür kalacaklarına dair umutları olmaktadır. Anlaşmada sözü geçen maddeler yerine geldiğinde de yargıç köleye imparatorluk adına, oldukça şatafatlı ve ağdalı bir belgenin eşliğinde daimi kurtuluş hakkı verir. Bu kurtuluş hakkına kimse, hiçbir biçimde itiraz edemez. Ben de bu anlaşma aracılığıyla özgürlüğüme kavuşup evime geri dönebildim. Çünkü bu hak, o dönemde, evrensel ve kalıcı bir haktı. Buna göre azat edilen köle, ister ülkesine dönebilir isterse de Türkiye'de kalabilirdi. Ancak günümüzde, bu kurtuluş hakkı kısıtlanmıştır, çünkü artık azat edilenlerin ülkelerine dönme izni yoktur. Kendilerine tanınan tek hak Türkiye'de özgür biri olarak kalabilme hakkıdır. Azat edildikten sonra, geri dönmek çok zordur, çünkü her yerde olduğu gibi limanlarda da başka yerlerde de geçerli olan bir fermana göre, azat edilenlerin, hiçbir biçimde ülkelerine dönme izni yoktur.

Bu anlaşmadan başka kaçış yolları da vardır; bunlar içinde özellikle iki tanesi öne çıkar. Bunlardan ilki, para kazanabilme imkânına sahip olanlar içindir, bunların ülke içinde gezen yabancı rahiplerden kurtuluş akitlerini satın alma şansı vardır. Böylece ülkelerine geri dönebilmektedirler. İkinci yol da ülkeden ülkeye gezen, kendilerini köle taciri olarak tanıtan sahtekârlardır. Bunlar, kaçmak isteyen köleleri ya da hizmetçileri gizlice kaçırmakta ve daha uzak diyarlara götürüp yeniden satmaktadırlar. Gizlice kaçırdıkları köleler arasında akıllı ve becerikli olanları keşfettiklerinde de onlarla bir anlaşma yaparlar; anlaşmaya göre, köle üç dört kere daha aynı şekilde satıldıktan sonra, özgürlüğüne kavuşabilecektir. Özgürlüklerine kavuşanlar arasında ülkelerine dönenlerin sayısı çok azdır, çünkü bunlar bir biçimde Türkiye'ye bağlanmışlardır ya da daha önce söylenildiği gibi ülkelerine dönmeleri çok güçtür, vb.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Zorlandıkları ya da Korkuları Yüzünden Değil Tamamen Kendi Rızalarıyla Tehlikeyle Karşı Karşıya Gelenler Hakkında

Bu din, kendi rızaları olmadan, yenildikleri ve zorlandıkları için kendisine katılanlarla, her geçen gün biraz daha güçlenmekte ve yayılmaktadır. Ancak bu zavallıların günahı, bu karşı konulmaz yangın içinde kuru odun gibi yanıp kül olanların günahıyla karşılaştırılınca çok azdır. Çünkü her gün, giderek artan bir sayıda, kendi rızalarıyla dinlerinden dönmeyi kabul edenler, sadece kendileri yitip gitmekle kalmamakta aynı zamanda başkalarını da felakete sürüklemektedirler. Kuzey bölgelerinde bu türden adamların hüküm sürdüğü böyle dört ya da beş krallık bulunmaktadır. Türkler, uzun süre önce onları yenmiş ve topraklarını işgal etmiştir; ancak bu ülkelerin büyüklükleri nedeniyle bu toprakları Türkleştirmek mümkün olmamıştır. Bu krallıkların adları şöyledir: Bosna, Laz, Slovenya ve Arnavutluk.[25] Bugüne kadar bu topraklarda yaşayan halklar, Türk egemenliği altında kendi ülkelerinde yaşamaya devam etmişler, ancak yıllık vergiler, ağır yükümlülükler ve daha pek çok ön yargı nedeniyle o

25 *Laz* "Sırp Prens Lazar'ın ülkesi" anlamına gelir ve Sırplara ait olan toprakları kapsar. [Yazar burada Arnavutluk'un adını hem Fransızca hem de Türkçe olarak vermiştir. Sonuç olarak dört krallık saymıştır (ç.n.).]

kadar yoksullaşmışlardır ki yiyecek ekmek bulmakta zorlanır duruma gelmişlerdir. Bu nedenle her sene, tarlalarda çalışma zamanı geldiğinde alınlarının teriyle gündelikçi olarak çalışmak ve yoksulluklarını bir nebze olsun azaltmak için Türk şehirlerine dağılmaktadırlar. Eğer hava koşulları uygun olursa bir günlük öğünlerini kazanmak dışında başka hiçbir talepleri olmadan çalışmaktan bile o kadar memnun olmaktadırlar ki akın akın bu şehirlere gelmektedirler. Özellikle, aynı ulustan aynı dilden insanların giderek çoğaldığı, imparatorluk şehirlerinden Edirne'de, erkek ya da kadın, çocuk ya da yetişkin hemen herkesin Türklerin dillini öğrendiği düşünülürse bu insanları bu koşullarda çalışmaya ikna etmenin ne kadar kolay olduğu anlaşılacaktır. Hatta, padişahın sarayında bile artık Türkçe konuşulmaktadır çünkü padişahın maiyeti ve seçkin görevlilerin büyük bir çoğunluğu, ana dilleri olarak Türkçe öğrenen dönmelerden oluşmaktadır.

Bunun dışında Büyük Türk, elde edilen ganimetlerin ve yağmalanan her şeyin onda birini almaktadır; bunun yanı sıra çok sayıda esir elde edildiğini duyduğu zaman da hissesine düşen aşar hakkı olarak yirmi yaşına kadar olan tüm gençlerin kendisine verilmesini istemektedir. Büyük Türk'ün boyunduruğu altında bulunan ülkelerin arasında eski Yunanlılar ve başka uluslardan pek çok halk bulunmaktadır: Bunlar kalelerde ya da surlarla çevrili şehirlerde oturmaktadırlar; diğer yabancıların altında ezildiği vergilerden ya da yükümlülüklerden muaftırlar, devletle ilgili yükümlülükler için doğrudan padişaha bağlıdırlar ve sarayda da oldukça etkilidirler. Padişah bu ülkelerden sadece, beş yılda bir, en fazla yirmi yaşında olan tüm gençlerini ona göndermelerini, bu gençlerin kendi yüksek devlet görevlilerinin maiyetleri arasında paylaştırılmasını, Türk gelenek ve göreneklerini öğrenmesini, fiziksel olarak güçlenip gelişmelerinin sağlanmasını ve savaş sanatlarında ustalaşmalarını istemektedir. Bu çocuklar yaklaşık yirmi yaşına vardıklarında saraya gönderilirler. Burada kendilerine maaş bağlanır ve Büyük Türk'ün şahsi muhafızlarına katılırlar. Padişahın sarayındaki *yeniçeri* adı verilen bu devşirmelerin sayısı kimi zaman yirmi bini bulur. Yeniçeriler giysilerinde ve başlarında kendilerini ayırt edici işaretler

taşırlar. Beyaz bir tür külah ya da sarık giyerler; kimse padişahın sarayından olmadıkça bu sarık ya da külahı taşımaya cüret edemez.[26] Beş ya da altı bin okçudan oluşan birlik arasına alınanlardan, yaylarını sol kollarında taşıyanlara *solaklar* adı verilir. Yayları o kadar güçlüdür ki attıkları oklar, her türden kalkanı ya da zırhı delebilir. Padişah sefere çıktığında doğrudan onun önünde yürür, ona siper olurlar. Aslında padişah çarpışmaz ve tüm ordusu yenilip yok olduğunda bile, bu şahsi muhafızları sayesinde her zaman zafere ulaşır. Anlatılanlara göre, Polonya kralına karşı verilen ve çok çetin geçen, üç gün üç gece süren büyük savaş sırasında,[27] tüm ordusu tamamen yok edilmiş ve yenilmiş bir haldeyken yine de bu muhafızlar sayesinde zafer kazanmıştır.

Bu hizmetliler arasından kimileri göstermiş oldukları yetenekler ve başarıları sayesinde en yüksek mevkilere kadar çıkar. Bu yüzden, imparatorluktaki soylular ve beyleri toprak sahipleri ya da derebeyleri değil, padişah tarafından atanan görevliler olarak kabul edebiliriz. Çünkü padişah tüm imparatorlukta mal sahibi olan, bunları paylaştıran ve idare eden tek beydir, tüm imparatorluk ona aittir, diğerleriyse, onun emirlerini ve iradesini yerine getiren görevliler, yöneticilerdir yalnızca. Bu beyler arasında öne çıkan iki bey vardır. Bunlar her alanda yetki sahibidirler; biri denizin bir tarafındaki diğeri de öteki tarafındaki işlerden sorumludur. Padişahın tüm emirleri ve iradesi gereğince tüm imparatorluk işlerini idare etmekle yükümlüdürler; bunlara *beylerbeyi* adı verilir.[28] İşte bu nedenle padişahın imparatorluğunda, nüfusun bu kadar büyük olmasına karşın, en ufak bir isyanla ya da direnişle karşılaşılmaz. Aksine tek bir adam gibi bir bütün oluşturan imparatorlukta her şey tek bir adamın mutlak erkine göre ayarlanmakta ve uymaktadır, bu

26 Osmanlı vakanüvisi Âşık Paşazâde'ye göre, en başından beri, yeniçeriler *ak börk* adı verilen beyaz bir başlık takarlardı. *Âşıkpaşazâde Tarihi*, Ed. C. N. Atsız, İstanbul, 1949, s. 228.

27 1444'teki Varna Savaşı.

28 İki beylerbeyinden biri "genel idareci" olarak 15. yüzyıldan beri, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar bölümünü yani "Rumeli"yi, öteki de doğu tarafını yani Anadolu'yu yönetmekle görevlidir.

mutlak erke herkes hizmet etmektedir ve kimse her ne olursa olsun bu tek adamın izin ve onayı dışına çıkmaya cüret edememektedir. Eğer biri, kendi iradesiyle, kendi başına bir girişimde bulunursa nedeni ne olursa olsun, her tür görev ve makamından el çektirilmekte, saraya çağrılmakta ve bir önceki mevkiine ve görevine geri gönderilmektedir, tabii çok daha ağır bir cezaya çarptırılmazsa. Cezalandırılması gerektiğine karar verildiğinde de padişah, isteğine göre, bu kişiyi idam ettirebilir, hapse gönderebilir, mal gibi satabilir ve mevkiini ya da kişisel durumunu hiç göz önünde bulundurmadan köle yapabilir.

Şimdi tüm bunları değerlendirince herkes bu alçak ve aşağılık adamların yapmış olduğu ittifakın tesadüfî olmadığını ya da dış bir nedene bağlı olmadığını görmektedir: Yani bu görevleri kabul etmezlerse olabilecek en korkunç ve en acımasız rejimlerden ve tiranlıklardan birine boyun eğdirilmek ve korkunç bir sıkıntı içinde yaşamak zorunda kalacaklardı. Aksine bu ittifak daha önemli ve içsel bir nedene ve mantığa dayanmaktadır: Söz konusu olan iyiliğe karşı duyulan umutsuzluktur ve şeytanî bir içgüdüyle itildikleri ve Yüce Hâkim'den duydukları korkuyla birleştikleri ve günahlarının ağırlığının etkisiyle kapıldıkları sarhoşluğun büyüsüyle katıldıkları kötülükteki ısrarlarıdır. Hiç zaman kaybı olmadan ve hiç güçlükle karşılaşmadan, tüm kötülükleri ve tüm sapkınlıkları nihai hedefine vardırmak ve efendilerinin yani şeytanın ve Deccal'ın yolunu açmak için, onun gazap dolu kadehinden içmişlerdir. Deccal bunların aşağılık amaçlarını yerine getirecektir: Tüm aşağılık ve alçak adamları etrafında toplayacaktır; Tanrı'nın kilisesine karşı yürüttüğü kötülüğü en son haddine getireceklerdir; böylece herkesin kendisine, tek Tanrı olarak tapmasını sağlayacaktır; o zaman Yüce İsa onu nefesiyle öldürecektir. Şeytan ve inananları, cezalandırmanın gücünü anlayacaklardır böylece; çünkü ıslah olduklarını görmek için, çok uzun zamandır bekleyen Tanrı'nın merhametinden yoksun kalacaklardır.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Bu Dinin Kendilerini Cezp Etmesine İzin Verme ve Bu Dini Hristiyanlık Dinine Yeğleme Gerekçeleri ve Bu Gerekçelerin Çeşitlilik Gösteren Doğaları Hakkında

Bazı Hristiyanların, bu din, bu yanlış düşünce tarafından baştan çıkarılmasına neden olan gerekçeler iki türdedir; doğal ve doğaüstü gerekçeler. Doğal gerekçeleri de ikiye ayırabiliriz; evrensel ve özel gerekçeler. Evrensel gerekçeler o günün koşul ve durumlarına bağlı olduğu gibi deneyimlerden de kaynaklanabilir. Eğer gerekçeler birbirinden uzak koşullara bağlıysa ve sadece belli söylentileri ortaya koyuyorsa bu durumda günün koşul ve durumlarının etkin olduğundan söz ederiz. Ama gerekçeler, duyularımızla algıladığımız, gözlerimizle gördüğümüz koşullara bağlıysa bu durumda deneyimden söz ederiz. Var olan koşul ve durumlara bağlı gerekçelerle ilgili olarak Rahip Joachim Vahiy'in 13. babıyla ilgili şu yorumda bulunur: "Ve tüm dünya Canavar'a taptı; bu onun gününde oldu; bununla birlikte kimileri Canavar karşısında büyülenmekten geri kalmadılar ve şunları derken sallanmaya başladılar: 'Nasıl yorumlanmalı ki böyle bir işaret, yani bu kadar büyük bir kalabalık inancın karşısına dikiliyor ve Canavar'ın Hristiyan halkı üzerinde galip gelmesine izin veriliyor? Bu kadar çok sayıdaki insanın tek bir beden, tek bir insan olarak lanetlenmeleri gerekmez mi sence de? Tanrı'nın onların bu kadar kalabalıklaşmalarına nedensiz yere izin vermiş olması mümkün

mü sence de?' Böyle derken işte bu zavallılar kaybettiler imanlarını ve unuttular yazılanı: 'Ey Tanrım! Ne kadar büyük ve uludur senin eserin! Senin düşüncelerin ne ihtişamlı ve ne kadimdir! Bilemez bir gafil bunları ve anlayamaz bir aptal imanı. Günahkârlar toprakta biten otlar gibi çoğaldılar ve her kim döndüyse inancından ortaya çıktılar yüzyıllar boyunca yok edilmek üzere!' İşte Canavar'a tapanların ve İsa'ya imanlarını kaybedenlerin unuttuğu budur; Canavar'ın gücü karşısında eğilerek ve onun alçaklığına bulaşarak, onun kösnüllüğünün mirasçıları oldular." İşte budur sözleri. Burada Rahip Joachim, var olan koşul ve durumlara bağlı dört gerekçe ortaya koyar. Öncelikle, Türklerin gücünden söz edildiğini işittiklerinde ve onların Hristiyanlar karşısındaki zaferlerini ve her gün işledikleri başka kıyımları öğrendiklerinde, ona hayranlık duyarlar ve "Nasıl olur da bu kadar büyük bir kalabalık imana saldırabilirler?" derler; aslında söylemek istedikleri şudur: "Hakikatin kendisi günaha karşı her zaman galip geliyorsa, bu kadar çok istenilen ve arzulanansa öyleyse bu kadar büyük bir kalabalığın hakikati mahvetmesi mümkün değildir değil mi? Öyleyse neredeyse kalabalık oradadır hakikat." İkinci gerekçe de şudur: "Bunlar nasıl olmuş da hakikati alaşağı edebilmişlerdir? Tanrı her zaman hakikatin ve hakikatin yanında olanların yardımına koşmaz mı?" Bu durumda "Hakikate karşı muzaffer olanlar aslında hakikate sahip olanlar değil midir?" Üçüncü gerekçe de "Her sapkınlık temelden, özden yoksun olduğuna ve hiçbir sapkınlık büyüyüp çoğalamayacağına göre bunların bu kadar büyümeleri ve çoğalmaları nasıl mümkün olmuştur?" sorusudur. Dolayısıyla dördüncü gerekçe: "Tanrı nasıl olur da bu kadar büyük bir kalabalığın sapkınlığa düşmesine izin verir? Üstelik Tanrı'nın kendisi de tüm insanların kurtuluşa erişmesini isterken?"[29] Bu tür saptamalara ya da bu gerekçelere açıklama olarak Rahip Joachim, Davud Peygamber'in ağzından şunları şöyler: "Ah ne kadar muhteşemdir...." vb. Bunları derken şunları demek ister aslında:

29 Dininden dönenlerin çoğu için, "En güçlünün dini her zaman en meşru olandır" savı İslamiyeti doğrulayan savdır: XV. yüzyıl tarihli *Saltuk-Nâme* adlı Türkçe bir metinde İslamiyeti kabul etme eğiliminde olan genç bir Hristiyan şöyle der: "Yeryüzünde Hristiyanları tepeleyen Türkler, onları cennetten de tepeleyeceklerdir." *Saltuk-Nâme*, Ş. H. Akalın, Ankara, 1987, I. Cilt, s. 6-7.

"Doğanın kendisi de, muhafaza ettiği ve beslediği tek bir tohum tanesi için, sapı samanı çoğaltıyorsa eğer ve hiç yanılmıyorsa işinde; Tanrı'nın da az sayıdaki kulunun kurtuluşu için pek çok sapkına tahammül etmesinde şaşılacak ne vardır?" Ama cahiller ve duyarsızlar dikkate almazlar bu sözleri; onlar, Tanrı'nın anlaşılması güç eserlerini kendi düşüncelerinin ve düşlerinin ışığında yorumlamak isterler.

Deneyimlerden kaynaklanan gerekçeler ise iki türdedir: Evrensel olanlar ve özel olanlar. Deneyimin evrensel gerekçeleriyle ilgili olarak şu noktanın altını çizmeliyiz: Kendi görgü ve tecrübelerine dayanılarak edinilen deneyimlerden kaynaklanan eğilimler, var olan koşul ve durumlardan ve genel söylentilerden kaynaklanan inanışlardan çok daha güçlüdür. Bunlar hakkında daha önce birkaç söz etmiştik. Bununla birlikte, ben burada özellikle gözlerimizle gördüğümüz, kulaklarımızla işittiğimiz deneyimlerden, bunlarla ilgili gerekçelerden söz etmek istiyorum. Bu durumda konunun can alıcı noktasını unutmamak gerekir: Farklı niyetlere hizmet etseler de insanların âdetlerini sadece yüzeysel olarak dikkate aldığımızda aslında iyiler ve kötüler eşittir. Yani bunun anlamı, tüm iyiler iyiliğe doğru, tüm kötüler de kötülüğe doğru çekilirler. Bu nedenle, iyiler, yapmış oldukları iyiliklerle ve sevaplarla diğerlerinden ayrıldıklarında, bu erdemin işaretidir; ancak yoldan saptıklarında bu, erdemlerinin ve alçak gönüllülüklerinin korunmasını sağlar. Sapkınlara gelince, bunlar iyi âdetleri inananların kalplerini yanıltmak için kullanırlar, kötüler ise iman sahiplerini yoldan çıkarmak için. Sapkınlarla ilgili olarak "Sözleri yağ gibi yumuşak akar kalplere ama aynı zamanda ok gibidir," denir. Kötüler içinse "Kötü niyetler bozar bütün iyi âdetleri," deriz.

Daha ilk bakışta, kâfirlerin âdetlerindeki gösterişten –sadece saf ruhlardan değil bilge ruhlardan da söz ediyorum– etkilenmeyecek biri var mıdır gerçekten? Çünkü kâfirler, yumuşaklığın ve ağırbaşlılığın her türünden, giyim kuşamlarındaki ciddiyetten, tutum ve davranışlarındaki yumuşaklıktan ve görünüşlerdeki ağırlıktan aslında nefret ederler, kin duyarlar ağırbaşlılığa, vebadan ve ateşten nefret ettikleri kadar nefret ederler yumuşaklıktan. Hristiyanların giyim kuşamlarında nasıl ağırbaşlı olduklarını, nasıl yumuşaklıkla ata bindiklerini ve daha pek çok alanda ağırbaşlılık gösterdiklerini gördüklerinde onlarla alay ederler, onların keçi

ya da maymuna benzediklerini söylerler. Çünkü ister kadın olsun ister erkek, küçük ya da büyük, köylü ya da kasabalı ya da kentli ve soylu, hepsi de dinlerine uygun biçimde, o kadar iffetli ve saygılı bir biçimde giyinirler ki, hiçbir biçimde uygunsuz, yakışık almayan, sahte ve yüzeysel, hafif ya da atılgan hiçbir davranışa tanık olamazsınız. Özellikle dindar ve ermiş olarak kabul edilenlerle ilgili ne diyebiliriz ki zaten? Tutum ve davranışlarında, hareketlerinde ve giyim kuşamlarında o kadar sade, tekdüze ve alçak gönüllüdürler ki örnek teşkil edecek bir duruş sergilerler, sanırsınız hepsi de manastır yaşamına özenmektedir. Sadece sokaktaki adam değil en üst kademedeki yöneticileri bile, ata binme ve zırh kuşanma hallerinde gösterişten o kadar uzak dururlar ve o kadar ilgi ve şefkat gösterirler ki hadım edilmemiş bir ata kimse binmez. Yüz bin atlıdan oluşan bir orduda, atların yaşı ne kadar küçük olsa da en ufak bir gürültü duyamaz ya da en ufak bir karmaşaya tanık olamazsınız. Atların eyerlerinde ve gemlerinde, gereksiz ya da batıl inanışa bağlı hiçbir şey bulunmaz, dikkat çekici hiçbir aksesuar takılmaz. Atların koşum takımlarıyla en ince ayrıntısına kadar ilgilenilir, gösterişten uzak durulması konusunda çok sıkı bir disiplin uygulanır. Sefere çıkıldığında, ordu yürüyüş halindeyken, hiçbir asker silahını üstünde taşımaz; tüm silahlar katırların ve develerin taşıdığı çuvallara konulur.[30]

Hristiyanlarda olduğu gibi, hiçbir at hoplayıp zıplamaz ya da sıçrayıp durmaz, sırayı, hizayı bozmaz. Yöneticiler ve beyler, o kadar gösterişten uzak durur, tevazu içinde olur ki onları diğerlerinden ayırmak mümkün olmaz. Sultanın, cami ile sarayı arasında bulunan oldukça uzun bir yolu yanında sadece iki genç muhafızla geçtiğini gördüm ve aynı şekilde hamama giderken de yanına muhafız olarak sadece iki genç askeri aldığına tanık oldum. Ve camiden saraya dönerken de kimse sultanın yoluna çıkmaya, onu karşılamaya, ona eşlik etmeye ve genelde olduğu üzere sultana övgüler düzmeye ya da "Yaşasın sultanımız" ya da aynı türden başka bir sıfatla sultana seslenmeye cüret edemezdi. Sultanı, camide dua ederken de gördüm, ama bir

30 Türk karşıtlığı sergileyen bir iddianamede yer alan bu tuhaf övgü, dönemin Hristiyan yazarları arasında etkili olmuştur: "Türkler belki Hristiyan değiller ama Hristiyan âdetlerine sahipler" demiştir -Bizanslı Alexis Makrembolites, *Sbornik-Radova*, LXV, 6, s. 196 ve 218.

tahta ya da bir kraliyet koltuğuna oturur halde değil, ötekiler gibi bir halının üstüne oturur haldedir; etrafında da özel hiçbir süsleme yoktur. Sultan ne atıyla ne de giyim kuşamıyla diğerlerinden ayrılır. Sultanı annesinin cenaze töreninde de gördüm, onu diğerlerinden ayırt etmem neredeyse imkânsızdı, tabii bana kendisini işaret etmeselerdi. Yolda ilerlerken eğer özel resmî bir izniniz yoksa, sultanı karşılamak ya da ona eşlik etmek de kesinlikle yasaktı. Sultan hakkında duyduğum şeylerin çoğunu unuttum: Sizinle konuştuğunda nasıl tatlı dilli ve ince olduğu, bilgeliği ve mahkemelerde adalet dağıtırken nasıl iyi yürekli olduğu, eli açıklığı, iyi niyetliliği ve yüce gönüllülüğü.[31] Sultanın bu güzel özellikleri sayesindedir ki Pera'daki papazlar, sultanın kiliselerine girdiğini, koro yerine oturduğunu ve ayini izlediğini anlatırlar. Sultan istediği için, sultanın huzurunda bir ayin yürüttüklerini, ancak şarap ve ekmek ayini sırasında kutsanmamış ekmek sunduklarını söylerler. Rahipler elbette sultanın merakını gidermek istemektedirler, ancak kendi kutsal değerlerini de çiğnetmek istememektedirler. Sultan onlarla Hristiyanların ayinleri, ibadetleri ve kuralları hakkında konuşmuş ve piskoposların kiliseleri yönettiklerini öğrendiğinde de Hristiyanların iyiliği için huzuruna bir piskopos çağırtmıştır; piskoposa övgüde bulunmuş, saygı göstermiş ve görevini yerine getirmesi için her ne gerekiyorsa kendisine koşulsuz yardım edileceği sözünü vermiştir.[32] Sonuç olarak, sultanın zaferlerinden, savaşlarından ve ordusunun haşmetinden, ününden, yüce gönüllülüğünden ve muhteşemliğinden söz edildiğini işiten biri, hükümdarın mütevaziliğinden şüphe duyabilir mi ve ona hayranlık duymaktan kendini alıkoyabilir mi?

31 Aynı sözlere, sözcüğü sözcüğüne, Bourguignon'lu bir seyyahın, II Mehmet'in babası II. Murat hakkında kaleme aldığı yazıda da rastlıyoruz.

32 Bu sözler, Hristiyanlık hakkında bilgi edinmek için Hristiyanlarla kurulan temaslara getirilmiş Latince bir doğrulamadır. Bu temaslar arasında özellikle, Konstantinopolis'in, Haliç'in yani Altın Boynuz'un kuzey kıyısında bulunan Latin mahallesi olan Pera'nın Dominiken manastırıyla ilgili olarak sultana hitaben –Critoboulos, Histoires, Ed. R. Reinsch, Berlin, 1983, s. 90-91– Patriklik'in kaleme aldığı Hristiyanlıkla ilgili incelemelerden söz eden Yunanca kaynaklar tarafından aktarıldığı haliyle II. Mehmet'in 1453'teki temasları önemlidir. Bkz. H. Sumner-Boyd ve J. Freely, *Strolling through İstanbul*, İstanbul, 1973, s. 452-453.

ONUNCU BÖLÜM

Deneyimden Kaynaklanan Özel Gerekçeler

Özel gerekçeler iki türdür, içsel ve dışsal. Dışsal gerekçeler özellikle ahlakî açıdan saflıkla ilgili olanlardır. Aslında bu gerekçeler, tüm dışsal unsurlardan büyük bir ahlakî saflık talep ederler, öyle ki günlük yaşamdaki her tür unsur, potansiyel bir kirlenme ve yozlaşma kaynağı olarak kabul edilir. Gerçekten, evlerine ve yemek yedikleri yerlere, tavuk ya da köpek sokmazlar, bu kesinlikle yasaktır ve tesadüfen bir köpek ya da bir tavuk bir tabağa ya da çanağa dokunursa bir daha o çanakta ya da tabakta yemek yemezler. Tavuk yemek istediklerinde onu, sekiz ya da dokuz gün öncesinden bağlayıp arı buğdayla beslerler. Eğer bir hayvan, bir bıçak ya da kılıçla boğazlanarak öldürülmez ve tüm kanı akıtılmazsa kimse bunu yemeyi aklından bile geçirmez. Ayrıca namaz kılacakları vakit, üstlerinin başlarının ve bedenlerinin temiz olmasına büyük bir özen gösterirler, elbiselerinde en ufak bir kire ya da bedenlerinde en ufak bir pisliğe müsaade etmezler. Namaz kılmadan önce aldıkları abdestten on üçüncü bölümde söz edeceğim. Şarap içmez, domuz eti yemezler çünkü söylediklerine göre bunlar insanı pisleten şeylerdir. Üstelik cinsel ilişkiden sonra, bedenlerini tamamen suya daldırmadan ya da en azından suyla yıkamadan önce her kim olursa olsun biriyle konuşmaları ya da herhangi birine görünmeleri yasaktır. Bu nedenle şehirlerinde her zaman açık olan hamamları vardır.

Hamamın olmadığı yerlerde, evlerinin bir köşesinde bu iş için kullandıkları gizli bir köşeleri vardır; böylece evden çıkmadan önce suyla temizlenebilirler. Menisiyle kirlenmiş birine *cünüp* derler, bu da pis, kirli olduklarının bir göstergesidir ve bu durum onları tamamıyla tiksindirir.

İçsel gerekçeler ise, arzu ve güdülerle ilgili olanlardır. Tüm binalarının sahip olduğu sadelik bu gerekçelerden kaynaklanır. Aslında bina ya da ev inşa etmek konusunda da en ufak bir isteğe sahip değildirler. Sadece çok paraya, altına ya da gümüşe sahip olduklarında ev ya da bina inşa etmek isteğine kapılırlar; bununla birlikte lüksten ve gösterişten o kadar çok nefret ederler ki yoksulluk yemini ettiklerini düşünebilirsiniz. Şehirlerde yöneticilerin evleri, camiler ya da hamamlar dışında taştan yapılara çok az rastlarsınız; evleri genelde ahşap ya da kerpiçtendir. Hristiyanların evlerini görenler, bunların şatafatı karşısında neredeyse donakalırlar. Bu evleri görmeyenlere de duydukları hoşnutsuzluğu şu sözcüklerle anlatırlar: "Bu alçak kâfirler sonsuza kadar yaşayacaklarını mı düşünürler?" En üst düzey yöneticileri bile, eğer bir sefere çıkmayacaksa yaz aylarında, hiç düşünmeden evinden ayrılıp güzel ve hoş yaylalara gider, çadırlarda yaşayıp kendini ava ve hiç durmak bilmeyen eğlencelere verir. Üstelik aralarında bazıları vardır ki bunlar, eski zamanların pederleri gibi yemek yemek ve hayvancılık dışında hiçbir şey konusunda endişe etmeden öylece yaşayıp giderler. Aslında o kadar kalabalıktırlar ki ancak sürüleri ve hayvanlarına yetecek kadar toprak bulurlar. Ne kalabilecek bir evleri olup olmaması ne de başlarının üstünde bir çatı olup olmamasıyla ilgilenirler, elverişli otlakların peşinde ve tek kaygıları sürülerini doyurmak olduğu halde her yeri gezip dolaşırlar. Kış aylarında güneye, daha sıcak bölgelere, yaz aylarında da kuzey bölgelerine çıkarlar. Aslında o kadar zengin ve güçlüdürler ki, içlerinden biri bile, sahip olduklarıyla ve ailesiyle koca bir orduyu besleyebilir ve donatabilir; buna karşın çadırlarda ve çok yoksul yurtlarda yaşarlar. Böylece bu çevrelerin sakinleri değil de yabancıları olduklarını kanıtlar gibidirler. Ne olduğunu bilmediğim, İsa'ya olan inançları ve imanlarıyla ancak Hristiyanların sahip olabileceği doğal bir içgüdüyle teşvik edilirler.

İkinci değer olarak sadelik gelir; bu nedenle her tür tasvir, heykel ve resim yasaklanmıştır. Bu yüzden heykellere ve resme büyük bir hayranlık duyan Hristiyanları, putperestlikle ve şeytana tapmakla suçlarlar ve bu konuda haklı olduklarını düşünürler. Sakız Adası'nda bulunduğum bir sırada, vergi almaya gelen Türk elçileri kiliseye girmişlerdi. Resimler ve betimler konusunda onları ikna etmeye çalışmıştım ancak hiçbir biçimde ikna olmamış ve tüm savlarımı reddettikten sonra, en katı ve ısrarlı bir biçimde "Siz putlara tapıyorsunuz," demişlerdi.[33] Ayrıca şu ya da bu biçimde para karşılığında oyun oynayanları ya da daha doğrusu tüm oyun oynayanları kınamaktaydılar: Her kim oyun oynarsa korkunç cezalara çarptırılırdı. Türkler, Hristiyanların, özellikle İtalya'nın bazı bölgelerinde yoğun olarak bulunan, silahları süslemek ve yontmaktan, silahlara adlar ve amblemler kazımaktan oluşan yaygın inanışı hakkında hiçbir şey bilmiyor, böyle bir inanış tanımıyorlardı. Türklerin evlerinde bir tane bile heykele rastlamak imkânsızdır. Sultan ya da sıradan insan olsun, mühür kullanmadıkları gibi ne kadar küçük ya da önemsiz olsa da hiçbir işaret de kullanmazlar; yalnızca mektubu gönderen kişinin adına ya da daha önce bir kez gördülerse mektuptaki yazının biçimine güvenirler, herhangi bir mühür, işaret aramazlar. Bu nedenle bu türden her şeyi lüks ya da batıl inanç olarak görür, bunların boş, yersiz olduklarını düşünür, böyle şeylerden nefret ederler. Aynı biçimde, çanların kullanılmasını da kabullenemezler ve kendi içlerinde yaşayan Hristiyanlara da çan çalmaları için izin vermezler.

Bu kadar önem verdikleri sadelik konusunda başka ne söyleyebiliriz? Ne köylüler ne en alt tabakadan insanlar ne de büyük beyler ve yöneticiler –soyluluk dereceleri ya da mevkileri ne olursa olsun– hatta sultanları bile, yemek yiyeceği zaman ya da başka bir etkinlik sırasında, ne sandalye ne koltuk ne de başka türden bir oturağa oturur; tıpkı çocukların yaptığı gibi bugün

33 Bizanslı tarihçi Doucas'a –*Historia Byzantina*, Bonn, 1834, s. 111-115– ve bu büyük adada bir süre yaşamış olan ünlü Türk şeyhinin *Vita*'sına –*Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin Manâkibi*, Ed. A. Gölpınarlı ve I. Sungurbey, İstanbul, 1967, s. 80-93.– inanırsak Sakız Adası, XV. yüzyılda, Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında, yoğun dinsel ve tanrıbilimsel tartışmalara sahne olmuştur.

artık nezaket ve samimiyet sınırları içinde görülmeyen bir davranışla, yere otururlar; böylece her şeyi eşit olarak yaratan doğaya hakkını vermiş olurlar. Masaları da genelde, deriden yapılır; tabaklanmış veya kimi zaman tabaklanmamış geyik derisindendir. Genelde, dört ya da beş ayak genişliğinde, yuvarlak biçimlidir; altlarında küçük metal ayaklar bulunur, bunların arasından da bir kayış geçirilmiştir; böylece, masayı, bir heybe gibi, istedikleri zaman istedikleri yere, bu kayışlar aracılığıyla çekip götürebilirler. Evlerine, camilere ya da başka herhangi bir yere ayakkabılarını çıkarmadan girmezler. Çünkü ayakkabıları olduğu halde bir yere girip oturmayı yakışıksız karşılarlar. Bu nedenle de, her yere girerken kolay çıkarıp giyebilmek için, özellikle kadınları, *başmak* adı verilen bir tür sandalet kullanırlar. Evlerinde ve camilerde oturdukları yere yün halılar, hasır örtüler ya da sazdan örülmüş örtüler sererler veya gerek olduğunda, yani oturulacak yer nemli ya da kirli olduğunda yeri kaplarlar.

Bunu söylemekten çok utanmama karşın, hacetlerini görmek gerektiğinde gösterdikleri yakışıksızlık konusuna değinmeden geçemeyeceğim. Evlerinin dışında ya da herkesin gözü önünde, sefere çıkarken olduğu gibi aynı rahatlık ve genişlikle davranırlar. Uzun ve büyük harmaniler ve pantolonlar giyerler, ancak bunlar arkalarından açıktır; böylece, herkesin içinde, seferdeyken, yere çömelirler, pantolonlarını indirirler ve uzun ve geniş paltolarının içinde, hiçbir yerlerini ortalara sermeden, ne yaptıkları belli olmadan hacetlerini giderirler. Hacetlerini görürken yüzlerini, namaz kılarken döndükleri yöne, güneye dönmeye de özen gösterirler.[34] Dahası, birisi işerken, Hristiyanlar gibi ayakta işini görmeye kalktığında, bunu sapkın ya da kâfir olarak nitelerler.

34 Aksine Müslümanlar kıbleye doğru hacetlerini görmemeye çalışırlar (ç.n.).

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Türklerin Sapkınlıklarına Doğru Çekilme ve Doğru Yolu Bulmuş Sanma Gerekçeleri

Türklerin diğer insanları kendi sapkınlıklarına çekmelerinin daha pek çok nedeni vardır, ama bu gerekçeler içinde kimileri bu sapkınlığa dönüşü meşrulaştıran, doğrulayan gerekçelerdir; bu konuda dört gerekçe sayabiliriz.

Öncelikle Türkler, kendi dinlerini, büyük bir kararlılıkla savunur ve yaymaya çalışırlar. Bu nedenle ordularını sefere çıkardıklarında, öyle büyük bir şevkle orduya katılır ve öyle büyük bir hızla toplanırlar ki sanki savaşmaya değil de düğüne giderler. Sefere çıkma vaktini iple çekerler hatta kim zaman sabredemez vaktinden önce yola koyulurlar. Savaşta olmadıkları zamanlarda, büyük sıkıntı ve buhran içindedirler. Savaşa çağrılan ve şevkle orduya katılanlar sadece askerler değil aynı zamanda kendi reislerinin önderliğinde savaşa katılmaya hazır pek çok gönüllüdür; bu nedenle Türkler ordularını sefere çıkarma konusunda hiçbir güçlük yaşamazlar. Toplanma günü ve saatini temsilcilerine bildirmekle yetinirler, onlar da büyük bir hızla sefere çıkma çağrısını karargâhlara ve şehirlere taşırlar. Böylece sadece bir aylık süre zarfında, askerler, kendilerine bildirilen düzende orduya katılırlar; piyadeler ve süvariler ayrıdır. Her asker, sefere çıkıldığında ordugâhlarını kurmak ve mücadeleye

atılmak için, kendi reislerinin komutası altında istenilen yere gelir. Bu reislerin kendilerine ait bir bayrakları yoktur; seferde işaretleri olarak, tepesinde farklı renklerde tüy ve kıl yumaklarının asılı olduğu büyük bir mızrak kullanırlar. Bu tüylerin rengine göre, emirleri altında olan süvariler, reislerini tanıyabilir. Reisler gerekli olduğunda birliklerini dövüşe çağırmak ve cesaretlendirmek için nakkare ve düdük çaldırırlar. Bu şeflere *subaşı* adı verilir. Emirleri altında en az yüz kişiden oluşan birlikler bulunur; bu birliklerin sayısı ordunun gerektirdiği koşullara göre değişiklik gösterir; bir orduda yüz kişilik birliğe kumanda eden en az dört en fazla on subaşı bulunur ve bunlara da *çeribaşı* adı verilir. Emirleri altında *çeri* adı verilen, yüz süvari bulunur. Aynı düzen piyadeler için de geçerlidir. Askerler savaştan döndüklerinde rütbeli ya da rütbesiz hemen hepsinin, ordu kâtibine adlarını yazdırması gerekir; bu ordu kâtibi kumandanlardan biri olur; böylece biri eksildiğinde, bir dahaki sefere çıkma çağrısına onun yerine başka birinin çağrılması gerektiği önceden bilinir. Türk sultan, savaşın giderek büyüdüğünü ya da zorlaştığını gördüğünde, hemen devletinin dört bir yanına haberciler gönderir ve geride kalanların kuvvetlerinin dörtte birinin ya da beşte birinin orduya katılması için gönderilmesini ferman buyurur. Bu orduya *çerihor*[35] denilir; böylece sultan istediği kadar kişiyi istediği zaman sefere çağırma imkânına sahip olur. Herkes bu fermana büyük bir sadakatle uyar; sefere çağrılan kişi gelemeyecek durumdaysa onun yerine başkası talip olur; kalanlar da aşağılanmış olduklarını düşünürler. Üstelik bu insanlar, evde, kendi yataklarında, etraflarında ağlayan ve ağıt yakan kadınlar olduğu halde değil de savaş alanında çarpışırken, düşman askerlerinin ok ve mızrak yağmuru altında öldüklerinde

35 Bu bölümde sözü edilen *subaşı* ve *çeribaşı* terimleri oldukça bilinen terimlerdir: *Subaşı* yüksek dereceli memurdur, *çeribaşı* ise kumandandır. Macaristanlı György tarafından *çeri* olarak adlandırılan yüz askerden oluşan birliğe kumanda eden *çeribaşıları* bugünün *yüzbaşıları* olarak kabul edilebilir. *Çerihor* terimine gelince, *çerehor* olduğunu sandığımız bu terim için Macaristanlı György'nin verdiği tanım, bu birliğin asıl tanımıyla uyuşmamaktadır gibi görünüyor. *Çerihorlar* Osmanlı ordusunda kaleleri onarmakla görevli askerlerden oluşan birliklerdi.

kendilerini mutlu sayarlar. Ve savaş alanında ölenler için yas tutmadıkları gibi, onları yüceltirler, aziz ya da galip olarak kutlar, taçlandırırlar.

İkinci gerekçe Türklerin Hristiyanlara karşı kazanmış oldukları zaferlerdir; 8. bölümde de dediğimiz gibi bunlardan çok etkilenilir. Gerekçeleri yorumlarken daha sonraki bölümlerde bunun çok da uygun bir neden olmadığı görülecektir. Bu zaferler bu sapkın inanca dönmüş insanlar için çok geçerli bir nedendir ve onların imanlarını kuvvetlendirir. Bu nedenle kendilerini fatih olarak çağırır ve sanki dünyayı fethetmiş gibi gururlanırlar. Tüm toplantılarında fatihler için özel olarak dua ederler. Özellikle yemeklerin ardından Tanrı'ya şükrederken, fatihlere bol bol dua ederler. Kibirle dolaşırlar ve Hristiyanlara kadın muamelesi çekip, onlara, "erkekleri" olduklarını söylerler. Daha fazla böbürlenebilmek için de atalarının zaferlerini türkü yapıp söyler, yüceltir ve ballandıra ballandıra anlatırlar.

Üçüncü gerekçe sayılarının sürekli artmasıdır. Bunun nedeni de sadece savaşlarda yenik düşenleri, zorla ya da isteyerek kendi yanlarına katmaları ya da 7. bölümde anlattığımız gibi Türklere gönüllü olanlar katılanlar değil sürekli peydahladıkları çocuklardır. Yasalarına göre, meşru olarak on iki eş alabilirler; üstelik hoşlarına gittiği sürece, sayısına bakmadan istedikleri kadar da cariyeye sahip olabilirler. Yine aynı yasalara göre, tüm kız ya da erkek çocukları meşru vârisleri sayılır, bunlara kızların meşru eşleri de dâhildir. Bunun sonucunda, zengin ve güçlü her tüccarın ya da yöneticinin, her şehirde bir evi, bir eşi, kız ve erkek çocukları vardır. Böylece her birinin on ikiye kadar eşi olabilir. Ancak aynı ev içinde iki eşi olanlar enderdir; çünkü bunlar arasında düşmanlık ve kavga eksik olmaz. Yasalara göre, her erkek istediği kişiyle evlenebilir ya da hiçbir açıklama yapmaya gerek duymadan kendi isteğine göre karısını boşayabilir ya da evli kalmayı sürdürebilir. Dolayısıyla *kâbin*[36] adını verdikleri evlilik bağı sadece erkeğe bağlıdır, kadının bunda bir rolü yoktur. Her ne kadar evlilik bağı isteğe göre çözülebiliyorsa da bu bağı bir imamın izni olmadan kurmak mümkün değildir.

36 Güveyin geline verdiği ağırlık, para, eşya.

Dördüncü gerekçe insanların, Türklerin dinine kitleler halinde dönüş yapmalarıdır. Bu insanlar arasında sadece sıradan insanlar değil bilgeler, her konumdan, her mevkiden ve her sınıftan insan vardır. Bu nedenle dinlerinden dönen Hristiyan keşiş ve rahiplere yüksek ödenekler verir, onların diğerlerine örnek olmasını isterler. Rahipliğin en küçük dört aşamasından birinde bulunan bir birader tanımıştım; doğrudan sultandan gelen oldukça iyi bir ödenek alıyordu, çünkü dininden dönmüştü. Ayrıca vaiz biraderler tarikatından olup sonradan dönen rahiplerden birini duymuştum: Türklerle birlikte Hristiyanlara karşı yürütülen bir deniz seferine katılmış,[37] birden bir fırtına patlak vermiş, diğer tüm gemiler kurtulabilirken, bu rahip, sapkınlığının bedelini ödemiş ve sonsuz olarak lanetlenmiş; çünkü bu fırtınada yalnızca onun bulunduğu gemi batmış. Bununla birlikte Türkler kimseyi kendi inancından dönmesi için zorlamazlar, zaten insanları inançlarından döndürme konusunda fazla zorlanmazlar ve inançlarından zorlamadan döndürdüklerinin de sayısı hiç az değildir. Önemli bir yöneticinin maiyetinde yetiştirilmek üzere bulunan soylu bir genç tanımıştım, çok iyi bir eğitim almıştı; sonunda imam olmuştu ve önemli bir din adamıydı; karısı ve çocukları da vardı. Efendisi öldüğünde, bir özgürlük sözleşmesi yapmamış oldukları için, adamı oğullarıyla birlikte köle gibi satmak istemişlerdi. Efendisinin mirasçılarının desteğiyle, ıslah olmayı istememiş olsaydı, özgürlüğüne kavuşamayacaktı.

37 Hatta 19. yüzyılda, Müslüman olmuş İtalyan bir Dominiken olan Giovanni Battista Boetti, Şeyh Mansur adı altında *cihada* kalkmıştır.

ON İKİNCİ BÖLÜM

Türk Kadınlarının Edebi Üzerine

Olur da birisi biraz sonra anlatacaklarıma inanmayı reddedecek olursa önce kendi akıl ve mantığına kulak versin, akla uygun bir mantıkla düşündüğünde aslında yazdıklarımdan hiçbirinin gerçeklikten uzaklaşmadığına ikna olacaktır. Çünkü aklıselimle vardığımız yargılamalara göre, bedende olan her şey baştan kaynaklanıyorsa kadınların gelenek ve göreneklerinde, uygunsuz ya da edepsiz ne varsa erkeklerin aşağılık göreneklerinden ve dünyevî tatlara olan düşkünlüklerinden kaynaklanıyor olması gerekmez mi, üstelik Kutsal Kitap'ta "erkek kadının başıdır" yazarken? Kuşkusuz, Türklerin yanında bulunduğum süre içinde tanık olduğum, bu zayıf cinsiyetin edebini düşününce ve Hristiyan kadınların ne kadar uygunsuz ve alçak âdetlere ve giyim kuşama sahip olduğunu anladığımda büyük bir şaşkınlığa düşmüştüm. Fakat tanık olduklarımın tüm Türkiye için geçerli olmasına rağmen -çünkü gittiğim her yerde aynı durumla karşılaşmışımdır- Hristiyanlarda gördüklerim, evrensel bir kınama duygusu yaratacak kadar yaygın değildir. Kınama sadece birkaç kişi için söz konusu olabilir, bunlar da tam olarak erkek sayılmazlar, kadınsı erkeklerdir daha çok. Bunların aklı, duydukları şehvetle öyle bulanmıştır ki hemcinslerinin kurtuluşuyla ilgili hiçbir şeyi ayırt edemez hale gelmişler, akılları fikirleri, kadınlarının cüretkâr alışkanlıkları sayesinde gönüllerini eğlendirmek ve

kösnül gözlerini doyurmak olmuştur. Bu kişilerin eşleri de affedilemez çünkü bu tür eğlencelerin kocalarının hoşuna gittiğini bilirler ve ruhlarının kurtuluşu için kocalarına körü körüne itaat etmek gibi bir zorunlulukları olmadığının da farkındadırlar. Oldukça bilinen bir atasözünde de denildiği gibi her kadın günaha çağrı olduğu için, eşlerinin günahı ise bunların iki katıdır çünkü kocalar, alçak gönüllülük ve iffetle karılarının düşkünlüğünü denetim altında tutmamışlardır. Erkeklerinin isteklerine boyun eğmeyip kendilerini kirletemediklerinde, kendilerini satmak için herkesin gözüne ve kalbine girmeye çalışan kadınların dünyevî zevklere düşkünlükleri nasıl da iğrenç ve aşağılıktır Tanrım! Elbette, genelevlerde yaşayan fahişeler bile, günaha bulanmak, ruhlarını yitirmek için tüm şehri boydan boya geçen bu utanmaz kadınlardan çok daha iyidirler. Ne zavallıdır bu kadınlar, içimizdeki bu sefihler! Sen sefih kadın, bu kadar çok zina yaparken, çıplak boynunu ve gerdanını şehvetli gözlere sunarken, bu güzel yüzün, bu endamın ve omuzlarından aşağıya dalga dalga dökülen saçların ve herkese göz süzen bu bakışlarınla evlilik bağına sadık kaldığını mı sanırsın? Peki ya sen, senin karın olduğunu sandığın oysa herkesin karısı olmuş, bu sefih ve düşkün kadının kocası, sadece iblise özgü böylesi bir tuzağın kurulmasına göz yuman ve bunu teşvik eden sen, şeytanın muhabbet tellalı, Kutsal Kitap'ta "Bir kadını gören ve arzulayan olursa bu kalbinde zina etmiştir," yazdığı halde bilmez misin nasıl bir günaha bulandığını, hangi kötülüklere neden olduğunu?

Ama biz konumuza dönelim. Şunu belirtmeliyim, Türkler gerçek birer erkektirler. Her birinin, on ikiye kadar eşe sahip olmasına izin varken, bunlar eşlerinden hiçbirini özel olarak kayırmaz, hiçbirine özel ilgi ve sevgi göstermez. Bu eşlerin en önemli görevi bu erkeğin soyunun sürmesini sağlamak ve döl tutmaktır; çünkü buna göre, bir erkek on iki kadından üstündür, bu zavallı tür erkeklerden aşağıdadır. Yaradan kadına "Erkeğinin hizmetinde olacaksın," der. Buradan da şu sonucu çıkarabiliriz, arzularının şiddetine kapılarak, kadınlar tarafından yönetilmeyi kabul eden erkekler, hiç nedensiz aşağılık sefihler ve ruhların yitişi için çabalayan şeytanın ta kendisinin yardımcıları olarak görülebilir. İster evinin içinde ya da ister dışarıda

olsun karısını örtünmeden diğer erkeklerin bakışlarına sunan, büyük bir namussuzlukla ve alçaklıkla nitelendirilecektir. Türklerin kadınları büyük bir tevazu içinde giyinmektedirler, giyim kuşamlarında en ufak bir aşırılık ya da süs olmaz. Başlarını çeşitli örtülerle örtüp baş ve boyunlarını büyük bir iffet ve özenle sarmaktadırlar; bu arada örtünün yüzlerinin sağ tarafına gelen bölümünü aşağıya doğru uzatmaktadırlar ki evlerinden çıkmaları gerektiğinde ya da evlerinin içinde bir adamla karşılaştıklarında, örtüyü çekip gözleri dışında tüm yüzlerini örtebilsinler. Bu hepsi için geçerlidir, köylülerden halk tabakasından sıradan insana kadar. İllerde, eğer bir yöneticinin eşi, evinden, örtünmeden ve yüzünü, başkaları onu görmeden onun etrafını görmesini sağlayan, ince ve güzel bir örtüyle kapatmadan çıkarsa bu büyük bir skandal olarak kabul edilir. Hiçbir kadın, bir erkek cemiyetinin içine girmeye cüret edemez. Kadınların pazara çıkması, alışveriş yapması, mal alması ya da satması yasaktır. Büyük camilerde kadınlar için ayrılmış özel bir bölüm vardır, gözlerden ırak bu yer, o kadar iyi gizlenmiştir ki buraya ne kimse girebilir ne kimse içeriye şöyle bir göz atmaya yeltenebilir. Bu gizli bölmeye her kadın da giremez; sadece şehrin ileri gelenlerinin eşleri, o da sadece cuma günleri, Türklerde çok önemli kabul edilen ve büyük bir özenle yerine getirilen cuma namazı vaktinde bu gizli bölmeye girebilir. Bir kadın ve erkeğin herkese açık bir yerde sohbet etmeleri çok ender görülen bir olaydır; böyle bir sahneyle bir yılda ancak bir kere karşılaşır ya da karşılaşmazsınız. Ata binen bir kadın Türkler için kabul edilemez bir mahlûkat olarak görülür.[38] Erkekler kendi evlerinde bile, ne

38 Haçlı Seferleri dönemlerinden beri, Batılıların davranışlarındaki özgürlük ve serbestlik ister Müslüman olsun ister Hristiyan tüm Doğuluları her zaman büyük bir şaşkınlığa düşürmüştür. Örneğin XII. yüzyılda Usama İbn Munkid "Siz (Haçlılar) kadın ve erkek birlikte dolaşmaktasınız ve karınız, yolda karşılaştığı bir erkek arkadaşıyla konuşmak için sizin yanınızdan ayrıldığında onu sabırla beklemektesiniz hatta bazen konuşma uzadığında oradan yalnız başınıza uzaklaşmaktaşınız," yazmıştır –A. Miquel, *Ousâma un prince syrien face aux croisés*, Paris, 1986, s. 94; "(İkinci Haçlı Seferi'nde) Alman ordusunda, hiç utanmadan erkekler gibi ata binen kadınlar vardı," yazar Bizanslı tarihçi Nicetas Choniates –Nicetas Choniates, çev. H. G. Magoulias, Detroit, 1984, s. 35.

hareketlerinde ne sözlerinde ne de davranışlarında en ufak bir arsızlık ya da sefihlikte bulunurlar. Hatta evlerinde çok olgun davranırlar. Tüm ev halkı evin erkeğine karşı saygı ve hatta biraz da korku duyar, öyle ki hiçbir zaman eşlerine karşı disiplini elden bırakmazlar. Beylerin bile, her zaman evde olamadıkları halde, eşlerini koruyup gözetmekten sorumlu harem ağaları vardır; bunlar beylerin eşlerini o kadar sıkı bir biçimde denetim altında tutarlar ki bu kadınlar, ömürleri boyunca eşlerinden başka erkek tanımazlar. Bu konuyu daha fazla uzatmak istemiyorum. Yanında on beş yıl boyunca kaldığım son efendimin evinde kadınlarla ilgili olarak gördüklerimi ve tanık olduklarımı ayrıntılarıyla anlatmaya kalksam anlatacaklarıma sayfalar yetmez: Ancak yine de bazı hususlarda bildiklerimi söylemek durumundayım, çünkü bunlar önemli konular. Örneğin efendimin oğlunun eşinin, bu evde yaşadığı yirmi yıl boyunca, efendimin önünde yüzünü peçeyle örtmeden ne yemek yediğini ne de tek bir kelam ettiğini gördüm. Bu kadının eve adım attığı ilk günden bu yana bu sıkı disiplinden bir an olsun çıkmasına izin verilmemişti ve gelecek zamanda da hiçbir zaman verilmeyecekti. Ayrıca biraz sonra sözünü edeceğim âdet de aynı toplumsal sınıftan olan herkes için geçerliydi ve herkes buna sıkı sıkıya uyardı. Bir kadın ve erkek arasında evlilik sözleşmesi yapıldığında, düğün gününe kadar damat adayı, bu kesin saygı kuralları gereğince, eşinin anne ve babası ya da yakınlarıyla ne tek kelam eder ne de onlarla bir arada bulunurdu. Onlarla karşılaşmaktan kaçınır ve böyle bir durum olduğunda kulaklarına kadar kızararak hemen ortamdan uzaklaşmaya çalışırdı. Gelin adayı da aynı saygı gereğince, eşinin anne ve babası ve yakınlarına karşı aynı davranışlar içinde bulunurdu.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Öncelikle Türklerin İnanışları ve Yasalarıyla İlgili Doğaüstü ve Ruhanî Gerekçeler

Türklerin inancının temelini oluşturan ana kaide *"La ilahe illallah Muhammedun Resulullah"* ilkesidir. Bunun anlamı din yorumcularının genel görüşüne göre şöyledir: "Sadece tek bir Tanrı vardır ve Muhammed onun peygamberidir." İnanışlarının bu biçimde söze dökülmesi sonucu bu dinle ilgili herhangi bir görüş bildirmek son derece güçtür. Gerçekten bu din insanları tek bir Tanrı olduğu inancına dayandığına ikna edebildiğinde iman örtüsü altında içinde bulunduğu büyük hatanın zehrini kolaylıkla yaymaktadır. Tuzağa düşüp ruhlarını yitirenlerin çoğu işte önlerine çıkan bu günah kayasına takılıp düşenlerdir. Bu günah kayası, eşeklerin umutsuzca etrafında dönüp durduğu değirmen taşı misali, pek çoklarının göbekten bağlı olduğu ve onları umutsuzluk uçurumuna sürükleyendir. Gerçekten, sıradan insanlar, Türklerin putlardan nefret ettiğini, her tür tasvir ya da betimden cehennem ateşinden kaçar gibi kaçtıklarını, son derece kesin ve kati bir biçimde tek Tanrı inancına bağlı olduklarını ve bu inancı yaymaya çalıştıklarını duyduklarında, Türkler hakkındaki son kuşkuları da dağılıp gitmektedir. Hatta bazı aydınlar bu dinin öteki dinlere ve sapkın inançlara göre daha kalıcı ve sürekli olmasının nedeninin,

putlardan nefret etmesi ve tek Tanrı inancını savunması olduğunu söylerler. Oysa Kutsal Kitapların cehennemlik insanların dünya üzerindeki süreleriyle ilgili sözleri dikkatlice incelendiğinde bu düşüncenin ne kadar uygunsuz olduğu da ortaya çıkmaktadır. Aslında Tanrı, cehennemlikleri, işledikleri günahlar son kertesine varana kadar, mahşer gününde cezalandırmak amacıyla sabırla bekler. Eğer bu cehennemliklerden bazılarını Tanrı yanına çok erken çağırıyor ve istedikleri gibi hareket etmelerine izin vermiyorsa bunun nedeni, cezalarında daha affedici olmak istemesidir. Tanrı'nın bu bağışlayıcılığını hor gören cehennemliklerin günahı ise sonsuza kadar sürer. Belki de bu cehennemliklerin asıl cezası, yargıçların en adilinin kin ve öfkesini, hiç durmadan büyüyen kin ve öfkesini beklemektir. Bu konuya on yedinci bölümde açıklık getireceğiz. Ancak şimdilik bu inancın içeriğine bakalım.

Türklerin hemen hepsinin inançlarıyla ilgili düşünceleri şudur: Tanrı'nın yasasını alan ilk büyük peygamber Musa'dır. Bizim Pentateuchos (Beş Kitap) olarak adlandırdığımız *Tevrat* gönderilir bu peygambere. Türklere göre, bu dönemde yaşamış ve bu yasaya uymuş herkes kurtulmuştur. Ancak zamanla insanların kötülükleri artmış ve bu yasaya sırtlarını dönmüşlerdir, bu günahı telafi etmesi için ikinci bir peygamber gönderilir. Bizim David olarak adlandırdığımız Davut'tur bu ikinci peygamber. Bizim Psautier (Mezmurlar Kitabı) olarak adlandırdığımız *Zebur* gönderilir ona.. İnsanlar önceleri bu yasayı da izlerler ancak bir süre sonra bunu da yozlaştırırlar. Ardından başka bir büyük peygamber gelir, bizim *Jésus* olarak adlandırdığımız *İsa*. Onun aracılığı ve bizim Kutsal Kitaplar olarak adlandırdığımız *İncil* yoluyla, üçüncü yasa insanlara ulaştırılır. Ancak öncekilerde olduğu gibi bir süre sonra bu yasa da bir kenara fırlatılır ve dördüncü bir peygamber seçilir: Muhammed. *El Kur'ân* adı verilen kitap ile Tanrı'nın yasası Muhammed'e bildirilir. Bu kitaptan öncekilerin hepsi değerlerini yitirdiği ve bu kitap en son gelen kitap olduğu için, bu yasa, selamete kavuşmak için gerekli olan, eksiksiz ve kusursuz olan ve tartışılmayandır; işte Türklerin anlattığı ve yaymaya çalıştıkları inançları budur.

El Kur'ân ile ulaştırılan yasanın ilk buyruklarından biri, erişkinliğe ulaştıktan sonra, cinsiyeti ne olursa olsun hiç kimsenin evlilik dışı bir yaşam sürmemesidir. Ardından yine bu yasaya göre, herkes aynı biçimde ibadet etmelidir; günün beş vaktinde, bunun için ayarlanmış zamanlarda, namaz kılınmalıdır. Güneşin doğuşu, ilk namaz vaktidir; bu vakit, kesin olarak hesaplanmaz, aşağı yukarı bir tahminle belirlenir. Çünkü Türkler hesap yapma sanatını bilmezler ve tarihleri doğal bir içgüdüyle hesaplarlar. Bu ilk namaz, dört *rekât*tan ve iki *selamet*ten oluşur. Bir rekâtta, iki kez eğilip, başınızı yere koyarsınız. *Selamet,* her rekâtın sonunda sağa ve sola selam verdikten sonra, yerde oturur haldeyken, sessizce ve büyük bir huzur içinde edilen bir duadır. Bu duanın sonunda iki elinizle yüzünüzü sıvazlayarak namazı bitirirsiniz. İkinci namaz vakti öğlen sıralarıdır; bu da on *rekât* ve beş *selamet*ten oluşur. Üçüncü namaz, akşam olmaya yakın, güneş ufukta alçalmaya başladığı zamandır ve sekiz *rekât*tan ve dört *selamet*ten oluşur. Dördüncü namaz, beş *rekât* ve üç *selamet*ten oluşur ve güneşin batışıyla gerçekleştirilir. Sonuncu ve beşinci namaz, hepsinden uzun olandır. On beş *rekât*tan ve sekiz *selamet*ten oluşur ve akşam yemeğinden sonra, geç bir vakitte gerçekleştirilir. Türk dilinde, ilki *sabah namazı,* ikinci *öğle namazı,* üçüncü *ikindi namazı,* dördüncü *akşam namazı,* beşinci de *yatsı namazı* olarak adlandırılır. Eğer gerçekten geçerli bir nedeni yoksa, herkes, imamın rehberliğinde namazını camide kılar. Eğer camiye gidilemiyorsa, namaz bulunulan yerde de gerçekleştirilebilir. Namaz vakitlerini takip etmede de belli bir serbestlik tanınmıştır, vaktinde kılmayı unuttuğunuz bir namazı başka bir vakitte kılabilirsiniz. Türklerin bayram günü olan cuma günlerinde, her zamankinden daha dikkatli ve özenli bir biçimde namaz kılınır, ancak her tür iş ya da çalışma durdurulmaz. Şehirlerde resmî ve merkez bir cami vardır, buna *ana mescit* adı verilir. Herkes cuma günleri bu camide toplanır, hatta o anda orada bulunuyorsa sultan ve tüm yöneticiler de bu namaza katılır; cuma namazı tamamlandıktan sonra imam vaaz verir ve ardından da sultan adına sadaka dağıtılır. Türklerin cami içindeki düzenlerini, tevazularını, sessizliklerini ve kendini vermişliklerini ayrıntılarıyla anlatmaya kalkarsam

hepsini açıklamak oldukça uzun sürecektir. Sadece şunu söyleyebilirim Türklerin camilerdeki sessizliklerini, Hristiyanların kilisede dua sırasında çıkardıkları onca gürültü ve patırtıyla karşılaştırdığımda, bu tür bir ters düz oluş karşısında gerçekten çok şaşırmaktayım. Türkler dinleri söz konusuyken bu kadar imanlı ve dindar olabilirken Hristiyanlar nasıl bu kadar saygısız ve özensiz olabilmektedirler, oysa akıl ve mantık bu durumun tam tersine olması gerektiğini söylemez mi?

Bu arada Türklerde, namaz vakitlerini kaçırmakla suçlananlara yüz kızartıcı cezalar veren din yargıçları vardır. Bu adamlar, suçluları, boyunlarında tilki kuyruklarının bulunduğu bir pano asılı olduğu halde, her yerde gezdirirler ve cezalarını çekmeden de salıvermezler. Suçlular önemli günlerde ve bayram günlerinde dinsel görevlerini yerine getirmemişlerse bu ceza daha da ağır olur.

Namaza hazırlanırken üç biçimde temizlenirler. İlkinde tüm bedeni suyla yıkarlar. Bu işi o kadar büyük bir dikkat ve özenle yaparlar ki bedende iğne ucu kadar bile olsa hiçbir pisliğin kalmamasına ve bedenin her yerinin suyla yıkanmış olmasına büyük önem verirler. Aksi halde bu yıkanma geçerli olmaz. Bu nedenle bedenlerinin her yerini düzenli olarak, büyük bir özenle tamamen tıraş ederler; erkeklerde sadece sakallar ve kadınlarda saçlar bu kuralın dışında kalır. Erkekler sakallarını, kadınlar da saçlarını özel bir dikkatle temizlerler ve bunları sık sık tararlar ki su kıllarının arasından geçip gitsin. Üstelik el ve ayak tırnaklarını da uzadıkça aksatmadan keserler, ben biraz da bu yüzden Türklerde sünnet âdeti olduğunu düşünüyorum, daha sonra 21. bölümde bu konuya değineceğim. Onuncu bölümde de sözünü ettiğim gibi bu tür temizlenme, her tür cinsel ilişkiden sonra zorunludur ve *gusül* olarak adlandırılır. İkinci temizlenme biçimi, *taharet* olarak adlandırılır ve tuvalet ihtiyacı görüldükten hatta gaz çıkardıktan sonra zorunludur. Tuvalet ihtiyaçlarını gördükten sonra, gizli bir yerlerde edep yerlerini ve kalçalarını yıkarlar. Üçüncü temizlenme, *abdest* olarak adlandırılır. Bu temizlenme biçimi de başta eller olmak üzere beş organının yıkanması biçimindedir. Eller, dirseklere kadar yıkandıktan sonra ağız ve burun yıkanır. Sonra baş ve gözler tamamen yıkanır ve oradan da

kulaklara geçilir; sonra elle başlarından aşağıya su serperler ve ardından ayaklar yıkanır. Son olarak da bacaklar dizlerine kadar yıkanır. Hemen her yerde bu biçimde temizlenebilirler. Çok fazla kirlenmişlerse her namazdan önce bu tür temizlenmenin yapılması gerekir. Eğer ilk namaz sonrasında, kirlenilmemişse o gün için bir kez daha abdest alınmasına gerek kalmaz. Ancak bazıları, aşırı dindarlıktan ya da emin olmak amacıyla, her defasında yeniden abdest alma alışkanlığına sahiptirler.

Türklerin takvimlerinde on iki ay vardır ve bu on iki aydan birinde oruç tutarlar; ancak güneş takvimini, günleri kaydırmadan, ay takvimine uydurmanın imkânı olmadığından ve güneş takviminden bihaber oldukları için, her yılı kendilerince on iki aya bölerler ve bu nedenle oruç ayı kimi zaman kışa kimi zaman da yaza denk gelir. Oruç zamanı gün boyunca yemek yemez, sıvı almazlar; buna karşın geceleri istediklerini istedikleri kadar yiyip içebilirler.

Oruç ayı sonunda, bizdeki Paskalya gibi bir tür bayram kutlarlar; bu bayram sırasında, akrabalarının kabirlerini ziyaret edip dua ederler, getirdikleri yiyecekleri yerler ve birbirlerine sarılarak *Bayram kutlu olsun* derler. Aynı şeyleri ikinci bayramlarında da yaparlar. İlkinden altmış gün sonra kutlanan bu bayram, Mekke'ye hacca gittikleri zamana denk gelir ve hac ibadeti bu sırada gerçekleştirilir. Aslında bu dine bağlı pek çok insan, sadece Türkler değil, bu dini seçen tüm milletler, Araplar, Sarazenler ve Tatarlar her yıl Muhammed'in anıtını ve mezarını ziyaret etmek için Mekke adını verdikleri yere giderler; burası Kudüs'e altmış gün uzaktadır. Mekke'ye ancak develerle gidilebilmektedir; çünkü yol üstünde aşılması bir hayli güç ıssız bir çöl vardır. Bu nedenle sultanın hacca gitmek için develeri her zaman hazır tutulur. Muhammed'in mezarını ziyaret edenler büyük saygı görür ve ün kazanırlar; bunlara *hacı* denilir ve pek çok ayrıcalığa sahip olurlar. Örneğin bir davada, hacı olan birinin tanıklığı üç sıradan insanın tanıklığına denktir. Hacılar için fatihlere olduğu gibi özel dualar edilir. Hacılar için iki tür konaklama mekânı vardır, bunlardan biri yol üstünde öteki de şehirlerde yer alır. Yol üstündekiler *kervansaray* olarak adlandırılır;

çünkü yol üstündeki yerlerde, yolcuları ve hacıları ağırlayacak yeterince ev dolayısıyla insan yoktur, bu nedenle bu tür büyük binalardan faydalanılır. Şehirlerde olanlara *imaret* adı verilir; bunlar sultanlar ve şehzadeler tarafından inşa edilen büyük camilerdir. Buraları idare edenlerin pek çok yükümlülüğü vardır, örneğin her gün iki kez yemek çıkarmak zorundadırlar; biri öncelikle hacılar için öteki de bu imarete bağlı öğrenciler içindir. Yenildikten sonra, artakalan yemekler, burada bulunan herkese eşit bir biçimde paylaştırılır; her gün öğle ve akşam vakitlerinde hiç istisnasız yemek verilir ve arta kalanlar böylece paylaştırılır. İmaretlere kaydolmuş hocalar ve öğrenciler yemek yemeden önce, bu yeri inşa eden ya da bu yerin ithaf edildiği kişinin ruhu için dua ederler.

Bunların dışında çok sayıda büyük okulları vardır; bu okullarda, sultanın, devletin yönetilmesi için ferman eylediği sivil yasalar, kurallar öğretilir. Bu okulları başarıyla tamamlayanlar, adalet ya da idare mevkiinde farklı görevlere getirilirler. İki derece vardır; daha alt derecede olanlar *müneccim*, daha üsttekiler de *müderris* olarak adlandırılırlar. Bilgin hocalar *danişment* olarak nitelendirilirler. *Danişmentler* için *El Kur'ân*'ı ve namaz, ibadet ile ilgili âdetleri bilmek yeterlidir. Bu nedenle belli bir para yardımı alırlar. Kendi işleriyle meşgul olacak zamanları olmayan, kadılardan, kâtiplerden ya da hâkimlerden olmadıkları sürece, başka para yardımı almazlar, ancak halkın geri kalanının yükümlü olduğu hizmet ve zorunluluklardan da muaftırlar. Türklerin imamları ruhlara hizmet etmek, günah çıkartma, adakların idaresi, hasta ziyareti hatta anıtmezar bakımlarıyla dahi ilgilenmemektedirler; kutsal eşyalar ve kalıntılar ya da sunaklarla ilgili de bir görevleri yoktur; kısacası hiçbir şeyle ilgilenmezler. İşte bu nedenle, camileri ne bu imamlar tarafından kirlenir ne de bunlar yüzünden kutsallıklarını yitirirler, çünkü bu camilerin bakımı ve idaresi hiçbir imamın sorumluluğunda değildir. İmamlar halkın geri kalanından ayrı değildirler ve camileri de öteki yapılardan farklı değildir. İmamların da halkın geri kalanının da namaz kılma görevlerini yerine getirirken işlerini bırakmak gibi bir yükümlülükleri yoktur. Aslında bu din

adamları, kendilerini, kutsal metin incelemelerine ya da tasavvufa değil eşlerinin idaresine, çocuklarıyla ilgilenmeyle, aile işlerine, atlarına, mal mülklerine, ticarete ve tüketime, oyun ve ava, kuşlara ve av köpeklerine adarlar. Tüm bunlar ya da benzer işler bunlar açısından ne gayrimeşru ne de yasaktır. İşte yasaları budur, imamları, inançları, bakanları da böyledir. Bunların üzerine söyleyebileceklerim kalemimin ve kitabımın sınırlarını aşmaktadır. Burada çok kısa olarak sözünü etmekle yetindiklerim, okuruma, daha derin araştırma ve daha ayrıntılı inceleme fırsatı vermeye yöneliktir. Duyduğum utanç ve tiksinme, bu ülkede gördüklerimi ve yaşadıklarımı ayrıntılarıyla anlatmama engel olmaktadır.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Doğaüstü ve Dinsel Gerekçeler

Aziz Augustinus, *Tanrı Kent* adlı yapıtının on dokuzuncu bölümünde, sözde işaretlerden ve sözde mucizelerden söz eder ve iki tür sözde işaret ve mucize vardır der: Bunlar insanların hislerini, gerçekleşmeyecek rüyalar misali, aldatan ve insanları gerçekte olmayan olaylara inandıran işaret ve mucizelerdir. Ayrıca bu tür işaret ve mucizeler, inananları yalana iter ve şeytanın eserinin aslında tanrısal bir güç olduğuna ya da olayların onların selameti için gerçekleştiğine inandırır; oysa bu tür olaylar, bu insanların sonsuza kadar lanetlenmesine neden olur. Kuşkusuz, gökten gelen bir ateş Eyüp'ün evine düşüp ailesiyle sürülerini telef ettiğinde söz konusu olan bir yanılsama değildir, hatta burada harekete geçen Tanrı'nın izniyle şeytan olsa bile.

Her inananın, bu sapkın Türklerin din adamlarının, yaşayanlar için olduğu kadar ölenler için de, bu türden pek çok sözde mucize ve alamet yarattıklarını bilmesi gerekir. Bu din adamlarının şeytanî güçleri o kadar etkileyicidir ki insandan çok şeytanın insan biçimindeki haline benzerler. Dış görünüşlerinin kendine özgülüğü altında şeytanî güçlerini gizlerler. İçlerinden bazıları büyük bir iradeye sahiptir ve örtünmezler bile; sadece edep yerlerini örterek, çıplak gezerler etrafta. Neredeyse hiçbir şey duymayan, hissetmeyen ve dışarıdan gelecek hiçbir baskı ya da zorlanmadan etkilenmeyen, bu nedenle de

büyük bir mükemmellik ve irade örneği olan bu tür inanışa katılmak isteyenler çoktur. Kışın en soğuk günlerinde bile, neredeyse çırılçıplak gezer, hiçbir şey hissetmezler; yazın kavurucu sıcakları için de böyledir. Dirençlerinin ve iradelerinin örneği ve sınaması olarak, bedenlerindeki çeşitli yanık ve kesik izlerini insanlara gösterirler. Bunlardan biri gücünü göstermek istediğinde, bir yerini yakar ya da bir kılıçla etini keser. Tüm bu işkenceleri yaparken de sanki bir taş parçasını yakıyormuş ya da bir taşı kılıçla kesiyormuş gibi hiçbir şey hissetmez.[39] Bazıları ise nefislerini büyük bir erdemle köreltmeyi tercih ederler. Kendini her tür yiyecek ve içecekten, dünyevî zevkten mahrum tutmayı bir anlamda oruç tutmayı seçerler. Anlatılanlara göre içlerinden bazıları, bu sınavda o kadar kusursuz bir dereceye çıkarlar ki neredeyse hiçbir şey yemez içmez hale gelirler. Hatta bazıları hiçbir şey yemeden içmeden yaşamlarını sürdürür duruma gelirler. Bazıları da o kadar yoksuldur ki, dünyevî hiçbir şeyi düşünmez, dünyaya ait hiçbir şeyle ilgilenmez, hiçbir mal mülke sahip olmaz, yarınları için hiçbir şeyi saklamaz, korumaz, hiçbir şeye sahip olmazlar. İçlerinden kimisi sessizliğe bürünür; bunlara sağır ve dilsizleri tanımlamak için de kullanılan *samt edenler* adı verilir; bunlar yanılıp da bir kelam ederiz diye kimseyle görüşmezler. Ben *samt* eden tek bir derviş gördüm ve ona hayran kalmaktan kendimi alamadım. Bu dervişlerden bazıları başkalarının göremediklerini görür, bazılarına bazı şeyler ayan olur, kimilerinin farklı erdemleri vardır, bazıları da doğaüstü esriklik halleri yaşarlar. Dolayısıyla bu tür bir yola girmiş hemen herkesin kimi ruhanî deneyimler yaşadığını ya da bu tür erdemlere sahip olduğunu söyleyebiliriz; aksi halde *dervişler* tarikatından oldukları, bu sınıfa dâhil oldukları konusunda bu kadar kendilerinden emin olamazlardı. Halk arasında da kendilerini bu

39 Nicolas de Nicolay'ın XVI. yüzyılda yapmış olduğu betimle benzerlikler vardır; kemer niyetine bellerine doladıkları iki koyun postu dışında bu dervişler "çırılçıplaktır, yazın ya da kışın fark etmez." –Nicolas de Nicolay, *Dans l'Empire de Soliman le Magnifique*, Paris, 1989, s. 192. Kendine isteyerek zarar vermeden oluşan, esriklik ayinleri özellikle Rifailer olarak bilinen bir tarikatta çok yaygındır; bu tarikat, XIV. yüzyılda Türk Müslüman dünyasında çok tanınan bir tarikattır –*Encyclopédie de l'islam*, "*Rifâ'iyya*" maddesi.

biçimde dine adayanlara *derviş* adı verilmektedir. Dervişler yaşamış oldukları bu ruhanî deneyimler ve erdemler nedeniyle, yaşam biçimleriyle ve giyim kuşamlarıyla diğerlerinden ayrılırlar; her biri kendi çile yolunu ortaya koyan belirleyici bir işaret taşır. Örneğin kafasının üstünde tüyler taşıyan bir derviş gördüğünüzde, kendisini meditasyona, esrikliğe vermiş bir derviş olduğunu anlarsınız. Farklı renklerde yamalardan oluşan bir giysi taşıyorsa bu yoksulluk anlamına gelir. Yüzük taşıyanlar ise yaşamış oldukları pek çok esriklik deneyimi nedeniyle, sofu olarak kabul edilirler. Boynunda ya da kollarında zincirler taşıyanlar, yaşadıkları kendinden geçme nöbetleri sırasında onları derinden sarsan ruhanî yolculuklarının ciddiyetini ya da bu yolculuklar sırasında yaşamış oldukları şiddeti ortaya koyarlar. Dayanıklılık deneyimini yaşayan ve çıplak dolaşanlardan ise daha önce söz etmiştik.

Bu dervişlerin farklı yaşam biçimleri vardır. Aslında esriklik nöbeti gibi ruhanî deneyimler yaşamayanlar diğer insanların arasında normal bir yaşam sürerler. Bu dervişlerden bazıları köy, kasaba türü yerlerde bir arada yaşarlar. Bazıları da ormanlarda ve çöllerde dolaşarak geçirir yaşamını. Diğerleri de illerdeki kimi misafirperver yerlere sığınırlar; bu tür yerlere *tekke* adı verilir; gezgin dervişler buralarda geceleri konaklayabilir ya da geceleri konaklamadıklarında hiç değilse yemek yerler. Bazı dervişler de en iyi kaynaklardan doldurdukları tulumlarla gittikleri her yere su taşırlar; geçtikleri yerlerde herkese taze kaynak suyu ikram ederler ve bunun için de hiçbir ücret talep etmezler, sadece kendilerine ne verilirse onu kabul ederler. Bazıları bağlı oldukları azizin [şeyhin] mezarının etrafında yaşar ve insanların verdikleri sadakalarla yaşamlarını sürdürürler. Bu dervişlerin eşleri olup olmadığını öğrenemedim; ancak bunların Türk yasalarıyla ilgilenmediklerini söyleyebiliriz, çünkü her zaman diğerlerinden farklı düşünmektedirler. Düşüncelerinden yirminci bölümde söz edeceğiz. Ayrıca diğerleri gibi ibadet etmezler, namaz, abdest ya da başka bir ibadet uygulaması için belirlenen dinî kurallara da uymazlar. Ancak daha önce de dediğimiz gibi pek çok erdeme sahip oldukları ve doğaüstü deneyimler yaşadıkları için, dinî açıdan büyük bir erdem timsali olarak

görüldüklerini ve doğaüstü bir dindarlık içinde olduklarını da söylemeliyiz. Hatta haklarında oldukça önemli bir mucize anlatılır; anlatılanlara göre kimi insanlar erkeğin sperminin yumurtayı döllemesi sonucunda dünyaya gelmezler, bunların dünyaya gelişinde ve yaradılışında meninin rolü yoktur; bunlara *nefes oğlu* denir.[40] Bu dervişlerden gelecek bölümde söz edeceğim. Bu mucizenin kaynağının, tensel günaha bulanmamış kadınlar olduğuna kuşkumuz yoktur. Bu arada bunun bir açıklaması da bu tür çocukların annelerinin din adamlarının eşleri olduğu ve bunların dinî yönden büyük bir iffete sahip olmaları açısından, doğaüstü ve gizemli neredeyse şeytanî, insanların bilmediği yollardan çocuk sahibi olmaları olabilir. Bu nedenle Hristiyanlar, İsa'nın Meryem tarafından hiçbir erkek tohumu olmadan dünyaya getirildiğini söylediğinde, Türkler hiç şaşırmaz. Hatta onlar da aynı düşüncededirler ve buna inanırlar. Ne olursa olsun, bu şaşırtıcı ve inanılmaz olsa da, bu tür iş, şeytanın gücü dışında olan bir şey değildir, özellikle de şeytanın Türkler aracılığıyla ve Türklerin içinde gerçekleştirdiği onca şey düşünülünce.

Türklerin din adamları çeşitli bayramlar düzenler: Halka para dağıtmak için, kendilerinden önceki velîlerin anısına, halkın ortak bir ihtiyacını karşılamak için örneğin yağmur, kuraklık duaları ya da bu türden başka törenler için. Bu bayramlarda, civarda oturan herkes toplanır, bir araya gelir ve herkese açık bir yemek ziyafeti verilir. Hayvanları olanlar hayvanlarını keser; hayvanı olmayanlar da kendi imkânları ölçüsünde sebze ya da pirinç yemekleri hazırlar. Ziyafet tamamlandığında, içlerinde en önde yer alan, en üst makamda olan bir timbal alır ve bunu belli bir ritimle çalmaya başlar, diğerleri de belli bir sırayla yerlerinden

40 *Nefes oğlu* "nefesle doğan oğul", *bel evlâdı*'na yani "spermden doğan oğul" kavramına karşıt bir kavramdır; Macaristanlı György burada Bektaşi tarikatına özgü bir terminolojiyi kullanmaktadır. Hacı Bektaş XIII. yüzyıl sonunda ölen gizemci bir şairdir; Türkiye'deki en büyük derviş tarikatlarından birinin de kurucusudur. György'nin bu tarikata özgü bir kavramı kullanmasından, çok yakından tanıma şansı bulduğu gizemci bir tarikata "içeriden" tanık olduğunu düşünebiliriz. Bkz. Irène Mélikoff, *Hadji Bectach: un mythe et ses avatars*, Leyde-Boston-Cologne, 1998, s.282 ve 287.

kalkar ve dans etmeye başlar. Bu danslara *sema* adı verilmektedir. Bu dans belli ritimde yapılan hareketlerden ve bedenin son derece ölçülü bir biçimde dans ettirilmesinden oluşur. Dansa son derece mütevazı, ölçülü ve uygun jestler eşlik eder, el ve ayak hareketleri, çalınan müzik aletinin ezgilerine uydurulur; dansın sonuna doğru, son derece hızlı ve baş döndürücü bir tempoyla kendi etraflarında dönmeye başlarlar, bu dansın bütün etkisi de buradan gelir. Hatta dans edenlerden bazıları o kadar hızlı dönerler ki izleyenler bu dönenlerin insan mı yoksa heykel mi olduklarını anlayamazlar. Bu dans sırasında, neredeyse doğaüstü bir esneklik sergilerler. Bu dansın kimi hareketleri taklit edilebilse de, ne kadar çevik ve becerikli olursa olsun herhangi birinin bu dönme hareketini tekrarlaması mümkün değildir. Herkes birbiri ardına kalkıp dans ettikten sonra, hepsi birden aynı anda dans etmeye başlarlar ve düzensiz ve kendi halinde gösterilerine devam ederler, kendilerine sadaka veren ya da kimi adaklarda bulunanların ruhlarının selameti için dua ederler.[41]

Bu dervişler, kendilerinden öncekilerden öğrenmiş oldukları kimi şiirleri [ilahîler], kendinden geçmiş ya da esrik haldeyken okurlar. Bu şiirler oldukça yumuşak bir üsluba sahiptir ve kafiyelidir; kolay hatırlanabilirler ve işledikleri konuya göre kimi zaman oldukça kısa kimi zaman bir hayli uzundur. Genelde altı ya da on mısradan oluşurlar, ama bundan daha az sayıda ya da daha çok sayıda mısradan oluşanları da vardır. Kanunlarında belirtilen her ibadete ve her yükümlülüğe tinsel ve alegorik bir anlam yüklerler. Bu şiirlerden ben de oldukça fazla sayıda biliyorum; bunlardan kimilerini yazılı olarak saklarken, kimisini de aklımda tutuyorum. Bu şiirlerden büyük bir zevk de almıştım çünkü bunlar Türklerin dininden çok Hristiyanlık dinini doğrulayan şiirlerdir.[42] Bu nedenle, hocaları bu şiirleri çok ciddiye almazlar. Bu şiirleri söyleyenlerin, bunların gerçek anlamını kavrayamadıklarını, çünkü bunları kendinden geçmiş ya

41 Büyük bir olasılıkla bu dans tanımı, *Mevlevi* adı verilen "dervişlerin" ünlü törenlerinin (*sema*) bir Batılı tarafından yapılan en eski tanımıdır.

42 Orta Çağ dönemi Anadolu'sunun en büyük şairi olan Yunus Emre'den iki alıntı, Macaristanlı György tarafından gotik yazı karakterleriyle aktarılmıştır –A. Bombaci, *Histoire de la littérature turque*, Paris, 1968, s. 240.

da esrik bir haldeyken, akılları bulanmışken, bilinçleri yerinde değilken söylediklerini aktarırlar.

Dolayısıyla bu dervişler, diğer insanların arasına karıştıklarında, ne kadar yücelmiş olduklarına ya da çileci yollarının ne kadar mükemmel bir yol olduğuna dair bir işaret göstermek isterler; tüm dinsel davranış, tutum ve eylem biçimlerinden hiçbiri bu dans kadar imanlarının ne kadar kuvvetli olduğunu, ne kadar ateşli bir inanan olduklarını göstermeye yeterli olmaz. Bu dans gerçekten çok gizemlidir. Aslında Antik Çağ'ın aziz peygamberleri de, din bayramları sırasında bu türden danslar etmişlerdir; örneğin Davud da Kutsal Ahit Sandığı'nın önünde böyle dans etmişti; Eski Ahit'te de pek çok peygamberin böyle dans ettiği anlatılır. Bu dervişlerden biri sizin evinize konuk olursa yemekten sonra kalkar, elbisesinin eteklerini yukarı toplar ve dans etmeye koyulur; dönmeye başladığında çeşitli sesler çıkarmaya başlar ve ev sahipleri ve diğer konuklar hayranlıktan donakalmış bir halde, gözyaşlarını zor tutarlar. Bir keresinde, bu dervişlerden biri yemek yediğimiz bir sırada birden kendinden geçmiş ve ellerini kollarını ve diğer duyularını zapt edemez olmuştu; bir ölü gibi öylece oturur vaziyette kalmıştı, hiçbir şey onu etkilemiyordu ve hiçbir şey hissetmiyordu. Bu dervişler sık sık konuğumuz olur, daha önceden sözünü ettiğim şiirleri okurlardı. Hareket, söz ve davranışlarında herkese örnek olurlardı ve dinlerini hareketleriyle ve âdetleriyle öyle bir yüceltirlerdi ki bunların insan değil de melek olduğunu sanırdınız. Yüzlerinde öyle bir ruhanî ifade olur ki bunları daha önce hayatınızda hiç görmemiş dahi olsanız bir kere görmeniz tanımanıza yeterli olurdu.

Bunların dış görünüşünden yeterince söz ettiğimize göre, son olarak da, Matta İncili 7. bapta Kurtarıcı'nın dediği gibi bu tür adamları içlerinden tanımamızı sağlayacak meyvelerden söz edelim. Söz ve davranışları ayrıntılarıyla incelendiğinde kişisel ünleri sayesinde nasıl bir hırsa sahip olduklarını ve ruhsal kibirlerinin zehrine nasıl bulandıklarını görebilir hatta "şeytan, nurlu meleğe dönüştü" cümlesinin ne demek istediğini hemen anlayabilirsiniz. Gerçekte, bu dervişler Tanrı tarafından seçilmiş olduklarını ve bu nedenle Tanrı'nın dostları olarak onurlandırılmaları gerektiğini düşünürler. Tanrı'nın selametini diğerlerinden

ayrıcalıklı bir biçimde ve onlardan önce kazandıklarını ve kimsenin kendilerinin selametinden geçmedikçe Tanrı'nın selametine ulaşamayacağını söylerler. Bu nedenle, derler, halkın, herkesin, kendilerine sadaka vermesi ve adaklarda bulunması gerekmektedir. Bundan dolayı, eğer biri, iyi niyetli bile olsa, onlara karşı gelirse, intikam almak için hemen Tanrı'nın lanetinin bu kişinin üstüne olması için dua ederler. Bir gün bunlardan biri, zengin birinin evine misafir olmuş; burası benim bulunduğum bölgeye yakındı, ev sahibi, yağmur yağdığı için ailesiyle birlikte hayvanlarıyla ilgilenmek zorunda kaldığından, dervişi, umduğu gibi ağırlayamamış; bunun üzerine derviş evi derhal terk etmiş ve türlü hakaret, bağırış çağırışla bela okumuş. Aynı sene Tanrı'nın laneti bu evi öyle bir vurmuş ki, evde ne bir insan ne bir hayvan tek bir canlı dahi sağ kalamamış, her şey yok olmuş. Buna benzer daha pek çok hikâye duydum.[43] Bu nedenle insanlar bu din adamlarının öfkesini üzerlerine çekmemek için çok dikkat ederler. Gerçek imanın ışığıyla bakarsak bunlar, Tanrı'nın yarenlerinin asıl özellikleri değildir, çünkü Tanrı tüm insanların selametini ister; bunlar, şeytanın temel özellikleridir, ruhların yitişinden başka bir şey de istemezler. Bir sonraki bölümde bunlarla ilgili başka şeyler de söyleyeceğim ancak şunu eklemek istiyorum: Bu cehennemlik insanlarda, aldatıcı şeytanın tüm kötülüğünü ve kurnazlığını ve onun ruhların yitişini getiren korkunç sanatının tüm sapkınlığını bulmanın mümkün olduğu konusunda en ufak bir kuşkum yoktur.

43 Gizemcilerin rakiplerinden aldıkları intikamlarla ilgili hikâyeler, Müslüman velîlerin yaşam öykülerinde sık sık yer alırlar: Örneğin otuz beşinci notta sözü edilen *Manâkib* adlı eserde, şeyhin düşmanları da türlü belalarla karşılaşırlar; yıldırım çarpar, boğulurlar ve kör olurlar.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Doğaüstü Gerekçeler, Sözde Mucizeler ve İşaretlerle İlgili Biraz Daha Bilgi

Bu dine mensup olup ölümlerinden sonra bile türlü sözde mucize ve alametler nedeniyle parlamaya devam eden, saygı gören ve bugün bile ünleri artmaya devam eden, onurlandırılanlardan bazıları, diğerlerine göre çok daha büyük önem arz ederler ve tüm Türkiye'de tanınır ve saygı görürler. Bunlardan biri de Seyyid Gazi'dir.[44] Seyyid Gazi, "kutsal fatih" ya da "azizler arasında kutlu olan" anlamına gelmektedir. Mezarı ve sunağı Osmanoğlu ile Karaman Beyliği sınırları arasında bulunmaktadır. Bu iki beylik sürekli olarak çarpışıp birbirlerinin topraklarını işgal etmelerine rağmen, hiçbiri bu ermişin mezarına yaklaşmaya ya da bu mezara veya bulunduğu bölgeye bir zarar vermeye cesaret edememiştir. Çünkü sık sık tanık olunduğu gibi bu tür eylemlerde bulunmaya cüret edenler korkunç bir lanete çarptırılırlar. Türkler özellikle savaş ve kıtlık zamanlarında ve çarpışmalarda, Seyyid Gazi'ye dua edip yardım isteyip de isteği geri çevrilen kimse olmadığına inanırlar. Bu inanışları, sultanın, yöneticilerin ve halkın her sene türbesine sundukları türlü adakla –hayvan, her tür değerli eşya, para– desteklenir. Seyyid

44 Seyyid Gazi'nin mezarı Eskişehir'in doğusuna elli ya da altmış kilometre kadar uzaklıkta yer almaktadır ve hac yerlerinden biri olarak kabul edilir.

Gazi'nin ünü ve kendisine gösterilen büyük saygı ve hayranlık sadece Türklere değil bu dini kabul eden bütün milletlere özgüdür. Seyyid Gazi'nin gerçekleştirdiği mucize ve alametlerle ilgili olarak da bu ermişin Muhammed'in ümmeti arasındaki ününün, Aziz Antonio'nun Hristiyanlar arasındaki ününden daha yaygın olduğunu belirtmeliyim.

Bu kadar ünlü olan bir başka derviş de Hacı Bektaş'tır, adının anlamı "hacılara yardım edendir"; Hacı Bektaş, özellikle onun yardımını aldığı söylenen, hacıların büyük hayranlık ve saygı duyduğu bir ermiştir. Bunlar arasında bir de Âşık Paşa vardır;[45] adı "aşk" sözcüğünden gelen paşanın aşk üstadı olduğu düşünülür. Bu ermişin, eşlere doğum olaylarında, çocuk sahibi olmak istediklerinde, kavga ettiklerinde ve daha pek çok hususta yardım ettiğine inanılır. Elvan Paşa da kavga edenlerin barışmasını sağlar.[46] Söylenenlere göre kendisinden yardım isteyenlere kimi zaman genç bir adam kimi zaman da yaşlı biri olarak görünürmüş. Şeyh Paşa da acı çekenlere ya da bunalımda olanlara yardım eden bir ermiştir.

Benim kaldığım bölgede de ermiş olarak kabul edilen pek çok derviş bulunurdu; ancak bunlar pek bilinen kişiler değillerdi, yine de bunların mezarları büyük bir saygının kaynağı olurdu. Örneğin benim bulunduğum yörede oturan insanlar, yağmur yağması için, kuraklığın bitmesi için ya da herhangi başka bir sıkıntıda bu ermişlerin mezarlarında toplanır, onlar için adak adar ve dua ederlerdi. Böylece dualarının kabul olduğuna inanmak isterlerdi. Ben de bu tür törenlere bu yöreden insanlarla katıldım. Bu mezarlara taşıdıkları yiyecek ve içeceklerle bu ermişlerden menfaat sağlamayı amaçladıkları törenlerdi bunlar.

45 Gizemci ünlü bir şair olan Âşık Paşa'nın (1271-1332) *Garibname* adında çok tanınan bir şiir derlemesi vardır.

46 Aşık Paşa'nın oğlu olan Elvan Çelebi, bir edebiyat adamı ve gizemci bir derviştir. 1360 yıllarına doğru Çorum'da Mecitözü'nde ölmüştür. Türbesi halen burada bulunmaktadır ve çok ziyaret edilen bir türbedir –A. Y. Ocak, *La révolte de Baba Resul*, Ankara, 1989, s. 7.

Tüm bu ermişler arasında özellikle ikisi çok tanınır: Bunlardan biri Emir-i Çin öteki de Barthschun Paşa'dır.[47] Bu iki ermişle ilgili her iki bölgede de özellikle hayvanların ve hayvan sürülerinin korunması konusundaki doğaüstü yetenekleri anlatılır. Özellikle bu konuda Emir-i Çin'in yetenekleri övülür. Hanım efendim de bana sık sık sığırlarının korunmasıyla ilgili olarak bu ermişin kendisine yapmış olduğu yardımlardan söz etmiştir. Bu nedenle her sene efendim bu ermiş için belli miktarda tereyağını adak olarak sunar ve şöyle derdi, "Eğer adağımı yerine getirmeyi unutur ya da ihmal edersem başıma bir bela gelecektir." Ayrıca koyunları güttüğümde, eğer bir kurt yaklaşacak olursa bu ermişin adını anmamı öğütlerdi. Efendimin genelde anlattıkları konusunda suskun kalmak gibi bir niyetim yoktur. Örneğin bana şu hikâyeyi anlatmıştı: "Bir gün akşam olup da sürüler ahıra döndüklerinde, bir boğanın eksik olduğunu fark etmişler. Hemen o bölgede alışkanlık olduğu üzere çevredeki komşular çağrılmış ve herkes, avcılar gibi, ellerinde okları, yayları ve yanlarında köpekleri olduğu halde koşup gelmiş. Ormanın en uç sınırlarına kadar hayvanı aramışlar, ancak elleri boş dönmüşler, en ufak bir iz yokmuş. Ertesi gün otlakları da aynı biçimde aramışlar, ancak yine bir iz bulamamışlar. Üçüncü gün akşam olduğunda herkes bitkin düşmüş, hiçbir umutları kalmamış. O sırada efendim, tüm hayal kırıklığına rağmen, kalbinden şu dileği geçirmiş: 'Eğer hayvan bulunursa Emir-i Çin'in aşkına, hacılarla birlikte bazlama yiyeceğim.' O bunları düşünürken, boğayı bulmuşlar; boğa boynuzlarından bir ağaca saplanmış bir durumdaymış. Asıl şaşırtıcı olan da aynı yerden üç gün boyunca sık sık geçmiş olmalarıymış ve bu süre içerisinde vahşi

47 Bu iki ismi, Hasluck da, *Tractatus*'un on beşinci bölümünü çevirirken tanımlamaktan kaçınmıştır. Bu nedenle bu iki isimle ilgili sadece hassas yaklaşımlarda bulunabiliriz: "Barthschun" *Bakşi* adıyla ilişkili olabilir, *bakşi* "şaman" anlamına gelmektedir –Mélikoff, *op.cit.*, s. 18. Bunlar XV. yüzyılda Anadolu'daki Türkmenler arasında "gezgin müzisyenler ve şairler" olarak ünlenmişlerdir (*Encyclopédie de l'Islam*, "*Bahkshî*" maddesi). "Giovelmirtschin"e gelince bunun Hacı Bektaş çevresinde sık sık adı geçen *Emir-i Çin* adlı derviş olduğu düşünülebilir –A. Y. Ocak, *La révolte de Baba Resul*, Ankara, 1989, s. 85. Belki de *Emir-i Çin* adının başına bir de *veli* unvanı ekleniyordu.

hayvanların bu hayvana saldırmamış olmaları da olacak şey değilmiş. Bunun üzerine efendim oradakilere kalbinden geçirdiği dileği aktarmış ve herkes çok şaşırmış. Sonra hepsi Tanrı'ya şükretmişler ve evlerine sevinç ve neşe içinde dönmüşler; bunun nedeni sadece boğanın bulunmuş olması değilmiş aynı zamanda bir biçimde tanık olmuş oldukları mucizeymiş."

Bir de, sıkıntıda olduklarında yolculara yardım eden, Hıdrellez adında bir ermiş vardır. Tüm Türkiye'de o kadar saygı görür ki Hıdrellez'in yardımına koşmadığı ya da bu veliden söz edildiğini işitmeyen bir kişi bile bulmak mümkün değildir. Bu ermiş insanlara boz renkli bir at[48] üstünde, yolcu kılığında gözükür genelde ve başı dara düşen herkesin hemen yardımına gelir, bu kişi onu ansın anmasın. Tanrı'nın sevdiği bir kuldur ve pek çok anlatı bunu ispatlar.

Bu arada başka bir ermiş tarafından gerçekleştirilen bir mucizeden de söz etmek zorunda hissediyorum kendimi. Bu hikâye bana bu ermişin halen hayatta olan akrabaları tarafından anlatılmıştır. Bir zamanlar, benim bulunduğum bölgeye yakın bir yerde din adamları yaşarmış. Bu din adamları, sultana karşı entrika kurmakla alçakça suçlanmışlar. Öfkesinden deliye dönen sultan tüm din adamlarının yakılması emrini vermiş. Başlarında bulunan kişi, Tanrı'nın önünde masum olduklarına dair yemin etse de, kendisinin ve arkadaşlarının suçsuz olduğunu iddia edip pek çok kez özür dilese de sultanın öfkesini dindirememiş. Sonra sultanın gözleri önünde hepsinden önce ateşli kazığa çıkmış. Bu kazıkta öylece bağlı olarak etraftaki her şey yanıp kül olana ve ateş sönene kadar kalmış. Böylece sultanın öfkesini yatıştırıp arkadaşlarını da korkunç bir ölümden kurtarabilmiş. Ayrıca bu kahramanlığıyla hem kendinden sonrakilere hem de tüm halklara dinin güzel bir örneğini de bırakmış olmuş. İdam kazığına çıkarken ayağında olan sandaletleri de onun gibi hiç hasar görmemiş; bu sandaletler bugün hâlâ aynı biçimde korunmaktadır ve hakikatin bir kanıtı olarak sunulmaktadır.

48 Aziz Georges ve Hacı Bektaş'ın atları da boz renklidir – *Vilayet-nâme*, Ed. A. Gölpınarlı, İstanbul, 1958, s. 91: *boz bir at.*

Tutsak olduğu dönemlerde yaşadığım bölgeye yakın bir bölgede yaşayan ve pek çok mucizesinin sürekli olarak anlatıldığı bir adam daha biliyorum. Bu ermişin ünü o kadar yayılmıştı ki insanlar ne zaman bir araya gelseler ondan söz ediyorlardı; ermiş kaybolan ya da çalınan eşyalar hakkında açık ve net bilgiler veriyordu, öyle ki bu bölgedeki tüm hırsızlar ve eşkıyalar işsiz kalmışlardı. Kimse de bu biçimde ortaya çıkmaya cesaret edemiyordu. Bu hırsızlar, ermişe hiçbir kötülük de edemiyorlardı.

İnsanı hayranlık içinde bırakan başka bir ermiş daha vardı: Bu ermiş kendisini görmeye gelenlerin en mahrem sırlarını yüzlerine hemen oracıkta vuruyordu, hatta bazılarının bu sırlarından kendisinin bile haberi olmuyordu. Bu ermişin doğaüstü ünü nedeniyle kurtuluşumdan sonra onu görmeye karar vermiştim. Ancak, dönüşüm için çok kaygılandığım, ülkeyi terk etmekle ilgili türlü güçlükle uğraştığım ve duyduğum her şeyden uzaklaşmaya çalıştığım için onu görmeye gitmedim. Belki de böyle olmasını Tanrı istedi, çünkü imanınız derinden sarsılmadan bu tür şeyleri görmeniz ve bunları yakından incelemeniz mümkün değildir.

Nefes oğlu olarak adlandırılanlara gelince, daha önce de sözünü ettiğim gibi, Bursa adı verilen şehirde bunlardan bir ya da iki tanesi bulunurdu her zaman. Bu ermişlerin saçlarının bir tutamı ya da giysilerinden bir parça hastaları iyileştirmeye yeterli olurdu. Doğaüstü yollarla dünyaya geldikleri anlatılır, erkek tohumu olmadan doğdukları söylenir. Bu nedenle bu ermişlerin tüm eylemleri ve tüm yaşamları doğaüstü olarak karşılanır ve hayranlıkla izlenirdi. Daha önceki bölümde bu konuyla ilgili çok uzatmadan birkaç örnek verdim zaten.

ON ALTINCI BÖLÜM

Kimi Gerekçeler Bir Hristiyan'ın İnancından Dönmesi İçin Yeterli Gelirse

Bir gün bana, "Eğer Tanrı'nın inayeti seni korumasaydı, seni, İsa'ya olan inancından döndürecek ve dinini inkâr edecek kadar duygulandıran ne olurdu?" diye sorarlarsa, bu soruya kısa bir cevap vermek için, önsözde anlatmaya başladığım bahtsızlığımın hikâyesine, birkaç unsuru daha eklemek isterim. Denizin öte taraflarından gelen köle tüccarları, Edirne'de beni ilk köle tacirlerimden satın aldıktan sonra, Bergama'daki bir çiftçiye sattılar. Bu çiftçinin bana karşı olan gaddarlığı, beni kaçıp kurtulmak konusunda türlü yollar düşünmeye itti. Hatta bu adamın kötülüğü nedeniyle çok çabuk İslam inancından dönmüş ve İsa'ya olan inancım kuvvetlenmişti. Her ne kadar çok uzak diyarlara sürülmüş ve dünyanın öteki bölümünden ayrı düşmüş olsam da, Tanrı'nın yardımını alacağımdan kuşkuya düşmedim ve kaçış planları yapmaya başladım. İlk kaçış denememden sonra, yakalanıp eve geri getirildiğimde, efendim, neden olduğum öfkesini dizginlemeyi başardı ve beni affetti ancak beni tehdit etmekten de geri durmadı: Eğer bir kere daha aynı hatayı tekrarlarsam kendimi şu an göreceğim cezanın iki katına hazırlamalıydım. Bu tehdidiyle beni dehşete düşürmekle kalmamış –artık yaşamaktansa ölmeyi istiyordum– en kısa sürede ikinci kez firar etmeye de teşvik etmiş oldu. İkinci kaçış

denememden sonra bu çiftçinin bana yaptığı işkenceyle ilgili olarak sadece şunu söyleyebilirim: Daha önce tehdit ettiği cezayı bana uygulamakla kalmadı, bana, birini öldürmeden, yapılabilecek tüm işkenceleri hiç merhamet göstermeden, acımasızca yaptı. Üstelik beni zincire vurdu ve zincirlerimi, ancak akrabalarından iki hanım araya girip de benim bir daha kaçmayacağıma dair güvence vermelerinden sonra çıkardı.

Ama ben tüm bu işkenceleri ve acıları küçümsemeyle karşıladım; ancak üçüncü kez kaçmaya teşebbüs edip yakalanırsam ölümlerden ölüm beğenmem gerekeceği konusunda da hiçbir kuşkum kalmamıştı. Bunun üzerine kendimi, daha önce sözünü ettiğim sahte köle tüccarlarına hiç çekinmeden teslim ettim. Bu köle tüccarları da beni efendimden kurtardıktan sonra, dört ay içinde farklı yerlerde tam üç kere sattılar. Ardından olabilecek en uzak diyarlardan birinde salıverdiler. Bundan sonraki beş yılda, korkunç bedeller ödeme uğruna ve büyük çabalar sarf ederek olabilecek tüm kaçış yollarını denedim; son, yani sekizinci denememden sonra, son efendimin evinde tüm umutlarım tükenmiş ve Tanrı tarafından terk edilmiş bir haldeydim. Düşüncelere daldım, kırılmış ve tükenmiş bir durumda, çaresiz bir halde "Aslında bugüne kadar bağlı kalmayı sürdürdüğün din," dedim kendi kendime, "Tanrı'nın hoşuna gitmiş olsaydı seni kendi kaderine terk etmemiş olurdu ve en sonunda onun yardımıyla özgürlüğüne kavuşmuş olurdun. Özgürlüğe giden tüm yolları senin elinden aldığına göre belki de dininden dönmen ve bunların dinlerini seçmen ve selamete böyle kavuşman hoşuna gidecektir." O günden sonra kendim için yazmış olduğum ve büyük bir sabırla sürekli okuduğum mezmurları ve duaları ihmal etmeye başladım. Türklerin dualarını ezberlemeye ve ibadetlerini öğrenmeye koyuldum. Esaretimin beni zorunlu kıldığı hizmetler elverdiğince gece ya da gündüz ibadetlerini izlemeye ve anlamaya çalıştım. Sonrasında da daha önce sözünü ettiğim din adamlarının öğretileri üzerine daha derin düşünmeye başladım. Bu öğretiler, bu dinin yasalarının belirlediği törenlere ve ayinlere ruhanî bir anlam yüklüyorlardı. Aslında bir açıdan da İsa'nın dinini de doğruluyor, bu dine destek oluyorlardı. Sürekli aklımı meşgul eden bu derin

düşünce dönemi ve altı ya da yedi ay süren kararsızlık ve belirsizlik sürecinden sonra, Tanrı'nın yardımıyla tüm ruh halim aniden değişti. Bu dinin tüm ibadet ve dualarına arkamı döndüm ve yeniden dualarıma yöneldim ve çok daha güçlü bir sevgiyle Hristiyanlık inancına bağlandım. Sanki kaybedilip de bulunmuş bir drahmi gibi inancıma asıldım ve onu eskiden olduğundan çok daha büyük sadakatle muhafaza etmeye başladım. Sonrasında özgürlüğüme kavuşana kadar geçen on beş yıl boyunca inançlarıma o kadar bağlı kaldım ki ne iç ne de dış hiçbir neden inancımı sarsamadı. Bundan sonra duyduklarımı ya da gördüklerimi artık şeytanî rüyalar ve hülyalar olarak yorumlamaktaydım. Kararsızlık ve belirsizlikle geçen bu kısa süreden öyle bir ders aldım ki Türklerin arasında yüz yıl kalsaydım bile Tanrı'nın bağışlayıcılığı ve yüceliği sayesinde Hristiyan diniyle ilgili en ufak bir kuşkuya kapılmaz, inancım sarsılmazdı.

Bu örnekten yola çıkarak herkes kendine göre bir sonuç çıkarabilir: Tüm bu gerekçeler, bir biçimde, inancına sadık bir Hristiyan'ın aklını ve ruhunu karıştırabilir, elbette Tanrı bu deneyimden ders çıkarması için izin verdiği müddetçe. Ancak bu gerekçeler hiçbir biçimde ne İsa'ya olan inancı sarsabilir ne de selamete kavuşma umudunu kaybettirebilir. Benim aklımın karışmış olmasının nedeni selamet umudunu kaybetmiş olmam değil, özgürlüğüme kavuşabileceğim konusundaki umudumu yitirmiş olmamdı. Selamete kavuşabilmem için Tanrı'nın bu dini kabul etmemden hoşnutluk duyacağını sandım, çünkü beni öteki inancımdan ayırmıştı; madem bir inancım beni terk etmişti, belki de ötekini kucaklamalı ve selameti bu dinde aramalıydım diye düşünmüştüm. Ama dininden dönen kâfirler bu şekilde davranmazlar! Bilmem hangi aldatıcı neden yüzünden bu dinin ağına düşmezler, onları inançlarını reddetmeye iten bunların kendi günahkâr ruhları ve kötülükleridir. Bir dini başka bir dine inanmak için reddetmezler, inandıklarını söyledikleri dine de ancak görünüşte inanmış oldukları için başka bir dini kàbul etmek, bu dine inanmak gibi de bir niyetleri yoktur. Bunlar, kuralları daha katı olan dinlerinin, kendi kötülüklerini uygulamalarını engellediğini düşündükleri için daha özgür ve serbest olduğuna inandıkları öteki dine dönmüşlerdir. Böylece istedikleri

kötülüğü gerçekleştirmekte özgür kaldıklarından, lanetli vicdanlarının üstüne bir örtü çekmekte ve böylece şeytanın tüm sapkınlıklarına alet oldukları bir yaşam sürebilmektedirler. Kötülüklerini istedikleri gibi gerçekleştirebildikleri için de bu sapkın dine karşı koyulmaz bir biçimde çekilmektedirler. Çünkü Ulu Yaratıcı Tanrı, en ufak bir selamet umudu olan hiçbir kulunun hakikat yolundan ayrılmasına ve sapkınlığa teslim olmasına izin vermez. Çünkü kimi gerekçelerden ötürü ya da bunalıma düşerek yahut da türlü zorluklar nedeniyle İsa'nın dininden dönmeye itilseydik ben çoktan dinimden dönmüş olurdum, olabilecek en ağır bunalımları yaşamış olan ben. Dininden dönmüş bir tek Hristiyan bile bulamazsınız. Her gün vaazlar sırasında ya da okumalarımız sayesinde, sadece güçlü yetişkinler olan erkeklerin değil, kırılgan ve zayıf bakirelerin ve hatta çocukların, en ağır işkencelerden geçirilseler bile, sarsılmaz bir inançla İsa'ya olan inançlarına bağlı kaldıklarını ve ömürlerinin sonuna kadar bu dine sıkı sıkıya sarıldıklarını duyuyor ya da okuyoruz. Bu örnekten sonra, biraz da ruhanî yetkililerin ne dediklerine kulak verelim. Peder Joachim, Vahiy'in on üçüncü babını yorumlayarak, bu konuda, "Kim Canavar'a denktir, vs." adlı yapıtında şunları söylemiştir: "O korkunç günde, dünya üzerinde oturan tüm insanlar, dehşet içinde, imanları tarafından paramparça edileceklerdir. Kilisenin huzuru içinde yaşamış olmalarına karşın, en ufak bir hakarete bile katlanamayanların nasıl olup da bu kırbaca dayandıklarını anlamak mümkün olmayacak. Canavar'ın sesi onlara ulaşmadan ve savaş nedeniyle delişete düşmeden çok önce bunlar zafere ulaşılacağı konusundaki umutlarını yitirmişlerdir, huzur döneminde sahtekâr bir biçimde ve boşu boşuna uydukları inançlarını yitireceklerdir." Ve Yuhanna mektubunda şunları yazar: "Pek çok insan bizi terk etti ama onlar zaten bizden değillerdi. Eğer bizden olsalardı bizimle kalırlardı." Bu yazı açık bir biçimde bu insanların İsa'nın inancını kabul ettiklerini ama aslında bu dine sarılmadıklarını, bu dinin gereklerini yerine getirmediklerini göstermektedir. Paulus da aynı noktaya gelir: "Bizi Tanrı aşkından kim ayıracaktır?" vb

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
İSMAİL PAŞA HALK KÜTÜPHANESİ
MÜDÜRLÜĞÜ

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Gerekçelerin Yorumlanması Üzerine

Gördüğümüz gibi hiçbir gerekçe bir Hristiyan'ın dininden dönmesi için yeterli değildir; şimdi yapabileceğimizin en iyisini yapalım ve bir müminin bu gerekçeleri nasıl yorumlaması gerektiğini açıklayalım. Çünkü Deccal'ın kilisesi bir bina gibidir ve bu binanın temellerinin nasıl da hakikatten yoksun olduğunu gördüğümüzde, tüm yapının çöküşünü izlemeye hazır olacağız.

Daha önceki bölümlerde gördüğümüz gibi, Müslümanlar inançlarını *"La ilahe illallah Muhammedun Resulullah"* diyerek gösterirler. Bunun anlamı bu sözlerden öncesinin ya da sonrasının olmadığı, tek bir gerçeğin olduğu bunun da başka bir açıklamaya ihtiyacı olmadığıdır: "Sadece tek bir Tanrı vardır." Bu sözlerde, Tanrı tapıncını başka dinlerin çıkarı için ve kendi kayboluşları uğruna nasıl saptırdıklarını açıkça görmekteyiz. Gerçek dinin ilerlemesini sağlayan ve onun çıkarına olan her ne varsa bu dinde yoktur. Aslında müminler gerçek Tanrı'ya bir tapınç adadıklarını şu ifadeyle doğrularlar: "İnanıyorum." "İnanıyorum" demek imanlarını ortaya koyar; bu ifade aracılığıyla büyük bir saygı duydukları, taptıkları Tanrı'ya boyun eğdiklerini gösterirler. "İnanıyorum" dedikten sonra "Tanrı'ya" şeklinde devam ettiklerinde taptıkları Tanrı'yla bir olmalarını sağlayan ibadetlere bağlılıklarını ve Tanrı aşklarını ortaya koyar

ve böylece Tanrı'yla tek vücut olurlar. Diğer unsurlarda yani Üçlü Teslis'in, Yaradılışın ve İnsanlığın Kurtuluşu'nun gizemlerinde, inananların herkesin selamete kavuşacağına dair olan inançlarını görürüz. Peki, bu kâfirler "Sadece tek bir Tanrı vardır." diyerek ne yapmak istiyorlar? Kötülüklerini yaymaktan başka bir şey değil elbette, zaten bunu, anlamı gizli de olsa babaları Lucifer'in sözlerinde de görebiliriz: "Göğe yükseleceğim ve Ulu Olan ile bir olacağım."

Ama bu Müslümanların şahadet cümlesinden belki de şu yan anlamları çıkarmalıyız: "Taptığım ve saygı duyduğum sadece tek bir Tanrı vardır." vb. Şimdi bu cümleden ne korkunç küfürler çıktığını birlikte görelim. Öncelikle bu kâfirlerin yöneticileri ve en üst düzey memurları sadece Tanrı'ya taptıklarını söylemektedirler. Oysa bunlar yapabildikleri ölçüde gerçek tapınca karşı mücadele etmekle kalmaz, dahası, insanları köle olarak tutsak ettiklerinde kendilerine Tanrı gibi tapınılmasını isterler. Bu durumda Tanrı'ya küfrettiklerini söyleyebiliriz çünkü Tanrı'ya karşı kendilerine atfedilen iktidarın güzelliklerini, Tanrı'ya küfrederek ve kendilerini Tanrı'nın düşmanı yaparak yozlaştırmaktadırlar. Din adamlarına gelince, bunlar güya bilgeliğe ulaşmışlardır; bu din adamları türlü hilelerle müminlerin ruhlarını saptırmaktadırlar. Peki, bunlar sadece tek bir Tanrı'ya inandıklarını söylediklerinde, Tanrı'nın oğlunun adını küfürle kirletmiş olmuyorlar mı? Peki, gerçek Tanrı tapıncına saldırdıklarında ve kendi çılgın ve sapkın öğretilerini öğretmeye kalktıklarında kendileriyle birlikte müminlerin de ruhunu kayboluşa götürmüyorlar mı? Belki de dervişleri, sözde din adamları daha az sapkındır; bunlar, aslında, Tanrı'yı onurlandırdıklarını söylediklerinde sözde erdemlere bağlılığı ve şeytanın zekâsını tercih etmiş oluyorlar, hakikatin gerçek ifşacısı ve gerçek esinleyici Kutsal Ruh'a küfrediyorlar, gerçek Tanrı tapıncını yok etmek için kötülük ruhuna bulanmakta acele ediyorlar.

Şimdi, gerçekten Tanrı'ya tapan biri, bu şeytanî dinin nasıl da kötülük üzerine kurulduğunu görecektir. Hristiyanlığı mahvetmeye çalışan bundan önceki dinler, Hristiyanlıkla çatışmış, boyun eğdirmeye çalışmış; kimisi de tüm zamanını Tanrı tapıncını

yok etmekle geçirmiştir. Ama kilisenin duaları sayesinde, aralarından hiçbiri, kötülüğü somutlaştırmayı başaramamıştır. Bu nedenle Vahiy'de şeytan, bugüne kadar kilisenin duaları sayesinde yıldırılmış, zincire vurulmuş olarak betimlenir. Ancak kendinden öncekilerden daha da başarılı olan bu din, o kadar çok kötülüğü somutlaştırmıştır ki kilisenin duaları selamete kavuşmada yeterli gelmez olmuşlardır. Böylece engellerinden sıyrılan ve zincirlerinden kurtulan şeytan, kendi kötülüğünü her türlü yolla geliştirebilmiş, günahkârların ruhlarına gizlenmiş olarak kendine gizliden gizliye tapınılmasını dahi sağlamıştır ve hiç kuşku yoktur ki kısa bir süre içinde de insanların doğrudan kendisine tapmasını sağlayacaktır..

Tanrı'nın bu dinden, önceki dinlerden çok daha fazla nefret ettiğini gösteren üç işaret vardır; şimdi bunları inceleyelim. İşte ilk işaret: Tanrı, bu dinin Tanrı'nın tapıncını yozlaştırmasına izin vermiştir; Tanrı'nın nefreti de onun, günahkârların kendisine tapmasındansa putlara tapmalarını ve gizemlerinden haberdar olmamalarını tercih etmesinde oldukça açık bir biçimde görülmektedir. Putlara tapmak, Tanrı'ya sahtekârca tapınmaktan çok daha küçük bir günahtır. Çünkü eğer pek çok putperest İsa'nın inancını kabul etmiş olsaydı daha önce de dediğimiz gibi, Tanrı'ya yalandan inananlardan hiçbirinin İsa'nın inancına dönmüş olmasını görmemiz mümkün olmazdı. Dininden dönen birine rastladığımızda da bunu, özellikle o dönemde, doğal bir olayın sonuçlanmasından daha çok bir mucize olarak görmemiz gerekir.

Bu konuda Tanrı'ya küfür konusunda üç seviye olduğunu belirtmek gereklidir. Bunlardan ilki küçük düşürmedir; bu seviye, Tanrı'nın selameti dışında yaşayanların ve kâfirler ya da ölümcül günahları işlemiş olanlar gibi Tanrı'nın öfkesini ve nefretini üzerlerine çekmiş olanların seviyesidir. Bunlar, kendi iradeleriyle ve pişman olarak, Tanrı'nın yoluna dönebilirler. İkinci seviye hakarettir; bu seviyede olanlar, hiç durmadan günahlarına günah ekleyen ve Tanrı'nın küçük gördüğü kişilerdir: Bunlar sapkınlar, ikiyüzlüler, yalandan inananlar ve bu türden insanlardır. Bunlar Tanrı'nın adını kötüye kullanırlar ve öfkesini

üzerlerine çekerler. Bu öfkeyi de kendileri dindiremezler; birilerinin bunların adına araya girmesi gerekir. Üçüncü seviye ise Tanrı'nın küçümsediklerinin yanı sıra Tanrı'nın hor gördükleridir. Bunlar da Tanrı'nın zaferine halel getirmeye çalışan ve kötülüğü muzaffer kılmak isteyen umutsuzlardır. Şeytan bunların ruhları üzerinde yenilmez bir etkiye sahiptir ve onları o kadar uzağa fırlatır ki Tanrı'nın öfkesini çekerler. Bunlar hiçbir biçimde Tanrı'nın yolunu bulamazlar, ne kendi başlarına ne de başkalarının aracılığıyla. Sadece mutlak ve sonsuz olan Tanrı'nın affediciliği sayesinde doğru yol bulunabilir. Bizim tarikatımızdan olan ve pek çok Sarazen'i dinden döndüren Aziz Vincent'in[49] dediği gibi, ilk zamanlarda bu dinden pek çok cehennemlik, İsa'nın inancını kabul etmiş olsa da, günümüzde, edindiğim izlenimlere göre bunların günahları o dereceye ulaşmıştır ki, şeytanın yenilmez gücüyle cesaret bularak, Tanrı'ya küfürde ikinci seviyeden üçüncü seviyeye geçmişler ve böylece Tanrı'nın gazabını üzerlerine çekmişlerdir; artık öyle günaha bulanmışlardır ki, kendilerinin çabası ya da başka herhangi birinin onları yükseltme girişimiyle selamete kavuşma umutları hiç kalmamıştır diye düşünüyorum. Eğer bir biçimde selamete kavuşmuş birini görürsek bunun yirminci bölümde anlatacağım gibi bir mucize olduğunu düşünmeliyiz.[50]

Tanrı'nın öfkesini gösteren ikinci işaret, kutsallığın tezahürü ve sözde mucizeler ve alametler yaratılmasıdır. Aslında, doğru yolda olanlar, Tanrı'nın onlara bahşetmiş olduğu nimetlerin bolluğunun farkındadırlar ve Tanrı'ya zaten vermek durumunda oldukları onuru vermek için, doğaüstü deneyimler görmek peşinde olmadıkları gibi, bu tür alametlere de ne açtırlar ne de ihtiyaçları vardır. Bu günahkârların karmakarışık arzularından kaynaklanan ve kibir dolu övgülerle ve zaferlerle ululadıkları fetihlerinin getirdiği sözde mucize ve alametlerden böbürlendiklerini gördükçe, haklı bir biçimde, Tanrı'nın

49 Aziz Vincent Ferrier (1350-1419): Mağribiler ve İspanya'daki Yahudiler arasında yaşayan ve onları dinlerinden döndürmek için vaazlar veren ünlü Dominiken vaiz.

50 Aslında 21. bölümde söz edilecektir.

öfkesinin ve gazabının açık bir işaretini daha gördüğümüzü düşünüyorum. Çünkü böylece bu günahkârlar, azizlerin gerçekleştirdikleri gerçek mucize ve alametlerden yüzlerini dönmektedirler. Böylece Tanrı'nın lütfunu azaltmakta, Tanrı tapıncının gizemlerini ve kutsallığını yok etmekte ve lanetlerin en kötüsüne çarptırılmaktadırlar.

Üçüncü işaret, 13. bölümde ve bu bölümde daha önceki satırlarda söz ettiğim diğer işaretlerle karşılaştırıldığında, bu dinin oldukça eskilere dayanıyor olmasıdır.[51] Başka hiçbir din, bu din gibi, Tanrı'ya yapılan küfürden Tanrı'nın küçümsemesine, Tanrı'nın küçümsemesinden Tanrı'nın hor görmesine geçmemiştir. Ancak bu din henüz hedefine ulaşmamıştır. Küçük görülmede ne kadar aşırıya kaçmış olsalar da hor görülmenin daha henüz başındadırlar. Bu dinin ilk zamanlarını düşündüğümüzde bunun nerelere kadar varacağı konusunda bir fikir edinebiliriz, bir sonraki bölümde göreceğimiz gibi. Elbette bağışlayıcı ve esirgeyici Tanrımız gazabının bu üç işaretini açıkça göstermez bize. Bununla birlikte Tanrı'nın gazabından o kadar eminiz ki, bu kâfirler kötülüklerinin doruğuna ulaştıklarında onlar hakkında bir yargıya varmak durumunda kalacak, böyle bir gereklilik doğacaktır. Gerçekten, her şeyi yaratan Tanrı'nın tapıncı yok edilirse tüm yaratılanlar ayaklanacak ve Yüce Hâkim'in düşmanlarından intikamını almasını talep edeceklerdir. Elbette Tanrı tapıncının yok edilmesinden söz ettiğimde bunun tezahürlerinin bu tür bir tehdit altında olduğunu anlatmak istiyorum, yoksa özüne hiçbir biçimde zarar gelmez. Tanrı tapıncının yüceliğini kutsamak için törenler ve ayinler gerçekleştirmek üzere hiçbir yer bulunamayabilir örneğin; Tanrı izin verdiği sürece bu olabilir ve bu da ancak cehennemliklerin kötülüklerinin bir sonucu olur. Bunlar Tanrı'yı yenebildiklerini ve tapıncını tamamen yeryüzünden silebildiklerini düşünebilirler. Ancak Tanrı tapıncı, en önemli tezahürleri ve özüyle, mahşere kadar yeryüzünde yaşayacaktır. Hatta bu tapınç öyle gelişecektir ki yargılama günü olan mahşerin seçilmişleri kendilerinden önceki

51 Aslında 11. bölümde söz edilmiştir.

azizlerin tüm mükemmelliğine sahip olacaklardır. Bunlar mağaralarda gizleniyor olsalar da, sayıları çok az olsa da gerçek ve daim Tanrı'ya tapacaklar, O'nu ululayacaklardır.

Kilisenin hiçbir duasının cehennemliklerin yardımına koşamayacağıyla ilgili daha önce söylediklerime gelince, şehitlik, diğer tüm kefaret ibadetlerinde olduğu gibi, tamamen gönüllü olarak ve isteyerek kabul edilen ve arzulanan bir kefaret türüdür. İşte bu nedenle pek çok aziz aslında kendi katillerinin kılıçları altında acı çekmemişlerdir, çünkü onlar olabilecek en ağır işkenceye dayanmaya hazır ve acı çekmeye gönüllüydüler. Bu nedenle de şehitlik tacından yoksun bırakılmadılar. Bu şehitlerin katilleri onlara aslında büyük bir hizmette bulunmuş, onlara bir anlamda yardım etmiş oldular, hatta, bu azizlerin olabilecek en şerefli mertebeye yükselmelerini sağlayarak bunun vesilesi oldular. Hatta neredeyse onların yardımı sayesinde Tanrı tapıncı mükemmelliğin en son mertebesine yükselmiş oldu. Sadece şehitler değil tüm kilise erbabı da diğer tüm cehennemliklere olduğu gibi, minnet borçluymuşçasına bu katillere dua eder. Bu dualar duyulmuştur ve bu nedenle de içlerinden büyük bir kısmı İsa'nın dinine geçmişlerdir. Dolayısıyla tüm putperestler imanın gerçek yayıcıları olmuşlardır. Dünya adaletine değil de tanrısal adalete bağlı olduğu sürece işte gerçek yargılamanın eseri budur. Bu adalet, yasaların getirdiği düzenlemeler aracılığıyla değil ama ilahî düzenlemeler aracılığıyla gerçekleşir ve bu düzenlemelerin öngördüğü cezalara dayanabilmek ya da üstesinden gelebilmek mümkün değildir. Bu cezalar Tanrı'nın izni ve iradesiyle verilirler. Bir katil ile erdemli bir ruh arasındaki fark birinin sadece araç olmasıdır; aralarındaki fark eylemde bulunan ile bu eylemin sonucuna katlanan kişiler arasındaki farktır. Buradan çıkan sonuç da minnet borcunun, ne kadar az olsa bile, gökten gelen hizmetlerle ödendiğidir, tıpkı erdemli ruhların kendi katillerine ödedikleri gibi. Kilise dualarında "Sen bizim günahlarımızı affet, bizim, bize karşı günah işleyenleri affettiğimiz gibi" dediğinde, bu sözler cehennemlikleri kurtarmaz çünkü kilise onlara hiçbir şey borçlu değildir. Aslında bu katiller, erdemli ruhlara karşı büyük günah işleyemezler, çünkü

onlara en ufak bir zarar veremedikleri gibi onlara iyilikte de bulunamazlar. Bu katillerin günahı, kendilerini günaha ve lanete doğru çeken dinden dönmüşlerle artar. Kilise, dualarıyla bu cehennemliklerin önlerindeki engelleri kaldırdığı için şeytan da zincirinden boşalmış, yeni bir güç kazanmış ve insan doğasından intikam almaya kalkmıştır. Ruhların yitişi için, bu günahlar aracılığıyla gerçekleştirdiği tüm işlerde bunu açıkça görebiliriz.

Her ne kadar serbest iradeye dayanmasa bile bu yargılamanın sonuçlarının takdire değer olduğunu, doğal hileler kullanarak nasıl doğaüstü sonuçlara ulaştığını, 18. bölümde, ilahî düzenin durumundan ve gücünden söz edeceğimiz bölümde anlatacağız.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Ana İlkeleri Göz Önüne Alındığında Bu Dinin Vadettiği Büyük Gelecek Üzerine

Eğer, daha önceki bölümde dile getirdiğim gibi, bu din, önce Tanrı'nın kendisini küçümsemesine neden olup bir fırını alevlendiren ateş gibi Tanrı'nın aşağılamasına maruz kalmış ve Tanrısal intikamın bakanı, şeytan, kafesinden kaçan bir aslan gibi, silahlanmış ve tüm kötücül gücünü donanmışsa onun sonsuz öfkesinin şiddeti karşısında kim direnebilir, karşı koyabilir ya da bu tür bir celladın diktatörlüğüne kim dayanabilir? Kuşkusuz şeytanın gazabı o kadar iğrenç ve neden olduğu fırtına o kadar korkunç olur ki göğün tüm katları sallanır, yer en derin katmanlarına kadar inler ve tüm yıldızlar korkudan tir tir titrer, denizler ve okyanuslar en diplerinden sallanırlar. Ve bu büyük karmaşa ve buhran yaradana ulaştığında, yaratılan her mahluku titremeler alır çünkü onlar, yaradanın bu kadar cani ve korkunç bir celladın üzerinde ne kadar büyük bir güç elde ettiğine şahit olurlar ve ne kaçacak bir yer ne de sığınacak en ufak bir umut kalmıştır; bilinmeyen duyguların esaretinde altüst olmuş bir halde her yaratılan içinden yıkılır ve yok olur.

İşte bu nedenle mümin ruh, bunca acının başladığı günden bugüne kadar duydukların ve maruz kaldıkların yüzünden kendini kapıp koyuverme; tüm imanın ve umudunla hazırla ruhunu,

iyilikseverliğin tüm nimetleriyle yoğur zihnini, İsa'ya olan inancını kuvvetlendir; böylece yakın gelecekte ortaya çıkacak olan aşağılık eserler seni sarsmasın; bu aşağılık işlerle kıyaslanınca bugüne kadar önem verdiğin tüm o bahtsızlıklar sana avuntu gibi gelecektir.

Belki de Türklerle savaştın ve zaferlerine tanık oldun ya da onlarla ilgili anlatılanları dinledin ve hayran oldun; ama bil ki bunlar aslında tüm kötülüklerin başlangıcıydılar. Bekle biraz, bu dinin ne kadar korkunç bir güç kazanacağını ve ne kadar büyük zaferlere imza atacağını göreceksin yakında. Öyle ki ne Büyük İskender'in zaferleri ne de dünyaya boyun eğdirmiş Romalıların fetihleri onlarınkiyle kıyas kabul edecektir. Çünkü artık söz konusu olan İskender'in ya da Romalıların yaptığı gibi sadece bedenleri öldürmek değil dünyanın dört bir köşesindeki tüm bedenlerin ve tüm ruhların sonsuz ve evrensel bir biçimde yok oluşudur.

Aynı biçimde, sen de gördün, Türkler dinlerini yaymak ve geliştirmek için ne kadar azimli ve hırslılar. Ama daha büyük bir tutkuya ve azme tanık olacaksın. Gelecekte küstahlıkları ve saldırganlıkları o kadar artacak ki şeytanın yaktığı ateşle alevlenerek tüm insan ırkını kayboluşa itecekler, hatta gökteki azizlerin şaşkınlığına neden olacaklardır.

Sen onların nasıl olup da bu kadar büyüdüklerine şaşırıyorsun ama onların gelecekte ne kadar yayılıp büyüyeceklerini görebilseydin bugün gerçekleştirdikleri ilerlemenin senin için hiçbir anlamı kalmayacaktı. Gelecekte sayıları o kadar artacak ki, havadaki atomların ya da yeryüzündeki tozların hatta denizdeki kumların sayısını aşacak ve çekirgeler misali tüm dünyayı kaplayacaklar.

Hâlâ "Nasıl bu kadar insanı dinlerinden döndürüyorlar?" diye mi soruyorsun kendi kendine. Bekle de gör. Dünyanın her yerinden, her ırktan, her ulustan, her dilden insanların onlara katılmaya geldiğini görecek ve Tanrı'nın birkaç hizmetlisinin mağaralara saklandıklarına ve daim olan Tanrı'nın tapıncını korumaya ve bunun izinden gitmeye çalıştıklarına tanık olacaksın.

Bugün gerçekleştirdikleri sözde alamet ve mucizeler, kötülüklerinin birkaç küçük tohumundan başka bir şey değil, bunlar bize şeytanî güçlerinin hasadının nasıl olacağı konusunda fikir veriyorlar sadece. Şeytan, insan biçimine girip günahkârların ondan yeryüzünde kötülüğün tam anlamıyla gerçekleşmediği tek bir yer dahi kalmamacasına büyük bir aşk ve şehvetle talep ettiği tüm kötülükleri gerçekleştirmeye kendisini adadığında göreceğiz bunların hasadını. Göreceksin ölüler dirilecek, her türden hastalık hortlayacak, kalplerin tüm sırları ifşa olacak; yüzyıllar boyunca saklanan hazineler açığa çıkacak ve günahkârların istedikleri gibi gerçekleştiremeyecekleri en ufak bir alçaklık kalmayacak. Sahte kutsallıkları ve sahte dinleriyle öyle gösterişli eserler ortaya koyacaklar ki kilise babalarını ve hatta tüm havarileri geçecekler sanki.

Gelenek ve göreneklerinin ikiyüzlülüğü ve erdemlerinin sapkınlığıyla, gelecekte nasıl çoğalacaklarıyla ilgili söyleyeceklerime gelince: Tüm halkların bu kâfirlere atfettikleri değer ve onur o kadar artacak ki dünyanın başlangıcından sonuna kadar hiçbir şeyin onlarla kıyaslanamayacağı düşünülecek. Zaten hangi alanda olursa olsun sahte erdem söz konusu olduğunda kim onlarla yarışabilir ki? Çünkü içlerindeki kötülük, onları gerek dış görünüşleriyle gerek etkinlikleri gerek de davranışlarıyla o kadar güzelleştirmekte, hayranlık verici kılmaktadır ki hepsi de sanki tanrıymış gibi tapınılmaları gerektiğini düşünmektedirler.

İşte kendi düşüncelerime göre bu kötülük ağacının aşağılık meyvesini gösteren birkaç noktayı böyle yorumluyorum. Bu ağacı sımsıkı toprağa bağlayan köklerinin acısını fazlasıyla tattım ve sadece şimdi öngördüğüm olayların gerçekleşeceğini değil başka sayısız olayın da gerçekleşeceğini gördüm ve öğrendim (tabii bu sadece benim düşüncem kuşkusuz). Bu olayları anlatacak ne bir söz var ne de bunları tahayyül edebilecek bir dimağ. Hristiyanların bugün yaşadıkları bu gerilemeyi tam olarak ve tüm derinliğiyle anlamaya çalışan ve bu dinin gerçekleştirdiği ilerlemeleri kavramaya uğraşan bilgelerden hiçbirinin de gelecekle ilgili başka bir fikir sunacağını sanmam. Çünkü gözlerimizin önünde, Hristiyanlarda Tanrı tapıncına atfedilen özen ve ilgi öyle inanılmaz bir hızla azalmakta ve kötülüğün, kibrin

ve iman zayıflığının, Tanrı aşkına sırt dönenlerin ve kötülük taraftarlarının sayısı öyle artmaktadır ki tüm bunlar, iyi gözlemleyen biri için şeytanın hükümranlığı çoktan başladı ve çok kısa bir süre içinde tüm insanların zihnini ele geçirecek kadar yayılacak demektir. Hiçbir yerde Hristiyanlık dinine ait bir şey göremeyeceğiz. Her ne kadar görünüşte, Hristiyanlıktan bir şeyler hâlâ varlığını sürdürmeye devam etse bile –ama sadece ad olarak öz olarak değil– insanların içleriyle ilgilenen artık İsa değil şeytandır. Hatta artık Hristiyanlardan yani İsa Mesih yandaşlarından değil İsa karşıtlığından, İsa düşmanlarından söz edebiliriz ancak. Hristiyanların, kendi içlerindeki kötülük nedeniyle, Türkler gelmeden çok önce İsa'nın inancını reddettiğini görecek olan biri de hiç kuşkusuz bana bunların dinlerinden dönmeleri için başka hiçbir nedene ihtiyaç duymadıkları cevabını verecektir. Şu ana kadar işlediği kıyımların ve günahların büyüklüğünü görüp de kim bu düşmanın gelecekte sahip olacağı güç ve uygulayacağı şiddet hakkında bir kuşkuya düşebilir? Bizim bugüne kadar gördüklerimiz şu an öngördüklerimizin güvencesidir ve eninde sonunda onların eline düşeceğimiz ve hiçbir kaçış yolu da bulamayacağımız kaygısını taşımamıza neden olmaktadır.

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

Başka Gerekçelerin Anlamı Üzerine

Daha önceki bölümlerde temel olanın yani imanın anlamı üzerinde durduğumuza göre artık başka gerekçelerin de anlamı konusuna eğilmemizin zamanı gelmiştir. Bu konuya giriş olarak, gerekçelerin anlamları konusunda söylenen ya da söylenecek her şeyin özellikle sıradan insanlara yönelik olduğunu belirtmeliyiz; çünkü bunlar kendileri dışında gelişen olaylardan kolay etkilenmekte ve bunları da kendi duygu ve heyecanlarının ışığında değerlendirip yorumlamaktadırlar. Ancak her şeyi yargılayabilen ve kimsenin yargılayamayacağı bir ermişin, bir azizin hiçbir biçimde bu tür açıklamalara ihtiyacı yoktur. Dışımızda gelişen tüm olaylar hem kötülükle hem de iyilikle ilgili olaylardır. Bu olayların niteliğini belirleyen bunların gerçekleşme niyetleridir. Eğer niyeti bilirsek bir kimsenin eylemlerinin nereye varacağını hesaplamak kolay olacaktır. Sahip olunan niyet ışığında baktığımızda, Hristiyanlarda Tanrı'ya, Türklerde de şeytana tanık oluruz. Ancak dünyanın yaradılışından bu yana Tanrı her zaman şeytanı kötülüğünden dolayı cezalandırmıştır ve kiliseye karşı işlenen kıyımlar ve suçlar ne kadar şiddetli ve acımasız olursa kötülüğü yenmek için Tanrı'nın kiliseye atfettiği zafer ve kazanç da o kadar büyük olmuştur. Bununla birlikte dünyanın yaradılışından beri, kiliseye karşı yürütülen hiçbir kıyım bunların ayarında olmamıştır, özellikle kötülük ve şeytanî

kurnazlık açısından bugüne kadar kiliseye bu dinin verdiği zarardan daha büyük zarar veren bir din de olmamıştır.

Şimdi daha açık bir noktaya gelelim ve bu dinin zaferleri konusunda Tanrı'nın ve şeytanın koyduğu niyetlere bir bakalım. Şeytan Hristiyanları katletmek, köle yapmak ve türlü acılar çektirmek için Türkleri kullandığında, Hristiyan inananları türlü korkularla yüzleştirip türlü belalarla karşılaştırdığında, hapislere attırdığında ve köle pazarlarında mal gibi sattırdığında, kısacası Hristiyan müminleri türlü aşağılanmalara maruz bıraktığında, acılar, işkenceler ve türlü sefalet çektirdiğinde –tüm bunları yaptığında, şeytanın niyeti elbette her yerden Tanrı tapıncını silmek ve insanoğlunun selamete kavuşmasını engellemektir. Büyük bir güce kavuştuğu için de Tanrı'dan intikam alabileceğini düşünür. Tanrı'nın niyeti ise çok farklıdır çünkü Tanrı tapıncının ortadan kalkmasını değil tam aksine daha da yayılmasını ister. Lütfuna –bir zamanlar lütfuyla kiliseyi güzelleştirmişti– imanın zaferinin inayetini de eklemek ister, bir gelin gibi süslemek ister kilisesini. Kilisesini, herhangi bir küfürden gelebilecek en ufak bir leke en ufak bir kusurdan arınmış bir şekilde herkese göstermek ister. Tanrı bu niyetlerini de insan iradesini güçlendirerek gerçekleştirmek arzusundadır. Böylece şehvetin uyarılarının yerini, ruhun ve imanın uyarılarının almasına çabalar ve insanların kalbinden günah eğilimini söküp atmayı diler.

Bunu daha ayrıntılı incelersek bir günahkâr öncelikle günah işlemeye niyet etmesi yüzünden cezalandırılır, ama tövbe ederse tüm günahlar silinir. Başka bir aşamada bir günahkâr, günaha karşı zayıflığı nedeniyle cezalandırılır ve tövbe, günahın ortadan kalkmasını sağlar. İşte bu nedenle üçüncü bir aşamada, günaha olan bağlılığı, günahı işlemedeki ısrarı yüzünden ceza görür, bunun amacı da erdemin günahın yerini almasını sağlamaktır. Dördüncü aşamada, tövbe aracılığıyla –ki bu tövbe günahın ya da bu günahın getirdiği cezanın değil de erdemin bir sonucudur– nasıl olur da günahkâr daha fazla övgüye layık olmaz? Sadece tek bir eylem sayesinde, günahın ve cezasının kaybolduğunu üstelik de değerin ve erdemin arttığını görüp de kim şaşırmaz? Aslında bunda şaşılacak bir şey yoktur; Göğün adil

düzenini düşününce daha sonra bundan söz edeceğiz. Bu sonuca ulaşmak için istenenleri ve bu istenenlerin niteliğini düşününce sadece Büyük Yaradan bunları bilir. Yaradan, doğaüstü bir eser için inanılmaz bir araç düzenlemiştir. Bu durumda Türkler istedikleri kadar zaferlerinden memnunluk duyabilirler: Hristiyan inanan bundan daha fazla memnunluk duymalıdır çünkü o, bu zafer sırasında, şeytanın gücünden uzak kalabilmiş, Tanrı'nın çocukları olarak özgür olmuştur oysa Türkler şeytanın hizmetine girmişlerdir ve sonsuzluktaki özgürlüğe de asla kavuşamayacaklardır.

Türklerin tutkularına gelince; insanoğlunun düşmanının, kâfirlerin kalbinde sürekli olarak nefret ve arzu ateşini canlı tuttuğunu unutmamak gerekir. Bu sönmeyen ateş, bu kâfirleri, müminleri katletmesi için teşvik eder. Oysa Tanrı, seçilmişlerin kalbinde, o çok kutsal sevginin ateşini canlandırır. Bu kutsal ateş, insana düşmanlarını bile sevdirir. Böylece bu seçilmişler düşmanlarına hizmet eder, onurlandırır, evlerini idare eder, kızlarını ve oğullarını büyütür, kendilerini tamamen onların hizmetine adar ve tüm bunları da en ufak bir ön yargıya kapılmadan yaparlar. Kendilerini düşünmeden, dayak ve işkencelere ve hakaretlere dayanır ve onlara layık görülen hiçbir küfre de en ufak bir önem vermezler. Gece ve gündüz gözyaşlarını yediklerine ve içtiklerine katık eder, Tanrı tarafından terk edilmiş oldukları için de günahkârlar önünde boyunlarını eğer, onlar önünde diz çöker ve hakaretlerden yorulmuş bir halde onlardan aman dilerler. Buna karşın bu bitmiş tükenmiş insanlara hiç dur durak yoktur; tarladan döndüklerinde bu kez de bağda çalışmaları gerekir. Tüm işlerini tamamladıklarında, en ufak bir işi bile atlamayıp hepsini bitirdiklerinde önlerine bir parça kuru ekmekle biraz su konulur; bu da çalışabilecek kadar güç toplamalarını sağlamak içindir. Köpekler gibi dışarıda ya da kapının ardında yatarlar ve efendileri, aşağılar bir tonla onlara emirler yağdırıp acele etmelerini söyler, başıboş kalıp zaman öldürmemeleri için de biraz olsun dinlendikleri bir anda hemen yeniden çalışmaya gönderir ya da yarım bıraktıkları işe gitmeleri için onları kovalarlar. İşte daha pek çok örneğin yanı sıra Hristiyan müminlerin katlanmak zorunda oldukları işkencelerdir bunlar. Bu

müminler Kutsal Ruh'un ateşiyle yanarlar ve düşmanlarına hizmet ederler, çünkü sonsuz zafere ulaşmak isterler.

Ancak bu dinden olanların nasıl da çoğaldıklarını anlatmak için günahkârların sayısı çoğaldıkça erdemlerinin zayıfladığı söylenebilir. Oysa seçilmişlerin sayısı azaldıkça erdemleri daha da artmaktadır öyle ki artık bunları saymak mümkün olmamaktadır, gökteki yıldızlar gibidirler. Çünkü insan ruhunda olduğu kadar bedeninde de inananların onurlarını yüceltmelerini sağlayacak güç ve bunu gerçekleştirmelerine meydan hazırlayacak olasılıklar vardır. Göğün düzeni şu ya da bu ana bağlı değildir, her anı ve zamanı kapsar; hem başa, hem ortaya hem de sona bağlıdır, aynı anda şimdiki zamanı, gelecek zamanı ve geçmiş zamanı kucaklar; hiç geç kalmaz, tartışılmaz, en aşağıdan en yukarıya uzanır ve en yukarıdan en aşağıya iner; bu düzende, niyet, algılama, kabullenme ve gerçekleştirme hepsi birdir, ayrı değil; özünde var olanlar olmayanı, belleğinde bilinenle bilinmeyeni, kudretinde yapılabilecek olan ve yapılamayacak olanı, iradesinde istenen ve istenmeyeni harmanlar; öyle ki bir yerde eksik olan başka bir yerde tamamlanır; eksik olan ya da bozuk olan hiçbir şey yoktur. Dolayısıyla mutluluklar ve mutsuzluklar, güzel olaylar ve kötü olaylar, acı gerçekler ve güldüren gerçekler, iyi ve kötü, insanın tutkuları içinde rolü olan her şey övülmeyi ve erdemi hak eder. Cehennemliklerin sürekli çoğalmasıyla bu güzel erdemlerin artmasını kim kıyaslamak ister? Elbette kimse!

Şimdi sözde mucizeler ve kehanetlerin anlamı üzerinde biraz duralım. Şeytanın bile –dış ve maddi gerekçelerle insanları tuzağa düşüremediğinde– insanlar meraklı ve öngörülü olduğu için sözde mucizeler yaratmaya ihtiyaç duyduğunu bilmemiz gerekir. Çünkü titiz bir avcı, avlarından her birine iştahına göre yem vermeyi bilir. Ancak kuşların önüne şeytanî niyetlerle atılan ağ boşa atılır. Cehennemliklerin okları, imanın kalkanına çarpar ve kendi kalplerine saplanır, onları kör eder; bu cehennemlikler öyle kör olurlar ki şeytanın yanılsamalarını Tanrı'nın tesellisi sanırlar. Bu nedenle bu günahkârlar bu saldırılardan zaferler elde ettiklerinde ve diğer tüm halklardan üstün olduklarını düşündüklerinde aslında ne olduklarını ortaya koyarlar:

Tanrı'nın kilisesine karşı yürütülen bu amansız, eşsiz savaşın kumandanları ve generalleri, insanoğlunun düşmanının neferleri. Tanrı'nın yardımıyla adil müminler, şeytanın soysuz aldatmacasından kurtulduğunda büyük bir zafer kazanmış olacaklar, göğüs göğse çarpıştıkları için de çarpışan ve zafer kazanan evrensel kilisenin zaferini belirten ilk tacın sahipleri olacaklardır. Daha sonra da cehennemliklerin, nasıl da bir anlık bir teselli için hangi umutsuzluk uçurumlarına yuvarlandıklarını görecekler ve öğreneceklerdir. Ve adil müminlerin bir zamanlar mahrum kaldıkları teselli, sonsuz cennetin bir ödülü olarak onlara yüz kat oranında geri dönecektir.

Peki, neye benzemektedir umutsuzluk, bir de buna bakalım. Bu cehennemliklerin yaşamı her türden teselliden o kadar uzakta ve her türden umutsuzlukla o derece sarmalanmıştır ki neredeyse doğanın en alt seviyesinde hatta doğaya tamamen karşıt bir biçimde yaşar gibidirler. Hiçbir biçimde saygı göremezler, herkes için alay konusu olabilirler; alay, küçümseme ve utanç vesilesi, yaşayanlar arasında bile görülmeyebilir, ölü sayılabilirler; küçümsenirler ve dışlanırlar sanki çamur gibi, çirkeflik gibi... ve tüm dünyada ayaktakımı olarak kabul edilirler. Bu cehennemlikler, insanlar tarafından yenilgiye uğratılmakla kalmamış aynı zamanda kendi tutkularına da yenilmişlerdir; üstelik kendilerini insan gibi görmezler hayvan gibidirler ve insan içine çıkamayacak kadar kafaları karışmıştır. Olabildiğince insanların gözünden uzak durmaya çalışırlar, utançtan kıpkırmızı kesilirler ve diğerlerinin nazarında aşağılık olduklarını düşünürler gerçekten. Hatta utançlarını daha da artırmak için Tanrı'nın da izniyle, utançtan karşılaşmak istemedikleri insanlar arasına davet edilirler. Ve oldu ki bunlardan biri, ne kadar küçük olsa da bir biçimde diğerleri arasında tanınırsa bunun nedeni teselli bulması değildir, aksine bunların en uç seviyedeki yozlaşmalarının ağırlığını biraz hafiflemek amaçlanır, ancak bunun nedeni de umutsuzluk uçurumunda hepten yitip gitmemelerini sağlamaktır. Gelecekte bir biçimde teselli bulacağı inancında olan biri, on kat daha fazla ödül alacağı beklentisindeki biri, bu kadar büyük bir umutsuzluktan bir çıkar gözetebilir mi? Elbette hayır!

Bu ikiyüzlülerin yapmacık kutsallıklarına ve dindarlıklarına gelince, şeytanın kutsallık ve dindarlık örtüsü altında, bu cehennemliklerin günahlarını gizlediği ve bunları gün ışığında görmenin ve lanetlemenin mümkün olmadığı söylenebilir. Öyleyse şeytan bunların içlerindedir; ruhlarının yitip gitmesi için olduğu kadar diğerlerinin de ruhlarının kaybolması için, bunların, kendi gözlerinde ve diğerlerinin nazarında iyi ve kutsal insanlar olarak görülmesi amacıyla dışarıdan nasıl gözükmeleri gerektiği konusuna özen gösterir. Ama bu ikiyüzlüleri sonsuz lanetlenmeye götüren başka bir şey daha vardır: Kendilerine zaferlerini gösteren unvanlar atfettikçe ve kendileriyle gururlandıkça aslında insanların karşısında diğerlerini yargılamış olmaktadırlar. Ancak Tanrı'nın önünde, diğerlerini yargıladıklarında, yargıladıkları ve kınadıkları kendileridir. En ufak bir sınıra ya da ölçüye uymadan başkalarının en ufak hatalarını abarttıklarında, Adil Hâkim'in nazarında, işlemiş oldukları büyük hatalar nedeniyle hangi cezaları hak ettiklerini de göstermiş olurlar. Oysa adil müminler neredeyse tüm yaratılanlar tarafından damgalanırlar ve herkesin açıkça şahit olduğu sefalet koşullarında yaşarlar; hem davranışları hem de düşünceleri hakarete uğrar. İnsan neredeyse onlara karşı gelmenin doğal olduğunu düşünür, çünkü herkesin sahip oldukları bunlardan alınmıştır. Örneğin gözlerini açık tutmak istediklerinde gözlerinden uyku damlar ve uyumak istediklerinde de uykuları kaçar; başka durumlar için de böyledir. Dolayısıyla doğa, onlara karşı diğerlerine karşı olduğundan daha serttir ve bu insanların sanki yedikleri ekmeği hak etmeyen insanlardan olduğunu göstermek ister gibidir. Hatta adil müminler herkes için vazgeçilmez olanların kendilerinden alındığına da şahit olurlar, sanki günahkârlardan ve cehennemliklerden daha kötüdürler. İyiliğe de kötülüğe de hizmet eden dört ögeden mahrumdurlar. Yaşamın tüm ruhları, soyut ve somut tüm özler, umutsuzlukları ve aşağılanmalarını daha da azdırır gibidir. Alçaktan daha alçak, zayıftan daha zayıf, cılızdan daha cılız, çirkinden daha çirkin, asabiden daha asabi, korkaktan daha korkak, maddiyata daha düşkün, basit insanlardır ve ayrıca başka her tür kusura da sahiptirler. Bu durumda, günahları ve kusurları gözler önüne serildiğine ve tüm

yaratıkların haberi olduğuna göre, bu basit ruhlar, öfkelenebilir ve bu durumdan şikâyet edebilirler. Bunların, Tanrı'nın mahkemesinin önünde, günah ve kusurlarının unutulması ve hoşgörüyü hak etmesi gerekmektedir ve tanrısal adaletin iradesine göre aşağıda, yeryüzünde, öteki küstahlardan ve aşağılıklardan daha fazla bunalanlar, acı çekenler, Tanrı'nın evinde ötekilerden daha fazla zevk ve mutluluk denizlerinde yüzmeli ve özgürlüğe kavuşmalıdırlar.

Türklerin gelenek ve göreneklerinde, görünüşte var olan, sadelik ve olgunluktan söz edersek dış görünüşte var olan her şeyin, tüm etkisini ve gücünü insanın içinden aldığını belirtmemiz gerekir. Dışarıdan gözlemlenen gelenek ve görenekler, kösnül, aşağılık ve dünyevî zevklere düşkün bir itkiyle gerçekleştirildiklerinde, ne kadar düzgün görünürlerse görünsünler skandala neden olurlar. Ama tam aksine, erdemli ve soylu bir itkiyle hayata geçirildiklerinde en dağınık en aşağılık görünen gelenek ve görenekler bile komşularının üzerinde belli bir etki yaratırlar. Cehennemliklerin âdetleri, başkalarının hoşuna gitseler bile, tutkularının zehriyle hem kendilerini hem de başkalarını bir değirmen taşı misali umutsuzluk uçurumuna sürüklemektedir. Oysa seçilmişlerin âdetleri, itkilerinin saflığı nedeniyle sahip oldukları tutkuların ağırlığıyla şekilsizleşmiş olsalar da, kötü görünseler de tanrısal düzen nazarında, bir tüy kadar hafif ve incedirler. Bunlar sayesinde, seçilmişler, kartallar misali, en yüksek doruklara ulaşır, en ufak bir hataya ve ön yargıya düşmeden tüm kibirlerin, hataların, korkuların ve yaşamın tüm tehlikeli kavşaklarının üstesinden gelebilirler.

YİRMİNCİ BÖLÜM

İnsanları Türklerin Sapkınlıklarından Döndüren Gerekçeler

Türkler arasında tutsak olan Hristiyanlar arasında üç tür insan vardır. Bunlardan ilki, yaşamlarını, Türklerin yarattıkları karmaşalarla ilgilenmeden ve onları anlamaya çalışmadan tam bir saflık ve basitlik içinde geçirirler. Türklerin kâfir olduğunu bilirler, bu yeterlidir. Bu nedenle tutsaklık koşulları el verdiğince ve yapmak zorunda oldukları işlerden fırsat buldukça kendilerini Türklerden uzak tutar, onlarla bir arada olmaktan kaçınır ve âdetlerinden uzak dururlar; Türklerin sapkınlıklarından etkilenmemeye çalışıp yapabildikleri ve bildikleri ölçüde İsa'nın dinine bağlı kalmaya ve bu dini uygulamaya gayret gösterirler. Bu davranış biçimi en emin olandır: Basit yaşamlarına ve İsa inancına sonuna kadar sadık kalmış, Türklerin âdetlerinden ve işlerinden tiksinen ve pek çok kaçış denemesinden sonra tüm işkencelere ve acılara katlanıp İsa'nın inancına bağlı kalarak ölen pek çok insan tanıdım. Bunlar benim gözümde şehittirler. Özgürlüğüne kavuştuktan sonra ülkelerine dönenler de oldu.

İkinci türde yer alanlar, merakları nedeniyle, Türklerin tutum ve davranışlarını anlamaya ve bunları tam bir incelemeden geçirmeye niyetlenip üzerinde fazla düşünmeden bu isteklerini gerçekleştirmeye çalışanlardır; bunlar bu tür bir işin getirebileceği tehlikelerden habersizdirler. Ancak bu kişiler çok büyük

bir tehlikenin içine atılmış olmalarına karşın, Tanrı'nın yardımıyla Türklerin sırlarını gün ışığına çıkarmak için yeterince zamana, araştırmalarını gerçekleştirecek zekâya ve bu araştırmalardan sonuçlar çıkarabilecek kadar bilgeliğe sahip olurlarsa bu durumdan kendileri ve diğerleri için fayda sağlayabilirler. Ben işte bu türde yer alıyorum; tüm tehlikelere karşın, din kisvesi altına saklanan sapkınlığı araştırmak ve ortaya koymak için çok çalıştım. Bu tasarımda Tanrı lütfunu benden esirgemediği için her şey benim lehime döndü.

Üçüncü tür ara bir konumda yer alanlardır: Bunlar Türklerin tutum ve davranışlarını dikkatsiz bir biçimde anlamaya çalışmakta ve incelemektedirler. Kendilerini kapıp koyuverir ve sapkınlıklarını bir tür gerçek olarak kabul edip inançlarını kaybederler. Bunlar bu sapkınlığı kabul ettikleri için de sadece kendileri için değil başkaları için de tehlike yaratır ve acılara neden olurlar. Bu türden insanlar çok sayıdadır; Türklerin dininde bu gibi insanların sayısının giderek artması ve bu dinin onlara nasıl dayatıldığı, sonunda tüm imparatorlukta idareyi ve yönetimi nasıl ele geçirdikleri konusu için yedinci bölüme başvurabiliriz, bu bölümde ayrıntılarıyla anlatılmıştır.

Bu dönekler biraz dirayet göstermiş, Türklerin dinini öven gerekçelere hemen kapılmamış ya da tam aksine incelemelerini büyük bir dikkatle sürdürmüş olsalar en ufak bir kuşkuya kapılmadan bu sapkınlıktan uzak durmak için pek çok gerekçe bulacak, bu dinin kâfirliğini gösteren kanıtlara ulaşmış olacaklardır oysa. İşte bunlarla ilgili üç sav.

İlk olarak ruhların bölünmesi ya da uyuşmazlığı savı var: Bunlar arasında görünüşte büyük bir uyum ve birlik varmış gibi gözükse de, İsa'nın tapıncını yok etmek, inançlarını yaymak ve her türden kötülüğü gerçekleştirmek söz konusu olduğunda birlik içinde hareket ediyorlarsa da hakikatin bilinmesi ve selamete ulaşmak konusunda çok farklı görüşlere sahiptirler; her biri birbirinden sapkın niyetleriyle, bu kadar bölünmüş ruhlarıyla, kimsenin bu dinin tanrısal değil ama şeytanî bir din olduğundan kuşkusu kalmaz. Çünkü yasa olarak kabul edilen ne varsa türlü kaprisler sonucu doğmuş buluşlardan başka bir şeye

dayanmamakta ve gelenek ve göreneklere göre şekillenmektedir; dolayısıyla bunlar en ufak bir gizeme, en ufak bir hakikate sahip değildir. Aksine hepsi küfür, batıl inanış ve şeytanî yanılsamalarla doludurlar. Her türden suçu işlemek için, hırsızlık, cinayet, zina, ahlaksızlık, yağma vb. olsun, *El Kur'ân*'ı kullanmakta ya da daha doğrusu bozmaktadırlar. Tüm duyduklarımı, gördüklerimi ve maruz kaldığım davranışları size anlatırsam siz okurlarımın iğrenme ve tiksinti duygularına kapılacağınızdan eminim. Büyücülük, üfürükçülük ve falcılık bunları o kadar yozlaştırmıştır ki tamamen sapkınlaşmış ve bozulmuş oldukları için aralarında bu tür alanlarda yeteneği ya da bilgisi olmayan tek bir yaşlı bulmak çok zordur. Yasalarına, *El Kur'ân*'a ya da Muhammed'e gelirsek; inandıkları anlatıların değişik versiyonları ve çeşitliliği arasındaki uyumsuzluk o boyuttadır ki yüz Türk'ü bu konuda sorguladığınızda ötekilerle ortak tek bir cevap bile alamazsınız. İmamları, halka açık yerlerde öteki dinleri sürekli eleştirseler de içlerinde eşi benzeri olmayan bir kösnüllük saklamaktadırlar; bu kösnüllük, tüm kötülüklere katılmalarını, para için resmî evrak düzenlemelerini, her işe atlamalarını ve her türden anlaşmada taraf olmalarına neden olur. Beşinci bölümde anlattığım gibi pek çok köle için, bunlar efendilerinden kurtulup kaçabilsinler diye, kurtuluş akti yazmışlardır.[52] Savaşta çarpışmaya gidenlere ne bir kılıç ne de bir ok değmesin diye bir şeyler yazarlar; bu tür yazılara da *hamaylı* adını verirler. Sonuç olarak, herkes tarafından kandırılmak mümkündür ancak çoğu insan, gezgin imamlar tarafından dolandırılırdı. Bu imamlar insanların paralarını alır ve hemen oradan başka bir yere gidip yaptıkları hilenin fark edilmemesini sağlarlardı. Bunların ve daha pek çok imamın hal ve davranışları, yalandan ve kurnazlıktan ibaretti. Şeytanın oyunları ne kadar fark edilirse fark edilsin bunlara hep başka yalanlar, hileler ekleniyordu.

Âdetlerindeki ve ibadetlerindeki, dinsel kurumlar ve hizmetler ve Tanrı'nın buyruklarına uyma konusundaki ufak tefek

52 Aslında 8. bölümde söz edilmiştir.

değişikliklerin yanı sıra, kurtuluşa erme konusunda da dört ayrı düşünceye inanırlar; bu dindeki grupların her biri de bu dört inanıştan birine saygı göstermektedir. Bunlar kendi aralarında anlaşamadıkları gibi birbirlerine saldırmakta, birbirlerinin ellerindeki kaleleri kuşatmakta ve sonuç olarak tüm imparatorluk harabeye dönmektedir; aralarındaki çatışmayı, sultandan başka biri de sakinleştirememektedir.

İlk grup, din adamlarının grubudur.[53] Bunlar dinî yasanın uygulayıcıları ve yayıcıları olarak, yönetici vasfıyla halk arasında büyük saygı gören üst düzey görevlilerdir. Din kurumlarında, camilerde ya da üniversitelerde hoca, hâkim ve başkan olurlar. Muhammed'in yasasına uymadıkça kimsenin kurtulamayacağını ileri sürerler; herkese bunu öğretir, belletirler. Bu ileri sürdüklerini hiçbir mantıkla, hiçbir yetkiyle ya da hiçbir örnekle kanıtlayamadıkları halde, ellerindeki tüm imkânlarla bu görüşe karşı olanlarla mücadele etmeye çalışırlar. Halk arasında da özellikle şehzadeler ve üst düzey yöneticiler olmak üzere pek çok destekçileri vardır.

İkinci grupta dervişler gelir. Bunlar, Türklerin, Muhammed'in ve Tanrı'nın dostları, tüm imparatorluğun temel direkleri, azizlerin devamı ve mirasçıları olarak özellikle saygı duyulan din adamlarıdır. Yasanın bir işe yaramadığına ama Tanrı'nın lütfu sayesinde her insanın kurtulması gerektiğine ve bu lütfun –buna *rahmetullah* adını verirler– selamete kavuşmak için yeterli olduğuna, elde edilen sevap ya da yasanın bunda bir rolünün olmadığına inanırlar. Düşünceleri hiçbir sava ya da hiçbir yetkiye dayanmaz, ama bu düşüncelerini, mucizelerle, alametlerle yaymaya uğraşırlar. Bunlara birazdan değineceğiz. Dervişlerin pek çok destekçisi ve yandaşı vardır, özellikle de tasavvufa dayalı sofu bir yaşam sürenler arasında.

Üçüncü grup *sufiler*[54] olarak adlandırılan gruptur. Bunlar kendilerini derin düşünceye ve ruhsal alıştırmalara vermişlerdir.

53 Yani ulemalar.

54 Macaristanlı György'nin sufiler ve dervişler arasında yapmış olduğu bu ayrım, biraz yakından bakarsak aslında *Tractatus*'un yazarının bilincinde olduğu, Osmanlı toplumuna özgü dinsel ve toplumsal bir gerçeğe gönderme

Çok ünlüdürler, çünkü bu dinin kurucularının ve Peygamber'in ardılı oldukları düşünülür. Kendi yetkilerinin diğerlerinden üstün olduğunu öne sürerler. Bu sufilerin inanışlarının temeli yoktur, ancak çok eski bir geleneğin meyvesi olduklarına inanırlar. Sufilere göre, herkesin selamete kavuşması kendinin bunu hak edip etmediğine bağlıdır ve bu hak da lütfa ya da yasaya gerek kalmadan herkesin selamete kavuşması için yeterlidir. Buna da *bereketullah* adı verirler. Kendilerini, geceleri ve tefekkür zamanlarında gerçekleştirdikleri ruhsal alıştırmalara ve tek başlarına yaptıkları dua ve namaz ibadetlerine vermişlerdir. *Zikir çekmek* adını verdikleri, sürekli olarak hiç durmadan aynı duayı okumaktan ibaret olan uygulamalarından hiç bıkmazlar. Geceleri bir araya gelirler, bir daire biçiminde otururlar ve *La ilahe illallah* demeye başlarlar; bunu kimi baş hareketleriyle belli bir süre yüksek sesle tekrarlar, sonra *Yâ Hu* demeye başlarlar ve aynı biçimde çeşitli hareketlerle zikrederler. Ardından son olarak da *Hu hu* çekerler; ama bu kez bunu bayılana, bitip tükenene ve en sonunda öylece yıkılıp kalana kadar tekrarlarlar. Sufilerin düşüncelerini paylaşanlar pek çoktur; özellikle de soylarının çok eskilere dayanıyor olmasıyla ya da soyluluklarıyla gururlananlar arasında. Bu soylu atalara *evliyalar* adını verirler. Bunların soyları, başka hiçbir ulusla karışmamış olmasından dolayı saf soy olarak kabul edilir ve doğrudan bu dinin kurucularının soyundan geldikleri söylenmektedir.

yapmaktadır: *Kalender, torlak, melami* ya da başka türlü adlarla anılan, siyasal yetkililerin denetimi altından bulunan, toplum içinde türlü bunalımlara ve kargaşaya neden olan, gezgin gizemciler vardır. Bunlar *Mevleviler* gibi, daha resmî ve toplumla uzlaşı içindeki kimi tarikatlara bağlı sadece gizemcilik merkezli etkinliklerde bulunan din adamlarından ayrılırlar. Ancak Macaristanlı György'nin sufiler ve dervişler arasında yapmış olduğu ayrım aslında yapay bir ayrımdır ve ibadet biçimleri açısından da çok belirgin bir ayrım değildir. Çünkü bunların hepsi *zikrederler* yani Tanrı'nın adlarının sürekli olarak tekrarlanmasından ibaret bir ayin düzenlerler; genelde tek heceli adlarını yeğlerler yani *Hu* "O" (Tanrı) gibi. Yazarın kastettiği *evliyâlara* gelince, bu tüm azizleri kapsayan genel bir addır.

Dördüncü grup kendi dillerinde *hurûf* olarak adlandırdıklarıdır.[55] Bunun anlamı "sapkın"dır. Bunlara göre herkes kendi selametini kendi yasasına göre kazanır ve Tanrı her halka ve her ulusa, selameti için bir yasa vermiştir. Bu yasalar, kendilerini izleyenler için uygulanması gerekli talimatlardır ve hiçbiri diğerinden üstün ve daha iyi değildir. Türkler bunlara kuşkuyla yaklaşırlar ve kimlikleri açığa çıktığındaysa canlı canlı yakarak cezalandırırlar. Bu nedenle bu gizli bir gruptur. Bu gruptan birini tanımıştım. O sırada Sakız Adası'ndaydım. Bu kimse, Hristiyanların kilisesine girmiş ve haç çıkarmıştı, kutsal sudan serpmiş ve açıkça "Sizin yasanız bizimki kadar iyidir" demişti. Başka bir inanca bağlı bir Türk, hayatı pahasına bile olsa böyle bir itirafta bulunmaz.[56]

Bu dinde yer alan büyük ayrımları böylece açığa çıkarmış ve açıklamış oluyoruz. Bu durumda bu dini, sağlıklı bir yargılamadan geçirdikten sonra, her tür hakikatten yoksun, üstelik şeytanî, batıl inanış dolu, en ufak bir temele dayanmayan bir din olarak yorumlamayacak ve küçümsemeyecek olan bir tek kişi bile olabilir mi?

55 Macaristanlı György'nin Türk gizemciler arasında yaptığı bu sınıflama, *Hurûfiler'i* dervişlerden ve sufilerden ayırmaktadır. Ancak bu aslında doğru değildir. Çünkü Farsça-Arapça alfabenin harflerinden (hurûf) yola çıkarak, Kabala türünden inanışlara dayanan öğretinin sahibi bu grup, aslında, XIV. yüzyılda İran'da doğmuş bir derviş ve sufi tarikatından başka bir şey değildir. Yazarımız bu tarikatı özellikle vurguluyorsa bunun nedeni Macaristanlı György'nin köle olduğu dönemde, Osmanlı İmparatorluğu'nda bu tarikatın çok etkin ve yaygın olmasıdır; hatta bunların tahta geçmeden önce Şehzade Mehmet'i etkiledikleri söylenir. –*Encyclopédie de l'Islam*, "Hurûfî" maddesi, ve F. Babinger, *Mahomet II le conquérant et son temps*, Paris, 1954, s. 50 vd.

56 Yine Sakız Adası'nda (bkz. dipnot 35) Macaristanlı György, dinlerin eşitliğini savunan bir *hurûfiyle* karşılaşır; ancak bu düşünce de, XV. yüzyıl boyunca ve daha sonra da mahkûm edilen bir düşünce tarzı olmuştur.

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

İnsanları Türklerin Sapkınlığından Döndüren İkinci ve Üçüncü Gerekçeler, Cehalet ve İnatçılık Üzerine

Bu dinin kâfirliğini ortaya koyan ikinci neden cehalettir. Aslında Müslümanların, kötülüğe yönelik olarak hile ve dolap çevirme kapasiteleri oldukça geniş, bunları uygulama ve deneyime geçirme yöntemleri de çok sayıdadır. Ancak selametle ve manevi dünyayla ilgili her konuda o kadar aptaldırlar ki hayvanlar kadar bile akıllarını kullanma becerisinden yoksundurlar. Bir taş gibi duyarsız oldukları için de ruhsal ve manevi zihniyetle ilgili herhangi bir konuyu kavramaları mümkün olmaz. Okullarında din dışı hiçbir zanaat okutulmaz. Öteki bilimlere gelince, bu bilimler onlara o kadar yabancıdır ki isimlerini bile bilmezler. Peki, bunların, Tanrı'nın yasasının ve kurumlarının kutsanmasına en ufak bir anlam veremeyen bu kâfirlerin, Tanrı'nın eylemlerini anlamaları mümkün olur mu, imanın gizemlerini ve ruhun soyluluğunu ve fedakârlığını, selameti kavrayabilirler mi? Bunlardan birine "Neden şarap içmiyorsun?", "Neden domuz eti yemiyorsun?" gibi sorular sorduğunuzda ya tamamen suskun kalacak, ya bilmem hangi yalanı uyduracak ya da masal anlatacaktır yahut da dokuzuncu bölümde izah ettiğimiz gibi doğal ihtiyaçlarını karşılamaya gidecektir.[57] On üçüncü

57 Aslında 10. bölümde.

bölümde sözünü ettiğimiz abdestlerine, yerlere kadar eğilmelerine ya da başka ibadetlerine gelince bunlara o kadar önem verirler ki sanılır ki bunlar sayesinde bağışlanacaklar, günahlarından kurtulacaklar ve sonsuz yaşamla ödüllendirileceklerdir. Günahlar ya da vicdan, ruhun günahla nasıl lekelendiği sonra tövbeyle nasıl arındığı, Tanrı'ya yapılan hakaret ve sonradan Tanrı'dan af dilenmesi, kusurlar ve erdemler konusunda en ufak bir bilgiye, sezgiye sahip değildirler. Alçak gönüllülüğü ve öteki erdemleri över, gurur ve öteki kusurları yererler, ancak ne günahı ne de sevabı dikkate almaz sadece tutkulara önem verirler. Topluluk içinde huzurlu yaşamayı engelleyen suçları ya da sadece, hırsızlık, cinayet gibi bireysel çıkarları tehlikeye atan suçları kınarlar ve cezalandırırlar. Diğer kusurlara gelince; ister apaçık bir biçimde işlenmiş olsunlar ister gizlice, ister küçük ister büyük, bunlardan söz edilmez ve ne itiraf, ne pişmanlık, ne vicdan azabı, ne günahın bağışlanması, ne affedilme, hiçbir şey yoktur. Sünnet olurlar ancak ilk günahtan bihaber oldukları için bunu ne bir kusurun telafisi ne de bir günahın tövbesi olarak uygularlar; bu sadece batıl bir inanıştır onlar için o kadar. Bu nedenle de *sünnetsiz* tabirini büyük bir hakaret olarak kabul ederler. Başka dinlerden olanları da "siz sünnetsizler" diyerek aşağılarlar. Kanımca bunlar, bedenlerinin tamamını suyla yıkadıkları abdestleri boşa gitmesin diye sünnet olmaktadırlar, çünkü onuncu ve on üçüncü bölümlerde dediğimiz gibi sünnet olmayanlarda prepusyumun altındaki yere su gelmemekte, kuru kalmaktadır ve abdest geçerli olmamaktadır. Zaten aynı gerekçelerle tırnaklarını keserler ve tıraş olurlar. Fakat her biçimde bu uygulamaların batıl inanışın bir sonucu olduğu görülmektedir. Çünkü genelde çocuklar sünnet olmadan ölmektedirler ve babalar da erkek çocuklarını sünnet ettirmek konusunda acele etmemektedirler; bu da bunların ruhların selamete kavuşması konusunda bunun iyi ya da kötü herhangi bir etkisi olmadığını düşündüklerini göstermektedir. Ne zaman bu konuda ya da başka bir konuda bunları sorguya çeksek cahilliklerinin fark edilmemesi için cümleleri ağızlarında dolandırırlar, bir kaçış yolu bulabilmek amacıyla örtülü ve anlaşılmaz bir biçimde konuşurlar. Manevi ya da sonsuz yaşamla ilgili konularda sorular

sorduğunuzda imamları da aynı davranırlar. Sıradan insanlar bu konularda aralarında konuştuklarında da delice ve küstahça konuşur, alay ederler; kimisi "Kim bilir belki güzel karılarımız olur," kimisi de "Belki de yiyecek içecek bol olur," der ve bu türden türlü kinayelerle durumu alaya vururlar. İçlerinden biri ciddi bir şeyler söylemek istediğinde de konu hakkında akla yatkın bir şeyler söyleyemez, çünkü başka konularda olduğu gibi bu konuda da kitaplarında akla uygun hiçbir açıklama bulunmaz. İşte bu nedenle ister rahip ister sıradan insan olsun bu tür konular açıldığında kendi fantezisine göre türlü küfürlerde bulunur, saçma sapan konuşurlar. Ayrıca Deccal, Diriliş, Mahşer, Cehennem ve Araf gibi konularda türlü havailikte bulunur, saçma sapan şeyler anlatır ve uyduruk uyduruk konuşurlar. Kendi aralarında "Mahşerde herkes yargılandıktan sonra, Muhammed, dini ne olursa olsun herkesi cehennemden çıkaracak, bunu da Tanrı nazarındaki büyük gücü ve etkisiyle yapacak," derler. Ruhlarla ve öteki dünyayla ilgili konularda kendi aralarında yaydıkları sayısız masal ve yalana gelince konuyu daha da uzatmamak için bunlardan fazla söz etmek istemiyorum. Sadece bunların her alandaki kösnüllükleri, bir örtü altında gizlenmiş durumdadır, imamlarının cahilliği, bakır bir madenin altına kaplanması gibi örtülüdür ve sanki altın değerine sahipmiş muamelesi görürler demek istiyorum. Çünkü ne derlerse desinler, ne isterlerse istesinler, bunlar, herkesin Tanrı'nın buyruklarına koşulsuz uymasını isterler, böylece kimse ne en ufak bir direnç gösterebilir ne de en ufak bir kuşkuya düşebilir.

Bu dinin kâfirliğini ortaya koyan üçüncü gerekçe inatçılıktır. Gerçek imanın, irade özgürlüğünü azaltmayıp artırdığından kim kuşkulanabilir? Bu konuda Kutsal Kitap'ta söylenenlere göre, müminler, Tanrı tarafından eğitileceklerdir, çünkü onlar aklı küçümsememekte, kabul etmektedirler, akla uygun bir savlamayı benimseyip kabul ederek kötülüğü kınamakta ve iyiliği benimsemektedirler, kötülükten ders çıkarmakta, kendilerine karşıt olanları kendi lehlerine döndürmeyi becererek çıkar sağlamaktadırlar. Bütün bunları da imanlarının onlara tanıdığı özgürlükle gerçekleştirmektedirler; çünkü bu kurtuluş sayesinde, aziz olarak adlandırılanlar gerçekleştirebildikleri her şeyi, Tanrı'nın

her şeyin iyilikte son bulması yönündeki inayeti sayesinde gerçekleştirmişlerdir. Türklerin kösnüllüğü ise böyle değildir; aksine onlar dinlerini hayvanlar gibi savunmaktadırlar, akla uygun savlamalara ya da kanıtlara girişmeden kılıçlar ve ordularla savunurlar; çünkü dediklerine göre yasalarının emirlerinden biri de savaşmaktır. Aslında bunların, bu dini benimsemelerinde, bu inanca katılmalarında öyle bir inat ve ayak direme vardır ki neredeyse akıllarını kullanmayı unutmuşlardır. Bu inadın sonunda da hiçbir şey farklı bir düşünceyi benimsemelerini ya da farklı bir görüş açısına açık olmalarını sağlayamaz. Çünkü kendi dinlerine karşı olan bir şey gördüklerinde, duyduklarında ve öğrendiklerinde, akıldan yoksun deliler gibi bunu hemen reddeder, lanetlerler ve sanki ölümcül bir zehirmiş gibi bundan kaçarlar. Ruhsal anlamda en ufak bir baskıya dayanabilecek güçte değillerdir. Akıllarını bulandıracak hiçbir gerçek de yoktur. Bu davranış biçimi, Türkleri tanımlar, onların en önemli özelliğidir ancak aynı davranış biçimine dininden dönmüş ve umutsuz Hristiyanlarda da rastlarız; yapmış oldukları hatalarla bilinçleri o kadar kör olmuştur ki sanki kızgın zincirlerle bağlanmışlardır şeytana ve bir daha özgürlüklerine kavuşmaları imkânsız gözükmektedir. Bunlardan biriyle samimi bir ortamda konuşuyorduk: "Tanrı adına neden yaptın bunu ya da seni bunu yapmaya iten neydi?" diye sordum. Bana "Bunu yaptığım güne lanet olsun," cevabını vermekten başka bir şey diyemedi. Ben de "Neden İsa'nın inancına dönmedin?" diye sordum. O da bana cevap olarak, yüzünü benden çevirmekle ve allak bullak olmuş bir suratla, "Yapamam, yapamam," demekle yetindi.

Bunların inatlarıyla ilgili bir konuya daha değinmeliyiz. Kimilerine göre dünya üzerinde bir ulus olup da bu ulustan birilerinin İsa inancına dönmemiş olması mümkün değildir. Bununla birlikte, bu sapkınlar içinde İsa inancına dönecek tek birini bile bulmak mümkün değildir. Buna karşın on altıncı bölümde dediğimiz gibi, böyle bir şey olursa da bunun bir mucize olduğu düşünülür. Aslında Papa Sixtus'un ilk yıllarında, Türklere karşı bir deniz seferi[58] düzenlenmiş ve pek çok tutsak Roma'ya

58 Kardinal Amiral Oliviero Carafa (1430-1511) tarafından 1472'de Ege kıyılarında yürütülen sefer.

gönderilmişti; bu tutsakların içinden en iyileri papanın huzuruna çıkarılmış, diğerleri de başka yüksek rütbeli pederlerin yetki yerlerine götürülmüş, onların emrine verilmişlerdi; tabii hepsi de vaftiz edilmişti. Bunlardan bazılarının çevirmenliğini yapmıştım. Hatta kimileri bana günah çıkarmak ve komünyon ayinine katılmak istediklerini söylemişlerdi, bana çok güven duyuyorlardı. Bir tanesi bana günah çıkarttı ancak komünyon için kendisiyle ilgilenen pederle görüşmesi gerektiği konusunda onu ikna etmeyi başardım. Çünkü bu insanların gerçekten din değiştirdiklerine inanmak benim için çok zordu; zaten daha sonra gelişen olaylar da kuşkularımı doğrular nitelikteydi: Birkaç sene sonra bunların hepsi bir biçimde kaçıp kurtulmayı başardılar; oysa papanın özel olarak ilgilendikleri oldukça iyi koşullara sahip olmuşlardı; dolayısıyla vaftizlerinin ne kadar kurgusal olduğunu açıkça göstermiş oldular. Bunlar hakkında eskiden sahip olduğum düşünceler böylece doğrulanmış oldu ve bu düşünceleri tek bir kanaate vardırdım: Bir Türk'ün İsa'nın inancını kabul etmesi imkânsızdır.

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

Daha Önce Söylediklerimizi Kanıtlar Bir Biçimde Türkiye'de Gerçekleşen Önemli Bir Olay Üzerine

Daha önce söylediklerimizi iyice netleştirmek ve destekleme amacıyla, tutsak olduğum yıllarda Türkiye'de gerçekleşmiş bir olaydan söz etmeden geçmenin uygun olmayacağını düşünüyorum. Ayrıca herkesin gözleri önünde cereyan ettiği gerçeği bu olayı daha da güvenilir kılmaktadır. Sıradan bir insanın değil de sultanın başından geçmiş olması, olayın herkes tarafından bilinmesini sağlamıştır. Şu anda hüküm süren sultanın babası olan Murat Bey[59] döneminde, *danişment* adı verilen imamlar ile *dervişler* olarak adlandırılan din adamları arasında bir tartışma patlak verir. Tartışmanın konusu ise şu sorudur: "Halkın sunduğu adakların, verdiği sadakaların ve yaptığı bağışların hepsinin imamlara mı yoksa din adamlarına mı verilmesi doğrudur?" İmamlar, "Biz halkın tüm yükünü omuzlarımıza aldık," diyorlardı. "Halka öğüt vermek, halkı yargılamak, idare etmek, eğitmek, halka yasayı bildirmek, bu yasanın izlenip izlenmediğini denetlemek görevlerimiz arasında; dolayısıyla tüm yük bizim üstümüzde. Bu nedenle icra ettiğimiz görevlerimiz halka ve tüm imparatorluğa son derece gereklidir; halkın bağışlarının bize gelmesi de doğru olandır." Buna karşın, din

59 II. Murat.

adamları da, "Yasanın ve lütfun kurucusu olanların, Tanrı nazarında halk için arabuluculuk yapanların, inziva içinde dualarla ve sevaplarla Tanrı'ya kendini adayanların, tüm sultanlığı kötülüklerden ve belalardan koruyanların, sevap işleyenlerin, yardıma koşanların, insanların tüm çarelerinin tükendiği anda onlara derman olanların halefi ve temsilcileriyiz. Bu nedenle, hak ve hukuka göre halkın adak ve bağışları bizimdir," diye iddia ediyorlardı. Bu tartışmanın bir sonu gelmediği için, meseleyi sultanın çözmesi konusunda anlaşmışlardı. Böylece herkes varılan kararı kabul edecek, bu karara karşı gelemeyecekti. Çünkü kimse sultanın emir ve seçimlerine bir söz edemez. Sultan meseleyi dinler, her iki tarafın da savlarını dikkatlice değerlendirir. Sonunda, imamların görevlerinin daha önce dile getirilen savlar ışığında, imparatorluk için daha önemli olduğu, bu nedenle de halkın bağışlarının tercihen, bir tür ödül olarak bu kişilere gitmesi gerektiği kararını verir. Ancak din adamları bu kararı duyduğunda, hiç vakit kaybetmeden sultanın huzuruna çıkar ve kararını resmîleştirmemesi için yalvarırlar. Böylece bu sorunu aralarında çok daha dikkatlice yeniden tartışabileceklerdir. Dolayısıyla bu kadar karmaşık hassas bir meselede varılan bu kararın vaktinden önce imparatorluğa yayılması ve insanları karmaşaya sürüklemesi de önlenebilecektir. Bunun üzerine sultan bu din adamlarına yedi günlük bir süre tanır. Birkaç gün geçer ve bir gece, odasında uyuyan sultan, birden korkunç bir karın ağrısına tutulur. Alelacele kalkıp bu tür işler için ayrılmış olan yere koşar. Kendini hemen oturağın üzerine bırakır ancak tahta oturak kırılır. Sultan tam düşmek üzereyken duvara tutunmayı başarır ya da daha doğrusu kirişte asılı kalır. Yardım çağırır, ama kimse ona yardıma gelemez; çünkü tüm kapılar kilitlidir. Bir sonuç alamadan bir saat kadar çabaladıktan sonra aklına bir ermişten yardım istemek gelir. Daha ermişin adını aklından geçirir geçirmez bulunduğu yere bir ışık dolar ve ışıklar içinde, derviş kılığındaki bir görüntü ona, "Ey sultanım, efendim, devletin için çok önemli olduğunu düşündüklerin nerede şimdi?" der. "Sen bu kadar zor bir durumdayken neden yardımına gelmiyorlar?" Sultan, gördükleri yüzünden çok korktuğu ve sarsıldığı için cevap veremez. Bunun üzerine görüntü "Ey sultanım," diye devam eder, "korkma! Çok kötü durumlarda

sana yardım edebilecek olanların da senin ve devletin için başkaları kadar önemli olduğunu sana göstermek istedim sadece. İnsanların yetişemediği yerlerde, adlarını ananların ve yardım isteyenlerin imdadına bunların koştuğunu bilmeni istedim." Bunları dedikten ve sultanı yatağına üstünde en ufak bir yara ya da çizik bile olmadan götürdükten sonra kaybolur. Sultan, kendine geldiğinde başına gelenleri düşünür. Yaşadığı bu olay yüzünden çok etkilenmiş ve sarsılmış olsa da bu kadar çetrefilli bir konuda bu biçimde aydınlatıldığı ve yardım gördüğü için çok mutludur. Ertesi gün tüm maiyetini huzuruna çağırır. Onlara başına gelenleri anlatır ve ulaşılabilen tüm din adamlarını huzuruna getirmelerini ister. Sultanın emrini hemen yerine getirirler. Tahtında oturan sultanın yanında altın para dolu bir çömlek vardır. Din adamlarını birer birer yakınına çağırtır ve onları dikkatlice inceler; amacı dün gece kendisine görünen din adamını bulmaktır. Bu arada yakınına gelen her din adamına, avcunun alabildiğince altın para vermektedir. Böylece hepsi huzurundan geçer, ancak sultan aradığını bulamaz, şaşkınlık içinde kalmıştır. Din adamları içinde en yüksek mevkide olan öne çıkar ve sultana, "Ey sultanım!" der. "Bilesin ki, sen aslında bir kişi gördüğünü sanırsın, ama hiç kuşkun olmasın orada olanlar hepimiz içindir, hepimizi ilgilendiren bir mesele içindir, dolayısıyla orada gördüğün hepimizdir." Gördüğü ya da daha doğrusu tanık olduğu bu şeytanî yanılsama sultanı o derece etkiler ki aklı ve mantığı tamamen karışır, her şeye yabancılaşır. On yaşındaki oğlunu tahta geçirerek tahttan çekilir ve Manisa adı verilen bir şehre gider. Tüm yaşamını bu bölgedeki din adamlarıyla birlikte yaşayarak geçirmek ister. Oğlu tahtta, devlet işleriyle ilgilenmeye çalışırken sultan bir süre bu biçimde yaşamını sürdürür. Ancak dalkavuklar birbirine girer, kan dökülmeye başlar ve karmaşa öyle boyutlara varır ki kimileri bu ayaklanmanın tüm imparatorluğu çökerteceğinden kaygılanmaya başlar. Bir an önce bir çaresi bulunmalıdır. İmparatorlukta çok fazla sayıda olan *yeniçeriler* de sultanın oğlunu sultan olarak kabul etmezler ve başlarına içlerinden birini geçirirler. Böylece kendileriyle aynı düşüncede olmayan herkese de cephe almış olurlar. Şehzadeler ve üst düzey memurlar bunu öğrenince, hemen sultanın yanına giderler. Sultanı, yalvararak olduğu kadar

bir biçimde tehdit de ederek bu krizin tüm imparatorluğu tehlikeye soktuğuna, başlarına açılacak belaya bir an önce engel olması gerektiğine ikna ederler. Böylece sultanı yeniden tahta geçirirler. Sultan kendi isteği dışında, ömrünün sonuna kadar tahtta kalır. Bu hikâye tüm Türkiye'de yankılanır, insanlar neredeyse başka bir şey konuşmaz olurlar. Ben de pek çok insandan bu hikâyeyi dinledim; o dönemde yaşamış bir keşişten de bu hikâyeyi dinleme fırsatı buldum ve çok önemli ayrıntılar öğrendim. Sultanın elinden kaç para aldığını, sultanın nasıl her birini teker teker incelediğini, her birine nasıl minnetle ve gönül yüceliğiyle davrandığını ve daha pek çok ayrıntıyı aktarmıştı bana.[60]

Aslında yukarıda anlattıklarımıza ekleyebileceğimiz, oldukça önemli bir olay daha var. Bu olay, daha önce sözünü ettiğim Murat Bey'in oğlu olan şu andaki sultan zamanında meydana gelmiştir. Bu Türk imparatorluğunun Şark bölgelerinin sınırlarında, adına Büyük Tatar da denilen bir hükümdar yaşamaktadır, kendisinden daha önce de sözünü ettiğimiz Timurlenk.[61] Timurlenk, duyduğu nefretin de etkisiyle uzun süredir Türk sultanlarının yaşamını mahvetmeyi hayal etmektedir. Çağdaşlarından şeytanî yetenekleri ve kötü ruhlarıyla tanınan bazılarını, gerek dualarla gerek de para yardımlarıyla, türlü teşviklerle ve vaatlerle düşmanı Türk'ün kafasını kendisine getirmeleri konusunda ikna edebilmiştir. Söz konusu kişiler uzun bir süre bu

60 Macaristanlı György'nin kendi yorumuyla anlattığı bu öykü, II. Murat'ın, Varna'da (1444) Batılılar karşısında aldığı büyük zaferden sonra gerçekleşmiştir. Sultan bu zaferden sonra Manisa'ya dinlenmeye çekilmiştir. Tahtı, o sıralarda henüz küçük bir çocuk olan II. Mehmet'e bırakır –bu dönem, II. Mehmet'in Büyük Vezir Halil Çandarlı'nın himayesindeki ilk sultanlık dönemidir– ancak 1446'da Vezir Halil Çandarlı'nın çağrısı üzerine, yeniçerilerin isyanının ve sınır bölgelerinde patlak veren ayaklanmaların ardından tekrar tahta döner. Bkz. F. Babinger, *Mahomet II le conquérant et son temps*, Paris, 1954, s. 58-64.

61 Timur Han. Aslında, yazar burada kronolojik bir hata yapmaktadır. Çünkü Timur (1336-1405) uzun bir süre önce ölmüştür. Burada söz konusu olan Timur'un yani Aksak Timur'un ardıllarından biri olmalıdır; bu, Ebü'l-Kasım Babür olabileceği gibi bunun iki ardılından biri de olabilir. Bu üç Timur 1449-1470 yılları arasında hüküm sürmüşlerdir. Bkz. M. Balivet, J.-Cl. Garcin, *Etats, sociétés et cultures du monde musulman médiéval*, Paris, 1995, I. Cilt, tablo CLVI.

amelleri için bir fırsat çıkmasını beklemiş, bir yol aramışlardır. Bu çok zor ve tehlikeli bir iştir; ancak bu adamlar şeytanî sanatlar konusunda büyük bir deneyime sahip, büyücülükte ve ruh çağırmada uzman kişiler oldukları için akıllarına bir fikir gelir: Bir buluş yaptıkları iddiasında bulunacaklardır, bu bahaneyle de sultanın huzuruna çıkacaklardır; çünkü sultan bu tür şeylerle ilgilenmektedir. Bir kere sultanın huzuruna geldiklerinde, salondaki herkes çıkmadan tekniklerini ve ne bulduklarını ifşa edemeyeceklerini bildireceklerdir. Herkes çıkınca da planlarını gerçekleştirebileceklerdir. Ancak durumdan kuşkulanan kişiler sultanı uyarır. Böylece bu adamların oyunları usta bir biçimde engellenir. Bunlar sultanın huzuruna çıkmadan önce din adamı kisvesine bürünmüşlerdir; giysilerinin altında da silahları vardır. Ancak sultanın huzuruna çıkmadan önce yakalanıp işkence görürler. Sultan hepsini idam ettirir; böylece sultan için düşündükleri başlarına gelmiş olur.[62]

Anlatıldığına göre, o dönemde, şehirlerde, sokaklarda, ormanlarda ve kamuya açık yerlerde suç işlemeyi düşünen, halkın malına, canına ve huzuruna kasteden herkes, her türden suçlu ve hilekâr, din adamı kılığına bürünürmüş. Sultan bu durumla çok ilgilenmiş ve bu türden yolsuzluklarla mücadele etmeye kararlı bir biçimde, bir ferman çıkararak tüm din adamlarının sınır dışı edilmesini ve öldürülmelerini emretmiştir. Eğer din adamı kılığında birileri yakalanırsa bu kişi halkın önünce cezalandırılacak, hapse atılacak, tüm malına mülküne el konulacak ve sonunda da idam edilecektir. Sultan, bu adamlara öylesine kinlenmiş ve bunlara karşı öyle bir öfke besler olmuş ki bu insanların adlarının dahi anılmasına tahammül edemez hale gelmiş. Hatta imparatorluğunun dört bir yanından huzuruna gelenler içinde yoksul giyimli olanları görünce bile öfkelenmekten kendini alıkoyamaz haldeymiş. Bu nedenle de sultanın maiyetinde olanlar ya da geçeceği yollardan önceden geçip mekânı ayarlayanlar, ona hiçbir yoksulun

62 Osmanlı karşıtı dervişlerin Osmanlı sultanlarına karşı gerçekleştirdikleri birkaç suikasta gönderme yapmaktadır; II. Mehmet'in oğlu II. Beyazıt da 1492'de böyle bir suikasta kurban gitmişti –bkz. Théodore Spandouyn (Spandugino), *Petit Traicté de l'origine des Turcqz*, Paris, 1896, s. 225-226.

yaklaşmaması için gerekli önlemleri alırlarmış.[63] Tüm bu önlemlere karşın ola ki bir yoksul sultanın yanına yaklaşabildi diyelim, sultanı öfkelendirmenin cezası olarak türlü hakarete uğrar, dayak yermiş. Ben de bu türden bir sahneye bire bir tanık olduğum için, olayların böyle olduğuna tüm kalbimle tanıklık edebilirim. Bir gün, güneşin doğmasından kısa bir süre sonra, çok soğuk olduğu için güneşli bir yere oturmuştum; burası hemen sultanın sarayının yakınlarında bir yerdeydi ve benim gibi gerek görünüşleri gerekse giysileriyle hemen fark edilen başka yoksullar da aynı yerde güneşleniyorlardı. Aslında biraz da neden bilmem o saatlerde saraya girip çıkan saray maiyetinden insanları ve şehzadeleri de görmek istiyorduk. Temkinsizlik ederek vaktin geçmediğini fark etmemiş, saat altıya kadar orada kalmıştık. Tüm saray maiyeti saraydan çıkmıştı ki birden sarayın kapılarından süvarilerin fırladığını, önde elinde bir asa bulunan bir ulak ile onu takip eden iki gencin geldiğini gördük. Bu üçünün arkasından hamama gitmek üzere sultanın geldiğini fark ettik. Ancak sultan bizi görür görmez bağırıp çağırarak etrafına emirler yağdırmaya başladı. Bunun üzerine ulak, koşarak gelip bizi kovaladı, sultanın gözünün önünden hemen kaybolmamız gerekiyordu. O sırada dört bir yana kaçışarak gözlerine en uygun gelen yola doğru koşan yoksulların kırbaçlanmaktan kurtulduklarını sanmıyorum. Bense, tamamen ters istikamete doğru koştum ve büyük bir zorlukla bu zulümden kurtulabildiysem de o an duyduğum büyük korku, ileride daha da temkinli davranmama neden oldu. Bu olaydan sonra, bir daha sultanın önüne asla çıkmadım, yolunun üstünde durmadım özellikle de yanımda başka yoksul giyimli insanlar olduğu zamanlarda sultan ile karşılaşmamaya dikkat ettim.

Bu örneklerin ışığında biraz olsun dürüst davranan biri bu din hakkında anlatılanların hepsinin doğru olduğu düşüncesine varabilir. Özellikle de bu dine inananlar içindeki ayrılıklar, inatçılıkları ve cehaletleri hakkında söylenenlerin hepsi doğrudur.

63 İmparatorluk içinde her yere yayılmış durumda olan bu gizemci dervişler, sürekli olarak anarşi yarattıkları ve halk arasında çok etkili oldukları için Osmanlı iktidarları tarafından neredeyse düzenli bir biçimde idam edilmişlerdir; özellikle de II. Mehmet'in büyük babası olan I. Mehmet'in döneminden bu yana (1413-1421) uzun bir süre böyle devam etmiştir.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hristiyanlık Dininin Üstünlüğü Üzerine

Daha önceki sayfalarda Türklerin diniyle ilgili özet niteliğinde bilgiler verdik. Bu dinin üzerine kurulduğu temel öğelerin hakikatten yoksun olduğunu, Hristiyanları nasıl katlettiklerini, ne kadar kötü ve kösnül olduklarını, hakikatin yolundan giden insanları dinlerinden döndürmek için nasıl gerekçeler ileri sürdüklerini, hangi ikna yollarına başvurduklarını gördük. Ayrıca tüm bu gerekçelerin ve bahanelerin anlamı ve yorumu üzerinde durduğumuz gibi bunlarla ilgili örnekler de verdik. Şimdi bu son bölümde, en kutsal din olan Hristiyanlık dininin üstünlüğü üzerine birkaç söz söylemek niyetindeyiz. Böylece her mümin bizim dinimizin hakikati ile Türklerin dininin sapkınlıklarını kıyaslayabilecek ve her şeyi gün gibi apaçık olarak görebilecek, hangi dinden nefret etmesi gerektiğini de anlayabilecektir. Her ne kadar ulu Hristiyanlık dinine ve yasasına övgüler düzmek ve bu dini olması gerektiği gibi kutlamak için hiçbir dil kâfi gelmese de konumuz gereği, olabildiğince kısa olmak kaydıyla, bu dinin üstünlüğünü yedi noktada açıklamaya çalışacağım: Öncelikle bu dinin temellerini oluşturan ögelerin sağlamlığı ve vazgeçilmezliği, sonra inancın ululuğu, kutsal ögelerinin kutsallığı, erdemlerinin soyluluğu, dayandığı ilmin üstün ve ulu niteliği, layık olduğu yüksek nitelikleri, bizlere sunduğu ödüllerin bolluğu.

Ulu Hristiyanlık dini, çok kutsal ve bölünmez Teslis dogması üzerine kurulmuştur. Bu temel öge o kadar vazgeçilmez bir ögedir ki dünyanın yaradılışından bu yana, eğer üçlü teslis olmasaydı Tanrı'nın gazabını dindirmek için hiçbir yol, hiçbir olasılık olmaz, selamete kavuşma umudu kalmazdı. Bu nedenle, Kutsal Teslis'in gizemi bir şifre, bir işaret ya da bir simgeyle kendisine ifşa edilmediği sürece, Eski Ahit'te de denildiği gibi kimsenin Tanrı'nın bağışlayıcılığına ya da lütfuna kavuşma umudu olmazdı. Aynı biçimde, Yeni Ahit'te de söz edildiği gibi, Kutsal Teslis'in gizemine gerçek anlamda dâhil olmadığı ve kendisini tamamen bu gizeme teslim etmediği sürece kimsenin Tanrı'nın sevgisinin kazanma ümidi de olamaz. Dolayısıyla en başından beri, temel Kutsal Teslis dogması müminlerin zihnine öyle bir yerleşmiştir ki insanoğlunun en eski düşmanı, sahip olduğu tüm yeteneklere ve kurnazlığına, insanlara kurduğu tüm şehvet tuzaklarına, türlü oyunlara karşın, onların temel yapısını hiçbir zaman aşağılatamamıştır. Çünkü bu insan doğasının temeli, iman, umut ve sevgidir. Yakın zamanlara kadar durum buydu, hatta kötülüğün gücünün doruğa ulaştığı dönemlerde bile. Ancak Muhammed ortaya çıkıp zincirinden boşaldığında şeytan, Deccal olarak yapabildiği ölçüde tüm cehennemliklerin içine girdi. Ama şeytan, kötülüğünün meyvesini toplayamadı; etrafa saldığı tüm kötülük seçilmişlerin zaferini büyüttü ve kendi suç ortaklarının sonsuz lanetle cezalandırılmalarına neden oldu.

Hristiyanlık tapıncı o kadar ulu bir dindir ki başlıca eylemi sonucunda, bir ölçüde, ölümlüler ile göğün sakinleri arasında eşitlik sağlar. Elbette göğün sakinleri, sözlerle anlatılamaz övgüler ve kutsal sunaklar aracılığıyla, Tanrı'ya sonsuz biçimde minnetlerini, şükranlarını sunmaktadırlar; ancak ulu efendimizin nazarında, göğün sakinlerinin kendisine adadığı gönüllü adaklar, hizmetler ve övgüler, Tanrı'nın ruhunun ve hakikatinin gerçek hizmetkârı olan kilisenin onlara her gün sundukları sunaklardan ve adaklardan daha az değerli değildirler. Başka tüm alanlarda, Tanrı tapıncı, insanların gerçekleştirdikleri tüm eylemlerden daha ulu ve kutsaldır, bu eylemlerin önem ve soyluluk mertebeleri ne olursa olsun. Bu kutsal dogmanın ne kadar ciddi bir biçimde işlendiği dikkate alındığında bu dogmayı

açıklayanların olgunlukları, ögelerin birbiriyle uyumu, dinin dayandığı temel ögelerin sağlamlığı, öğretmenlerin yetkinliği, gizemlerinin üstün ve yüce niteliği, kutsama ayinlerinin kutsallığı, hükümlerin kesinliği, sözlerin istikrarı, gerekçelerin eminliği, kuşkuların aydınlanışı, tüm hataların reddedilişi, kutsal ve tanrısal olanın hayranlıkla izlenmesi, ayinlerin sofuluğu, papazların soyluluğu, ayinleri yöneten din adamlarının saygınlığı, papaz çömezlerinin basitliği, eğitimcilerin etkisi, selamete kavuşma yollarının yeterliliği, yukarıdan bahşedilen lütufların bolluğu, erdemlerinin yaydığı tanrısal koku, dahası insanı ve Tanrı'yı ilgilendiren her alanda verdiği öğretim, müminlerin ruhlarına sunduğu tesellisi, tinsel tüm yeteneklerin çokluğu ve bolluğu, evrenin tüm ögelerinin en üstün biçimde tamamlanışı ve mükemmelliğe ulaştırılışı, kısacası tüm bu nitelikler ve erdemler göz önüne alındığında, insanların tutum ve davranışlarını, en yüksek noktalarında ve mertebelerinde olsalar dahi tüm bu göksel erdemlerin en ufak bir kırıntısıyla karşılaştırmak mümkün olabilir mi?

Hristiyanlık dininin ayinleri o kadar kutsaldır ki bu ayinler, mantık sahibi tek yaratık olan insanın özünün, Tanrı'nın tasarısıyla uyumlu olmasını sağlamakla kalmaz, ona o kadar çok lütuf bahşeder ki insan, kendi türdeşine yardım edebilmek konusunda sahip olduğu dışsal yetenekler uyarınca, selamet meyvesini tadabilir, ruhanî ve dünyevî açıdan yoksunluk çekenlerin ruhuna, sohbetler ve tartışmalarla, vermiş olduğu öğütler, eğitimler ve teşviklerle Tanrı aşkını sokabilir. Ve büyük bir iman arzusuyla yanan kalplere bir kere kutsallığın kokusu ulaştığında şarap ve ekmekle kutsama ayini öyle bir güce ve etkiye kavuşur ki insanları içeriden olduğu kadar dışarıdan da tüm dünyevî zevklerin, kötülüklerin ve kusurların ağırlığından kurtarır ve daha dünya üzerindeyken cennetin nimetlerinin tadına varmalarını sağlar. Böylece bu kutsal ayin dört elemente soyluluk ve ululuk, aynı zamanda güneşe ve aya olduğu kadar başka yaratıklara da puta ve her türden cine tapmaları nedeniyle kaybetmiş oldukları güzelliği ve görkemi, bir zamanlar sahip olduklarını değeri geri kazandırır. Hatta dünyanın yaradılışından beri, tüm imansızlıklarıyla, cehennemliklerin her türden cansız nesneye

taparak gerçekleştirmiş oldukları sapkın tapıncı, şarap ve ekmekle kutsama ayini sahip olduğu güçle onarabilir, Tanrı'nın gerçek hizmetkârlarının hizmetinde yeniden oluşturabilir. Böylece bu hizmetkârlar, Ulu Tanrı'ya, Yüce Yaradan'a övgüler düzebilir, Ulu Yaradan'ı onurlandırabilirler. Dahası küfürle mundar olmuşları ya da tüm bu kâfirlerin en kötü küfürleriyle dünyanın sonuna kadar lanetlenecek olanları, bu kutsama ayini seçilmişlere ifşa edebilir ve onlar da böylece erdemlerinin meyvelerini çoğaltabilirler.

Hristiyanlık dininin kutsal ruhlarının tinsel yaşamın yollarında daha da ilerlemek için, sahip oldukları soylu erdemler, maddi yaşamı mükemmelleştirme amacı güden doğal erdemlerin biçim ve yapılarına bağlıdırlar. Dolayısıyla duyarlı ve sevgi dolu bir zihin, öncelikle baştan başlayarak bedenin diğer uzuvlarına yayılır ve organların sahip olduğu düzene göre de eylemi gerçekleştirir. Aynı biçimde akıl sahibi ruhun içinde bulunan tanrısal lütuf, insanın iradesine ve duygularına göre, tinsel yaşamın tüm yönlerini biçimlendirir. Örneğin yüce, soylu İbrahim Peygamber'in o son derece değerli kalbinde Tanrı'nın lütfu sayesinde uyanan imanın vermiş olduğu o soylu meyve: Tanrı'ya olan sarsılmaz imanı sayesinde, en sevdiği, en çok gözettiği evladını, tek ve biricik oğlunu sakınmamıştır! Ve işte tamamen yozlaşmış bir dünyada, tek başına, hiç yılmadan, uzun yıllar emek vererek Tanrı'nın buyurduğu üzere, gemiyi inşa eden Nuh'un sahip olduğu umudun meyvesi böyle bir meyvedir! Ve semavî bir aşkın ateşiyle yanarak Firavun'un kızının oğlu olmayı elinin tersiyle itip onun gazabına uğramaktan hiç çekinmeden, tüm Mısır'ı kasıp kavurduktan sonra İbranileri kurtaran Ulu Musa'nın sahip olduğu sevginin meyvesidir bu! Ama Eski Ahit'in kutsal babalarının eylemlerini, bu kutsal tohumları, bir kenara bırakalım, Yeni Ahit'in azizlerinin bolluk içindeki hasatlarını geçelim, kimi saf ruhların Tanrı'nın lütfu sayesinde sahip oldukları, dinî ya da ahlakî erdemlerin meyvelerini bilmek ve anlamak isteyen biri Hristiyanların kütüphanelerini tarasa ve bu konudaki neredeyse sonu gelmez kaynağı görse hiç kuşkusuz bu dinin erdemlerinin soyluluğunun hayranlık duyulmayı, didiklenmekten daha çok hak ettiğini görecektir.

Sözlerin ifade etmekte yetersiz kaldığı hayranlık verici güce, son dönemlerin seçilmişlerinin ruhlarında keşfettikleri o güce gelince sanırım çok daha özenli, çok daha imanlı bir araştırmayı hak etmektedir. Yaradılışından zamanın sonuna kadar tüm dünyada mükemmel, görkemli muhteşem ne varsa bütün bunların, bu çok kutsal dinin erdemlerinin asaletinin bir devamı olduğunu söyleyerek bitirmek istiyorum. Bu erdemler yok olduğunda, düzen kalmadığı gibi sonsuz dehşet ve günah içine de düşülecektir.

Bu dinin ilminin üstün niteliğini göstermek için uygun bir kıyaslama olabileceğini düşünemiyorum. Aklıma sadece cennetten dünyaya akan ve tüm dünyayı sulayan dört nehir geliyor: Aynı biçimde, dört İncil yazarının Hristiyanlık ilimlerinin ve öğretilerinin cennetten dünyaya aktığını ve çok uzun bir süredir susuz ve kıraç kalan tüm insanoğlunu selametin kutsallığıyla bereketlendirdiğini söyleyebiliriz. Gerçekten dünyaya gelip okullar açan, kutsal Katolik kilisesini ve ilmini kuran, gökteki efendimiz, "Bana efendi ve öğretmen diyorsunuz ve çok doğru yapıyorsunuz: Çünkü ben efendi ve öğretmenim," der. Bu dinin ilmini gökteki efendimiz kilisede öğretir ve ardıllarına da bu ilmi yayma görevini bırakır, "Babamın bana dediği her şeyi size öğreteceğim," dediğinde bunu yapar. Ne hayranlık verici gizem! Göğün en yüksek katında, Üçlü Teslis'in öğütleriyle işlenen her şey insanlara yeryüzünde sunulur! İlmiyle melekleri, başmelekleri ve tüm kutsal varlıkları aşan ve Kerûbi ile Serafim'in gizli konseyine dahil olabilen Hristiyanlık dini ne ulu, ne yüce bir dindir! Öyleyse imanın bu kadar büyük bir uzmanı tarafından icra edildiğinde bu ilmin insanları tanrılara, ölümlüleri de ölümsüzlere dönüştürmesinde şaşılacak ne vardır? İnsan zihniyeti, bu ilmin yüceliğini, derinliğini, genişliğini kavrayamaz; hiçbir dil bunu ifade edemez. Bu ilmin yüceliğine ancak imanla erişilebilir; bu ilim, umutla muhafaza edilebilir ve sevgiyle somutlaştırılabilir. Bu ilmin okulundan içeri giren, tanrı tanımaz dahi olsa, bir bilgin olarak çıkar buradan. Her kim ki bu ilmin kapısından girmeyi yadsır ya da yararsız bulursa, herkesten daha âlim bile olsa, nasıl kör bir cehalet içinde olduğundan hiç haberi olmayacaktır.

Bu kutsal Hristiyanlık dininin layık olduklarına gelince bu nitelikleri tartışmayı kâfirlere ve sapkınlara bırakıyorum. Bunların içlerinden bazıları İsa'nın gerçekten tanrı olmadığını söyleyerek küfür işlemektedirler, kimileri de gerçek bir insan olmadığını ileri sürerek günah işlemektedirler, hatta bazıları da peygamber olmadığını söyleyebilmektedirler. Bununla birlikte müminler İsa'nın Tanrı'nın oğlu ve insandan doğma olduğunu, Kutsal Ruh'un lütfuyla şekillendiğini, Meryem Ana'nın onu dünyaya getirdiğini, otuz üç yaşına kadar insanlar arasında yaşadığını, dünya üzerinde gerçekleştirdiği sayısız işten, mucizeden, büyük derslerden sonra Yahudiler tarafından yakalandığını, bağlandığını, kırbaçlandığını, yuhalandığını ve alaya alındığını, dikenlerden oluşan bir taç taşımak zorunda bırakıldığını, sonsuz aşağılanmalara maruz kaldığını, işkence gördüğünü, küfre uğradığını ve son olarak da iki hırsız arasında bir dağın tepesinde çarmıha gerildiğini ve insanoğlunun selameti için korkunç bir biçimde öldüğünü kabul eder, benimser ve ileri sürer. Tüm müminler İsa'ya büyük bir saygı ve sevgi duyarlar, ama içlerinden hiçbiri İsa'nın sahip olduğu sonsuz değerden kuşku duymaya hakkı olmadığını bilir. Çünkü sonsuz olan daha da büyüyemez. Bu arada kiliseye şan kazandıran Meryem Ana'nın, tüm azizlerin, havarilerin, şehitlerin, günah çıkaran rahiplerin ve bakirelik yemini etmiş olanların sahip olduğu erdemleri anmak gerekir.

Ödüllerin bolluğuyla ilgili ne söyleyebiliriz ki? Dinlenmenin çalışmaktan sonra gelmesi, sevincin acıların ödülü olması, aşağılanmaların sonucunda zaferin gelmesi doğru ve hak değil midir? Bu çok kutsal dinde, Ulu Hakim'in, o mahşer gününde, ödül ve bedel olarak, sonsuz emek için sonsuz dinlenmeyi, büyük mutsuzlukların neden olduğu acılar karşılığında sonsuz sevince sahip olmanın mutluluğunu, utanca ve aşağılanmalara katlanmanın karşılığı olarak da hiç son bulmayacak bir zaferin tacını vereceğine inanmayı ve bundan hiç kuşku duymamayı tercih ederim ben olsam. Bu çok kutsal dinin sağlam temelleri üzerinde yükselen bir ruh en mutlu, en huzurlu, en sevinçli hatta en kutlu ruhtur. Ne mutludur tapıncının soyluluğuna inanmış, kutsama ayinlerinin kutsallığına kendini adamış, erdemlerin

soyluluğuyla taçlanmış ve olabilecek en sadık ve en mükemmel biçimde sahip olduğu ilmin yüceliğiyle bezenmiş, sahip olduğu sonsuz değerlerle sonunda en büyük ve yüce ödüllere kavuşmuş olan ruh. Dilerim Baba ve Kutsal Ruh'la birlikte yüzyıllar ve yüzyıllar boyunca Tanrı olarak hükmeden yüce efendimiz İsa'nın inayetine sahip oluruz. Amen.

Ey sen Türklerin dini hakkında çok büyük ve hayranlık uyandırıcı şeyler öğrenmek isteyen, senden, laf kalabalığıyla ağırlaşmış, kültürsüz bu söylemde bulunan birkaç bilgiyi küçümsememeni isteyeceğim. Gerçekten eğer her ögeyi çok iyi inceler ve anlarsan daha zengin ve daha çeşitli bir araştırmaya uygun bir malzeme edineceğin gibi gerçeklerin de bir panoramasını bulmuş olacaksın.

SON

(*Ratio testimonialis*)[64]

Daha Önce Söylenenlerin Tanıklığını Özgün Kılmak ve Değerlendirmek Adına

Eğer insan yaşamının hezeyanları içinde, imanı kuvvetlendirecek tek bir büyük tecrübe olacaksa o halde Türklerin gelenek ve görenekleri üzerine yazanlardan daha az dobra olduğumu hiç sanmıyorum. Gerçekten, tam olarak yirmi sene boyunca, korkunç bir tutsaklık yaşamakla kalmadım, dehşet verici olaylarla birlikte hem bedenim hem ruhum açısından büyük tehlikelerden geçtim, sonu gelmeyecek gibi görünen ruhsal bunalımlara düştüm. Ruhumun içinde bulunduğu tehlikeden kaçıp kurtulabilmek ve İsa'ya olan inancımı koruyabilmek için çok ciddi olarak planlanmış sekiz kaçma girişiminde bulundum. Bu kaçış denemelerinden her biri bir adamı umutsuzluğun en derinine itmekle kalmaz en dipsiz uçurumlara da sürüklerdi. Kaçış denemelerimin dördünün sonunda yeniden satıldım ve toplamda yedi kez para karşılığında alınıp satıldım. Dahası Türklerle o kadar yakın yaşamak zorunda kaldım ki kendi ana dilimi unuttum ve barbarların dilini mükemmel bir biçimde

64 Bu Latince deyiş "tanıklığın savı" olarak çevrilebilir; bu bölüm, Macaristanlı György'nin kitabının verdiği bilgilerin doğruluğunun savı olarak düzenlenmiştir.

konuşmaya başladım. Hatta son derece yabancı ve sapkın külliyatları konusunda belli bir bilgiye dahi sahip oldum; bunun sonucunda da en önemli imamlarından biri kendi camisinde bana görev verdi, yüksek bir maaş da bağladı, çünkü ona göre bu görevi yerine getirmeye yeterli ve uygundum. Sonrasında imamlarının geleneklerine, yaşayışlarına ve ayinlerine ayak uydurdum; bayramlarında, şölenlerinde ve vaazlarında okudukları tasavvuf şiirleri konusunda derin bilgi edindim. Bu şiirlerden büyük bir kısmını ezberlediğim gibi yazıya da geçirdim. Bu bilgelik ve tecrübe öyle bir noktaya ulaştı ki, toplantılarında sözlerimi dinleyen komşular dışında, başka yerlerden insanlar da vaazlarımı dinlemek için gelir oldular. Halkın önünde vaaz eden pek çok imamı vaaz vermeyi benden öğrendiler. Efendim tarafından o kadar sevildim ki, diğerleriyle konuşurken sık sık beni oğlu gibi hatta ondan da fazla sevdiğini söylediğini duydum. Hatta özgürlüğüme kavuştuktan sonra, olabilecek tüm yolları deneyerek beni vaatler ve dualarla yanında tutmaya kalktı. Ama bilgiye susamış olduğumu bildiğinden ve "şimdi gidip eksikliklerimi tamamlayacağım ve sonra geri geleceğim bahanesine," inanıp aldandığından sonunda beni serbest bıraktı. Tüm aileyi büyük bir üzüntü içinde bırakmıştım. En kısa sürede geri döneceğime dair, Tanrı ve Muhammed'in üzerine yemin ettirdi bana. Belki de hâlâ bir gün eğitimimi tamamlayıp geri dönmemi bekliyordur, böylece her şeyden çok görmeyi istediği şeyin gerçekleştiğini görüp çifte sevinç yaşayabilecektir: Hocalığa yükselişim ve arzusunun gerçekleşmesi. Sonuç olarak, Türklerin eline tutsak düşüp de çok ender olarak elinde sultanlık tarafından mühürlenmiş ve şahitlerin huzurunda kabul edilmiş geçerli bir ferman olduğu halde kurtulanlar gibi, Tanrı'nın bana bahşetmiş olduğu izin ve affediciliğiyle, sadece son derece aşağılayıcı esirlik koşullarından değil bu kanlı dinin zehirli etkisinden de kurtulmuş olarak özgür bir biçimde ayrılabilmiştim oradan. Çok şükür ki Tanrım bu deneyimi yaşamamı sağladı ve bana çok açık kanıtlar sundu ve ben de böylece tüm tezlerimi bir kenara bırakıp, diğer tüm insanlarda olduğu gibi, onunkilerin arasına katılabildim.

TÜRK KORKUSU

Michel Balivet'nin Kaleminden

Akılları karmakarışık bir biçimde "Türklerle ne yapmalı?" diye soruyorlar Avrupalılar birbirlerine, ama önce "Kim bunlar?" sorusu vardı. Türkleri Batılı ya da Yakın-Doğulu olarak mı görmeli, yoksa hem coğrafî hem de kültürel açıdan Avrupa'nın parçası ya da Müslüman Asya'ya ait olarak mı? Demokratik ve laik uluslar arasında yer alırlar mı yoksa Müslüman dünyada görmeye alışık olunduğu üzere insan haklarına çok da saygılı olmayan şu otoriter rejimlerden midirler? Bu sorular, Ekim 2002 tarihinde, Kopenhag'da toplanan Avrupa Birliği temsilcilerinin kafalarını meşgul eden ve tatmin edici cevaplar getiremedikleri sorulardı. Bu tür cevapsız sorular ve bu sorunun ortaya çıkardığı sıkıntı ve bunalım aslında Avrupalılar için yeni değildi. Montesquieu'nün Parislilerinin, XVIII. yüzyılda, Persliler hakkında söyledikleri, üzerinde çok da oynamadan şu şekilde Türklere uygulanabilir belki de: "Aa! Aa! Bu bey Türk mü? Aman ne olağanüstü! Sahi nasıl bir şeydir Türk olmak?"

Avrupalıların, Türklerin kimliğiyle ilgili tereddütleri, ister yapmacık ister gerçek olsun, ister o dönemlerde ortaya çıkan olumsuz koşulların etkisiyle biçimlensin ister cahillikten kaynaklansın tüm bu yumağı çözmek kolay değil elbette. Ama buna karşın kesin olan, Türkleri Avrupalı olarak kabul etmek ve benimsemek iradesi, bilinçli pek çok ön yargıyla mücadele ettiği

gibi, "Avrupa Evi"nin tarihinde çok gerilere uzanan kültürel pek çok refleksle de karşı karşıyadır.

Uzun bir süredir, Avrupa'nın nazarında Türklerin kötü bir etkisi olmuştur; bu kıtaya yedi yüz yıldır yerleşmiş durumda olmalarına karşın, Türklerin, Avrupalı oldukları yadsınmıştır. Duruma göre Türkler üzerine geliştirilen söylemler değişkenlik gösterirler: Müslüman oldukları için, kültürel olarak Avrupa'yla bütünleşmeleri sorunludur; insan haklarını çiğnedikleri ve azınlıkları katlettikleri için de görüşmeye, kaynaşmaya değmezler. Aşırılıkları en son haddine vardırmış, 1923 yılında da son bulmuş Osmanlı İmparatorluğu'nun ortaya koyduklarını, Batı kurumlarından ve laikliğinden esinlenen ve Birinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında şekillenen Türk cumhuriyetinden ayrı tutmaya da yanaşılmaz genelde.

Gerçekten de 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, bir devlet olarak ortaya çıkmıştı ve nüfusunun yüzde doksan beşten fazlası Müslüman olmasına karşın, resmi bir din benimsememişti. Devletin dini olmaması, kadınlara oy hakkının Fransa'dan on yıl önce tanınmış olması, iki hatta üç kuşaktır, siyasetçilerinin az ya da çok Anayasal eşitliğe, seçilmişlerin oluşturduğu meclis protokolüne ve laikliğe saygıya kendilerini alıştırmış olması, bu modeli İslam âleminde de tek kılmaktadır.

Buna karşın, bünyesine aldığı devletlerin, baskı ve şiddet konusunda hiç de Türklerden aşağı kalmadığı (örneğin sömürge savaşları ve Afrika ve Asya'ya zehirli bir miras olarak bırakılan sömürgecilik sonrası savaşlar) Avrupa Topluluğu, Türkiye'yi baskı uygulamaları ve insan hakları ihlali konusunda en üst basamağa yerleştirmekten hiç vazgeçmemiştir. Çok yakın bir tarihte, Türkiye'nin kendi yasamasını ve kurumlarını Avrupa Birliği'yle uyumlu hale getirme çabaları da (idam cezasının kaldırılması, Kürtçenin dil olarak tanınması, işkenceye karşı ağır yaptırımlar vb... Ankara parlamentosu tarafından 2002 Ağustos ve Aralık aylarında onaylanan her tür önlem) belli belirsiz bir küçümsemeyle, tepeden bakışla karşılanmıştır.

Türklere karşı bu güvensiz ve küçümseyici tutumun hemen akla gelen tarihsel bir açıklaması vardır: Avrupa, bilinçli ya da

bilinçsiz olarak, toplu hafızasında, dokuz yüz yıldır peşini bırakmayan Türk Korkusu'nu bir türlü unutamamakta, affedememektedir.

Dokuzuncu yüzyılın sonundan (Haçlı Seferleri'nin başından) yirminci yüzyılın başına kadar (Osmanlıların, 1914-1918 yılları arasındaki Fransız-İngiliz ittifakına karşı savaşı) Avrupalıların doğu ve güney Akdeniz'deki hayallerinin karşısına dikilen bir Türk iktidarı hep olmuştur: Haçlılar, tüccarlar, diplomatlar, misyonerler, siyasal erkler ve askerî seferler, Avrupalıların her tür denemesi kaçınılmaz olarak gelip Türklere çatmıştır. Godfroy Bouillon ve Saint Louis'den Bonaparte'a ve Arabistanlı Lawrence'a, İspanya'daki Habsbourg hanedanlığından Büyük Savaş'taki İttifak Kuvvetleri'ne kadar her tür deneme boşa gitmiştir.

Batı Avrupalıların en inatçı, en uzun süreli, en azılı rakibi Türklerden herkes nefret etmiştir. Çünkü Türk modeli, sosyokültürel açıdan olduğu kadar siyasal ve dinsel açıdan da Avrupa modeline alternatif bir Avrupa-Akdeniz modelidir. Türklerden korkulur çünkü dünyaya dehşet salar ve yüzyıllardır neredeyse hiç bileği bükülmemiştir. Türklere imrenilir çünkü klasik çağlarda, devasa ve gösterişli başkentiyle, yaşam biçimiyle, hamamlarıyla, laleleriyle, kahveleriyle vb., daha ince ve narin, "gelişmiş" yaşam ve uygarlığıyla Hristiyan krallıklardan çok daha ileridedir; Doğu Avrupa'da sahip oldukları ve tabii Suriye'deki, Mısır ya da Mağrep'teki pazarları, Kızıldeniz'e, Hint Okyanusu'na ve Karadeniz'e uzanan ticaret kollarıyla herkesin iştahını kabartır.

İşte bu nefret ve bu haset, çok uzun bir süre mayalanarak, sonunda oldukça karanlık bir yakıştırmayla bir stereotipin oluşmasına yol açmıştır: Tüm şeytanlıklar ve her tür kaba sabalık, Türklerin ya da Asya'nın içlerindeki ırak bozkırlardan çıkıp gelen her göçebe yabancı ulusun harcıdır. Dev'in çağrışımlarıyla beşiğinde titrememiş bir çocuk var mıdır acaba? (Türkçede dev ya da tepegöz çağrışımları yapan Fransızca "ogre" sözcüğü, Fransızcadaki Hongrois/Hun sözcüğünden, Türklerin, büyük ataları Attila'ya aynı biçimde hayranlık duydukları bozkırlı Macar kuzenlerinden gelmektedir; Macarlar arasında Attila, Avrupalılarda olduğu gibi Tanrı'nın Cezası yani *flagellum Dei* olarak değil tam aksine

Budapeşte'deki ve Ankara'daki küçük çocukların hayranlıktan gözlerini kamaştıran büyük ata olarak ünlenmiştir.) Ya da Türkleri simgeleyen, ekşi suratlı Sicilya kuklasının, Delacroix tarafından Sakız Adası'nda resmedilen Osmanlı canilerinin ve Victor Hugo'nun *Orientales* adlı illüstrasyonlarında zavallı, isyankâr Rum kumandanlarının kafataslarıyla süsledikleri saraylarında günlerini gün eden sultanların onlara yaraşır ataları, her kim olursa olsun kurbanlarının üstünde tepinen, karınlarını deşen, göçebe Türk-Moğol atlılarını resmeden XIX. yüzyıl tarih kitaplarındaki taş baskılardan hiç de aşağı kalmamaktadır.

Avrupalıların bu psikolojik (ya da psikanalitik mi?), yazınsal, sanatsal tarihini, Türklerin betimleriyle dolu devasa külliyata gönderme yapmadan anlamak mümkün olabilir mi? Türk'e, bu ezelî ve acımasız Düşman'a, Avrupalılar tarafından sayısız kostüm giydirilmiştir: Merhametsiz paşa, fanatik derviş, sarayın karanlık bekçisi, kösnül ve şehvetli "odalık", Nice'i ve Venedik'i kuşatma altına alan gözü dönmüş yeniçeri, Hristiyan kıyılarına dehşet salan, Cervantes'i Cezayir'de satmak için kaçıran ya da bir inanışa göre Joséphine de Beauharnais'nin kuzenini, İstanbul'daki hareme satmak için yakalayan ve esir eden barbar korsan.

Avrupa'nın ekonomik, askerî, denizcilikle ilgili ve düşünsel tarihini, sultanın hizmetinde basamakların çok daha hızlı ve kolayca tırmanıldığı ve Hristiyan dünyada olduğundan çok daha rahat bir biçimde zenginleşildiği diyarlara gitmek için gönüllü olarak Düşman'ın emrine giren tüm o Maltalı, İtalyan, Yunan, Arnavut, Slav ya da Kafkasyalı dönekleri anlamadan anlamak mümkün olur mu? Elbette bunlar arasında, Osmanlı Sarayı'nda kimi zaman hekimlik kimi zaman casusluk yapan, Hristiyan Avrupa'nın katliamlarından kaçan Seferadları ve Eşkenazları topraklarında gönül yüceliğiyle ağırlayan sultana karşı büyük bir minnet duyan, XVI. yüzyılda, Selanikli Yahudilerin yazmış olduğu bir mektupta denildiği gibi "Tanrı'nın yüce gönüllü ve bağışlayıcı koruması altında ve hiçbir şeyin eksik edilmediği" bu toprakları "sığınağı" olarak benimseyen Yahudiyi de unutmamalı.

Türk korkusunu daha iyi anlamak için Molière komedisinin ünlü karakterlerinden kaba saba ve gülünç "Mamamuşi"nin ve tabii klasik çağda, Fransa'nın halka açık bahçelerinde oynanan ve oyuncuların özellikle vurup devirmek istedikleri çünkü sonunda en büyük ödülü aldığı, bowlingvari oyunun, türbanlı figürü "Türk kafasının" esinlediği o gülümseme ve alayı akla getirmek gereklidir. Ya da sultanın ordularının Habsbourg başkentini kuşatmasının saldığı dehşeti dindirmek amacıyla, Viyanalıların alayla karışık bir biçimde, mideye indirerek teselli bulmaya çalıştıkları Türk sancağındaki ay simgesine benzer ay biçimli çörekleri düşünmek gerek.

Dolayısıyla Avrupalıların, bin yıldır şekil verdiği Türk tipi sonu gelmez bir tiptir: Bu tipleme o kadar karmaşık ve çeşitlidir ki korkunun kimi durumlarda hayranlığı hatta samimi bir beğenme duygusunu da beraberinde getiren, Düşmana duyulan bir tür övgü durumunu da yaratmıştır. Ama kendi sürülerini, olası bir dinden dönüş riskine karşı korumak için Hristiyan vaizlerin, kürsülerinin tepelerinden de doğruladığı bu korku karışımı hayranlık ve çekim, aslında, Hristiyan ya da Antik Çağ erdemlerinin kafa karıştırıcılığı üzerinde hâkimiyetini kurmuş bir kışkırtıcının cazibesine, "şeytanın güzelliğinin" çekiciliğine kapılan ölümcül bir çekimden başka bir şey değildir.

Bununla birlikte işte bu cazibe ve çekim, tüm Avrupa-Türk ilişkileri tarihini belirleyecek doğrudan ya da dolaylı temaslara yol açmıştır: XVIII. yüzyılda, İngiliz büyükelçisinin eşiyle karşılaşan falanca bey aslında son derece ince, zevkli, narin bir beyefendidir ve yaşamın tadını çıkarmaktadır; Voltaire'in falanca ünlü kişisi, derviş görünümündeki mantosunun altında, aslında kendi gizli bahçesini yetiştiren Aydınlanma düşünürünü gizlemektedir. Dinsel açıdan da, pek çok gözlemci, Türklerin, mükemmel bir Hristiyan olabileceğini hatta Hristiyanlığın en dogmatik yasalarına ve hükümlerine bile son derece sadık bir mümin olmak için çok fazla bir eksiğinin olmadığını kabul edeceklerdir. Çünkü Türk de oruç tutmakta, sadaka vermekte, hac ziyareti yapmakta, verilen sözü tutmakta, İsa'nın ardıllarının bile yüzlerini kızartacak denli yüce gönüllü ve konuksever olmaktadır.

Sonuç olarak kopyayı özgün olan haline getirmek için, 1461'de, Papa II. Pius'un, Sultan II. Mehmet'i Hristiyanlığı seçmesi için ikna etmek üzere yazmış olduğu mektupta denildiği gibi "avuç içi kadar su" (vaftiz) yeterli gelir.

Osmanlıların medenî erdemlerine gelince, eski Romalılardan ya da Orta Çağ şövalyelik dönemlerinden hiç de aşağı kalmamaktadırlar: Disipliniyle, yöneticilerine tam ve katı bağlılığıyla, dayanıklılığıyla, sessizliği ve dövüşteki maharetiyle Türk de bir Romalıdır. Kimi hümanistler için, Osmanlıların İstanbul'u aslında, yeni Dünya İmparatorluğunun başkenti, bir *Roma rediviva*'dır (yeniden canlanan Roma). Düşmanının gösterdiği kahramanlıklardan gözleri kamaşan bir Haçlı seferi güncesinde de "Frenkler ve Türkler dışında kimsenin şövalye olduğunu söyleme hakkı yoktur" (*nullus homo naturaliter debet esse miles nisi Franci et Turci*) denildiği gibi Türk bir şövalyedir aynı zamanda.

Türk yönetim sistemine ve Osmanlı toplumunun yapısına gelirsek, kimi Avrupalı gözlemcilere göre, devletlerinin uyum içinde işleyişiyle olduğu kadar herkese toplum içinde yükselme şansı tanıyan yapısıyla da Osmanlılar, Avrupalıların başını öne eğdirecek niteliktedirler: "XVI. yüzyılda, bir görev nedeniyle İstanbul'da bulunmuş Batılı bir diplomatın da dediği gibi 'Türk sistemini bizimkiyle karşılaştırdığımda geleceğimiz adına iliklerim ürperiyor. Türkler, güçlü bir imparatorluğun kaynaklarına sahip oldukları gibi, eşsiz bir güce, çalışma aşkına ve dayanıklılığına, birliğe ve disipline sahipler. Türkler arasında, yüce değerlere sahip olmak, idarî görev ve sorumluluklar yüklenmek her zaman karşılığını görmekte ve hak ettiğini almaktadır. Türkler işte bu yüzden tüm girişimlerinde başarılı olmaktadır.' " Ve bu Avrupalı elçi, iki yüzyıl sonra Figaro'yu doğrulayacak bir sonuç çıkarır: "Avrupa'da bizim yöntemlerimiz ise çok farklı, bizde kimse hak ettiğini alamıyor, her şey soya bağlı."

*

Türklerle ilgili neredeyse binyıllık bu kaygı ve büyülenme duyguları arasında gidip gelen *Tractatus*'un yazarını bu düşüncenin neresinde konumlandırabiliriz? Macaristanlı György, 1438'den 1458'e kadar Türklerin elinde tutsak bulunduğu neredeyse yirmi

T.C.

yıllık bir süre boyunca yaşamış olduklarının kendisine kazandırdığı bu özel yaşam deneyiminden çıkardığı bilgilerin ciddiyetiyle hiç kuşkusuz belli bir yere oturmaktadır.

Eserini ve girişimini kendi türünde eşsiz kılan, kurtulduktan sonra en ince ayrıntısına varana kadar kaleme aldığı, zorlu kölelik günleri değildir sadece.

Yazarımızdan birkaç sene önce, Johann Schiltberger adındaki bir başka Alman, Transilvanyalı bir "Sakson" 1396 yılında İznik savaşında esir düşer, önce Osmanlı ardından da Timur ordularının eşliğinde 1426'ya kadar sürünür. Bu tarihte kaçmayı başarır ve Almanya'ya geri döner. Burada özgeçmişini yazar ve bu özgeçmiş XVII. yüzyılın başına kadar ses getirmeye devam eder. Başka bir "Macaristanlı György", XVI. yüzyılda yaşamış olmasına (tam adıyla Bartholomée Georgievits) karşın, *Tractatus*'un yazarıyla sık sık karıştırılmıştır. 1526 yılından itibaren 13 yıl boyunca Osmanlıların elinde esir kalmıştır ve dönüşünde Türklerin gelenek ve görenekleri üzerine bir kitap yazmıştır. Latince olarak yazılan bu metnin pek çok çevirisinin yapılmış olduğuna bakılırsa 16-17. yüzyıllarda Avrupa'da gerçek bir *best seller* olduğunu kabul etmek gerekir.

Ama bu iki eserle kıyaslanınca, *Tractatus*'taki kişisel irade, İslam'ı çok yakından tanımış birinin yaptığı betimlemeler, derviş tarikatlarının ve gizemciliğin ortaya konuş biçimi, eserin özgünlüğünü gözler önüne seriyor: Macaristanlı György'nin eserinin amacı, kuşkusuz, sürekli olarak dile getirdiği gibi, bu zihinsel ve dinsel akımın şeytanî yanının maskesini düşürmektir; şeytanîdir çünkü zor durumda kalmış –esirlik, Müslüman işgali vb.– dolayısıyla daha önce de dile getirildiği gibi İslam'ın çağrıştırdığı bu "şeytanî güzelliğin" etkisine kolayca kapılabilecek kırılgan Hristiyanlar için oldukça çekicidir. Ancak bu maskeyi düşürmek için Macaristanlı György, Orta Çağ'daki Türk sufiliğini, derviş olmuş bir Hristiyan'ın gözünden anlatır. Bu tasviri de o kadar ayrıntılı ve özenli bir biçimde yapar ki eserin polemik yaratabilecek yönü bir anda ikinci planda kalmakta, birinci sırayı, ilk elden –ve de daha önce örneği olmayacak bir biçimde– anlatılan bir tanıklık almaktadır.

Gerçekten Macaristanlı György, Türkler arasında yaşamış olduğu bu eşsiz deneyiminin bir yerinde derviş olmuştur. Zaten kendisi de bunu *İncelemesi*'nin sonuna doğru okuruna itiraf etmektedir. Türkçeyi kendi ana dilini unutacak derecede öğrendiğini, Türklerin bayramlarında, şölenlerinde ve vaazlarında okudukları tasavvuf şiirleri konusunda derin bilgi edindiğini, söyler. Burada söz konusu olan, muhtemelen Alevi-Bektaşi grupların *Cem Ayinidir*. Bu ayinler, şölen biçimindedirler, bir yandan yemek yenirken bir yandan da *nefes* adı verilen gizemci şiirler okunur. Macaristanlı György, "(Türklerin) edebiyatlarını, külliyatlarını" iyi öğrendiği için, yaşamış olduğu topluluk içinde resmî bir görev bile edinmiştir ve söylediğine göre, "Türklerin en büyük imamlarından biri kendi camisinde," ona bir "görev" verir. György'nin "ruhanî şiirler" ile "külliyat" konusundaki bilgisi üzerinde ısrarla durmasına bakılırsa, György, sanırız, *âşık* ya da *emre* yani bir tür sufî ozan olmuştur. Gerçekten Anadolulu Türk şairler içinde en ünlü ve en eski ozanlardan biri olan Yunus Emre'nin birkaç şiirini Almancaya çevirmiştir. György, anlattığına göre, bu görevi hakkıyla yerine getirmiştir. "Onun vaazını dinlemek isteğiyle" bulunduğu yere kalabalıklar akmış, çevresinde bir ardıllar topluluğu oluşmuştur. Kendisi de gerekli eğitimi aldıktan sonra Türkçede *vaiz* olarak geçen "halka çeşitli konularda vaaz veren" imamlar arasından kendi öğrencilerini yetiştirmiştir.

Dolayısıyla bizim tutsak, efendilerinin dininin mensuplarından biri olur ve Türk gizemciliği konusunda uzmanlaşır. Bu arada kitabında vermiş olduğu oldukça "teknik" göndermelere göre de Hacı Bektaş'ın önderlik ettiği ruhanî hareketi yakından takip etmiştir. Bu gruba özgü terimleri ve kavramları kullanmaktadır, örneğin, anneleri henüz bakireyken döl yatağına düştükleri ima edilen azizlerin ardıllarını tanımlayan *nefes oğlanları* gibi. Ayrıca yazarımızın, Tanrı'nın ulu adının anıldığı (*Hu*, "O") *zikir* ayinlerine de katılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu ayinler dervişler tarafından yapılmaktadır. Bunların yanı sıra, halkın arasında yaygınlaşan önemli dinî törenlere, Kuran'da geçen kişilerin, Orta Asya Türk-Moğol Şamanizm dininin kerамet sahiplerinin ve Anadolu'da ünlenmiş (Aziz Georges gibi)

Hristiyan azizlerin Müslüman türevlerinin dahi anıldığı karma törenlere de katılmıştır. Ayrıca Türkçe adlarıyla hitap ettiği *sema* törenlerini çok iyi bilmektedir. Bu törenlerdeki sema gösterisinin tüm aşamalarını çok iyi tanımlamış ve bize, *ney* adı verilen özellikle bu törenlerde kullanılan bir tür flütün ezgileri eşliğinde giderek hızlanan dönüş hareketinin anlamını aktarmıştır.

Tractatus'un yirmi ikinci bölümünde anlatıldığı üzere, yazar, bir süre gezgin dervişlere de katılmıştır; bu dervişler "yoksul" olarak adlandırılmaktadır –Türkçe'de *fakir*, Farsçada da *derviş* sözcüğünün anlamı yoksul olandır–, bu gezgin yoksul ermişlerle dolaşırken, sultanın kolluk kuvvetleri tarafından kırbaçlanma ve sopalanma tehlikesi bile geçirmiştir. Dervişlerle ilgili bir anısını anlatırken de bu fırsatla II. Mehmet'in, Türk kaynakları tarafından da doğrulandığı üzere, bu gezgin dervişlerden uzak durmaya çalıştığını ifade etmiş ve ünlü bir derviş olan Osman Baba'nın yaşamından da bir kesiti aktarmıştır. Örneğin bu dervişin İstanbul'da müritleriyle birlikte gezerken, üzerinde sultan olduğuna dair hiçbir işaret taşımayan, kılık değiştirmiş bir halde dolaşan II. Mehmet'le nasıl karşılaştığını ve sultanın sinirlenerek, onu ölüm tehdidiyle nasıl şehir dışı ettiğini, bu tarihten sonra da şehre bu kışkırtıcı dervişlerin ve halk arasında isyan çıkaran ermişlerin sokulmadığını anlatmıştır.

Elbette Macaristanlı György'nin bize sunduğu, XV. yüzyıl Türk gizemciliğinin ve Osmanlı İmparatorluğu'nun toplumsal ve dinsel durumunun oldukça genel ve eksik bir tablosudur. Ancak hiçbir biçimde, daha sonraki tarihlerde Roma'ya gitmiş ve Dominiken tarikatına katılmış bir adamın polemiklere yol açan yaşam seyri, yine bu aynı kişinin bir Türk derviş olarak yaşamış olduğu, yirmi yıl öncesine ait bu doğrudan tanıklığa gölge düşüremez. Barhtolomeo Bennassar'ın ifadesiyle "Allah'ın bu Hristiyan'ı" da oldukça doğaüstü öngörü, keramet ve azizlik yeteneklerine sahip olan bu sufi şeyhlerinin neden olduğu hayranlık ve büyülenmenin etkisiyle İslam tarafına çekildiğini itiraf eder. Tutsak bulunduğu dönemde Türkler arasında ün salmış olan azizleri [velîleri]; Hacı Bektaşları, Elvan Çelebileri, Âşık Paşaları, Seyyid Gazileri, büyük bir netlik ve açıklıkla tanımlamıştır ve

bu azizleri bu kadar bilinçli bir biçimde tasvir eden de ilk Avrupalıdır.

Ancak, dinsel yaşamına tamamen ayak uydurmuş –"... imamlarının geleneklerine, yaşayışlarına ve ayinlerine ayak uydurdum," diye itiraf eder– gizemci şiirler okuma yeteneğiyle büyük bir beğeni toplamış ve bu şiirlerden "büyük bir kısmını" ezberlemiş ve hatta yazıya geçirmiş, onu "kendi öz oğlundan dahi fazla seven" efendisi tarafından çok sevilmiş ve sayılmış olmasına karşın "bu kanlı dinin şeytanî etkisinden" kaçıp kurtulmayı seçmiştir.

Çünkü bu tür bir büyülenmenin ardından, bu çekimin tüm büyüsünü bozan o korku gelir, geri dönülmez bir biçimde sufi olma korkusu, ("sapkınlıklarının zehriyle tamamen zehirlenmiş bir şekilde") Hristiyan inancını kesin olarak kaybetme korkusu, kendi ana dilini ve kimliğini unutacak denli kültürünü kaybedip başka bir kültürü benimseme korkusu: "Ancak, dönüşüm için çok kaygılandığım, ülkeyi terk etmekle ilgili türlü güçlükle uğraştığım ve duyduğum her şeyden uzaklaşmaya çalıştığım için ..." der Macaristanlı György. Ve sonunda büyüleyici yeteneklerinden uzun uzun söz ettiği, tüm Müslüman ermişler içinde en çok hayranlık duyulan ermişi gidip görme konusunda büyük bir arzu duymasına karşı bu arzusunu gerçekleştirmez: "Belki de böyle olmasını Tanrı istedi, çünkü imanınız derinden sarsılmadan bu tür şeyleri görmeniz ve bunları yakından incelemeniz mümkün değildir."

Bundan sonrası da Avrupa'ya dönüş hikâyesidir. Kesin olarak Müslüman olma tehlikesinden kaçış ve geçici olarak Hristiyanlığa yapmış olduğu ihanetin günahlarını ödeme zamanıdır. Ve en doğru ve en gerçek vaizler olduğuna inandığı Dominikenlerin bağrına sığınarak bir zamanlar yapmış olduğu sufi vaazları unutmaya çalışma zamanıdır.

Yazarın, geçmişte Türkler arasında geçirmiş olduğu günlerin kefaretini ödeme isteği, oldukça polemik yaratabilecek nitelikte olduğu kadar siyasal ve dinsel açıdan da önemi inkâr edilemeyecek bir anlatıda somutlaşmıştır. *Tractatus* bu nedenle, Hristiyanları, Osmanlı toplumunun ve dininin tehlikeli cazibesine

kapılmaktan alıkoyan görkemli bir kitap olarak ortaya çıkmıştır. Bu cazibe o kadar zararlıdır ki yazar kitabını kaleme aldığı sıralarda, II. Mehmet, Otranto Köprüsü'nü işgal ederek İtalya'yı tehdit etmektedir. Bu fetih girişimi, çağdaşları tarafından, kısa bir süre önce Doğu Roma'nın yani Konstantinopolis'in ele geçirilmesinin ardından şimdi de Batı Roma'nın Türk işgaliyle karşı karşıya gelmesi olarak yorumlanmıştır.

Türklere karşı duyulan korku ile hayranlık duyguları arasında uzun bir süre gidip geldikten sonra, bu anti-Avrupa modelini ve Müslüman Türk'ün temsil ettiği ters düz edilmiş Hristiyanlık imgesini kesin olarak reddetme, işte Macaristanlı György'nin izlediği yol budur. Bu durumda kendimize sormadan edemiyoruz *Tractatus'un* yazarının izlemiş olduğu bu yol, aslında Avrupa'nın dokuz yüz yıldır ezeli düşmanı olarak belirlediği Türklere karşı takınmış olduğu tavrın, biraz kestirme ama bir o kadar da çarpıcı bir örneği değil midir?

XI. yüzyılın sonunda ilk Haçlıların tanımladığı gibi bu "Hristiyanlık düşmanları" (*inimici christianitatis*) daha sonraki Avrupa söylemlerinde çok daha iyi bir muamele mi görecektir sanki? 1916 yılında bir Amerika Birleşik Devletleri başkanı Türklerle ilgili olarak, "bunların Avrupa'dan kapı dışarı edilmesi gerek" dememiş midir? Çünkü Türkler "kesin olarak Avrupa uygarlığına yabancıdırlar" ve bunun yakın tarihli bir yankısı olarak eski bir Fransız başkanı da 2002'de Türkiye'nin "bir Avrupa ülkesi olmadığını" söylemiştir. Yine aynı başkan, Macaristanlı György'yi haklı çıkaran bir ifadeyle, Türkiye Avrupa Birliği'ne kabul edildiği takdirde, sahip olduğu nüfusun etkisiyle, "Avrupa Birliği'nin en büyük devleti" olacaktır diyerek bu konuda oldukça büyük bir endişeyi de dile getirmiştir. Türklerin Avrupa Birliği'ne olası girişiyle ilgili olarak da "Ben kendi düşüncemi söylüyorum, bu Avrupa Birliği'nin sonu olacaktır," deyivermiştir.

Bu durumda Macaristanlı György, XI. yüzyıldan XXI. yüzyıla kadar Avrupalıların, Türkler hakkında çizmiş olduğu, genelde karanlık portreler arasında bir bağlantı kurmamızı sağlayacak bir tür "eksik halka" değil midir? Ve neredeyse sadece bu nedenle *Tractatus de moribus, condicionibus et nequicia Turcorum* dikkatle okunmayı hak etmiyor mu sizce de?

Romanya'da tahsil görmek üzere aile ocağından ayrılan Macaristanlı György II. Murat'ın Macaristan seferinde Osmanlı ordusunun eline esir düşer. Yıl 1438'dir. Osmanlı'nın, kendi deyimiyle "Dünyevî Zevkler Bahçesinde" ömrünün yirmi beş yılını geçiren György bu süre içerisinde defalarca alınıp satılır ama nihayetinde özgürlüğüne kavuşur. Macaristanlı György'nin evine döndükten sonra başından geçenler hakkında Dominiken Tarikatı'na katılması ve Roma'da Papa IV. Sixtus'un hizmetinde tercüman olarak çalışmış olması dışında pek bir bilgi yoktur.

György'nin Türklerin geri dönüp kendisini yeniden tutsak etmelerinden korkan yaşlı bir adam olarak kaleme aldığı bu eser tek başına bir otobiyografi, bir tutsaklık öyküsü ya da Türkler üzerine sistemli bir inceleme değildir; aslında hepsinden bir parça barındırır içinde. György Türklerin olağanüstü başarılarının altında yatan nedenleri çarpıtmak, erdemlerini aşağılamak için büyük çaba gösterse de onu tutsak edenlere hayranlık duymaktan da alamaz kendini. Batı'nın Türklere yönelik bu duygu karmaşasına kitaba ilişkin "Türk Korkusu" makalesinde György'yi Avrupalıların Türklere dair XXI. yy'a kadar çizmiş oldukları karanlık tablolar arasındaki bir tür eksik halka olarak tanımlayan tarihçi Michel Balivet de değinir: Türklerden korkulur çünkü yüzyıllardır bileklerini bükebilen olmamıştır. Türklere imrenilir çünkü Türkler hayat tarzlarıyla; ince ve narin, 'gelişmiş' uygarlıklarıyla Hristiyan uygarlıklardan çok daha ileridedirler. György Osmanlı aynasını, yozlaşıp yoldan çıkan Hristiyan toplumunu eleştirmek için kullanır. Batı'nın günahlarından arınması gerektiğini düşünür, ona göre acımasız Türkler de onların günahlarından arınması için gönderilmiştir; kıyamet kapıdadır ve Türkler de Deccal'ın hizmetindedir.

Yüzyıllardır Türklerle ilgili korku ve hayranlık duyguları arasında gidip gelen Batı'nın bu gelgitli ruh hali, beş yüz seneyi aşkın bir süre önce yaşamış olan György'nin şahsında ete kemiğe bürünüyor, onun aynı gelgitlerle dolu duygu dünyası Batı'nın gözündeki bugünkü Türk imajının gelişim seyrine dair çok önemli ipuçları veriyor.